

PÕHISEADUSE ASSAMBLEE KAHEKÜMNE SEITSMES ISTUNG

28. veebruar 1992

Juhataja T. Anton

Tere hommikust, lugupeetud kolleegid! Kell on 11.02. Palun istuge oma kohtadele ja viime läbi kohaloleku kontrolli! Palun registreerige ennast! Õigeaks ajaks on kohale jõudnud 25 assamblee liiget.

Lugupeetud kolleegid! Meil on täna päevakorras vaid üks küsimus. Küsimus, milles me leppisime kokku eelmisel korral: põhiseaduse eelnõu rakendussätete küsimus. Juhatusel ei ole tulnud teilt ka mingeid ettepanekuid päevakorra täiendamiseks. Palun, kas me võime selle päevakorra järgi tööle hakata või on ettepanekuid? Tänan! Meil on päevakorras üks küsimus: põhiseaduse eelnõu rakendussätted. Me leppisime teiega eelmisel istungil kokku, et need rakendussätted saavad uue pealkirja. Sellest nõudest on ka kinni peetud ja teil kõigil peaks olema ees Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu. Annan kõigepealt ettekandeks sõna rakendussätete toimkonna esimehele härra Kalle Jürgensonile. Palun kõnepulti!

K. Jürgenson

Lugupeetud assamblee liikmed! Lugupeetud juhataja! Teile on välja jagatud eelnõu, mille pealkiri on "Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seadus". Koostöös redaktsioonitoimkonna ja ekspertidega on see tekst valminud ja selle põhiseisukohad oleksid praeguseks järgmised.

Üldine ülesehitus on üsna sarnane seniste projektidega, mõned muudatused tekstis aga on üsna tuntavad. Kõigepealt, põhiseaduse käivitumisel on kaks hetke, mis §-des 1 ja 2 ära fikseeritakse. Need on põhiseaduse vastuvõtmine rahvahääletusel ja põhiseaduse jõustumine. Kui põhiseadus loetakse vastuvõetuks rahvahääletuse tulemuste väljakuulutamise päeval, siis jõustub põhiseadus käesoleva projekti järgi Riigikogu valimise tulemuste väljakuulutamisega. Põhiseaduse jõustumisega seoses oleksid õigusaktid, mis ei ole kooskõlas jõustunud Eesti Vabariigi põhiseadusega, kehtivad seni, kuni need tühistatakse või viiakse vastavusse põhiseadusega. See on uus säte, mis on siin sees sõnastatud, kuid vaidluse puhul õigusakti vastavuse üle põhiseadusega läheb asi Riigikohtusse. Seega vaidlusalused küsimused ja erinevad tõlgendused lähevad Riigikohtusse lahendamisele ja sealt edasi tõenäoliselt Riigikogusse. Sellise sõnastusega on püütud anda aktiivne õigussüsteemi loomine, õigussüsteemi korrastamine Riigikogu pädevusse ja sellega peab Riigikogu ka kohe tegelema hakkama.

Nüüd, §-s 3 on senisega võrreldes sees muudatus. Nimelt on valimiste toimumise kohta öeldud, et need peavad toimuma mitte varem kui 40 päeva pärast nende väljakuulutamist ja, nagu eelmises projektis oli, mitte hiljem kui 90 päeva või 60 päeva pärast. Need on kaks alternatiivi. Nüüd on see tagumine piir ära jäetud, s. t. me sätestame lähima aja, millal valimised saavad toimuma pärast väljakuulutamist, kuid tagumist piiri nende toimumiseks ei ole praeguses projektis sätestatud. Edasi on sätestatud erandina Riigikogu esimese koosseisu, mis astub kokku pärast käesoleva põhiseaduse vastuvõtmist, volituste kehtivus. Need kehtivad erandina kolm aastat. Samuti on siin sees töö- ja kodukorra seaduste vastuvõtmiseni kvoorumi nõude erinevus võrreldes põhiseaduse põhitekstiga. Uuena on käesolevasse projekti sisse viidud § 3 lõpus sõnastatud eelviimane lõige. Sisuliselt on see plokk, kus on ära öeldud, mida tähendavad põhiseaduse tekstis välja öeldud erinevad hääletamise arvestamise meetodid. Siin on loetletud see, mis enne oli põhiseaduse tekstis § 66 all, mille redaktsioonitoimkonnas juristid soovitasid sealt siiski välja jätta. Jutt oli lisaparahvidest, kuid nüüd oleksid need põhiseaduse rakendamise osas ja sellisena sõnastatud kuni töö- ja kodukorra vastuvõtmiseni, kus need asjad pannakse täpselt Riigikogu jaoks paika. Tasu maksmise kohta on siin öeldud, et selle suuruse peab kehtestama ülemnõukogu enne Riigikogu valimiste väljakuulutamist. See oleks võib-olla kõige kindlam meetod ja tagaks kõige objektiivsema tasustamismehhanismi, nii palju kui see praegu on võimalik meil tulevase Riigikogu jaoks paika panna.

Paragrahvis 4 oleks põhimõtteline erinevus seniste käsitlustega võrreldes. Juttu on sellest olnud varemgi ja mõte on selles, et erandina valitaks esimene riigipea, s. t. president, üldistel, ühetaolistel ja otsestel valimistel salajase hääletamise teel, kuid samuti lühemaks perioodiks kui põhiseaduse järgi, kus on selleks viis aastat. Praegu võiks olla üks aasta rohkem kui erandina Riigikogul, seega neli aastat. Samuti on siin sätestatud mehhanism, mis juhtub siis, kui otsestel üldrahvalikel valimistel presidendikandidaat ei kogu nõutavat häälteenamust. Selle järgi, nagu te näete, läheb presidendi valimine kahe enim hääli saanud kandidaadi hulgast Riigikogu pädevusse, kes peab selle läbi viima kümne päeva jooksul oma kokkuastumisest arvates. Samuti on käesolevas projektis sõnastatud Vabariigi Presidendi ülesseadmise õigus sellel esimesel juhul ja need oleksid siis vähemalt 1000 hääleõiguslikku Eesti Vabariigi kodanikku, üks viiendik ülemnõukogu koosseisust või üks viiendik Eesti Kongressi koosseisust.

Paragrahvis 5 on öeldud, et põhiseaduse § 80 punktis 10 loetletud riigiametnike kandidaadid tuleb esitada 60 päeva jooksul. See puudutab Riigikohtu esimeest, Eesti Panga Nõukogu esimeest, riigikontrolöri, õiguskantslerit, kaitseväge juhatajat või ülemjuhatajat. Need kandidaadid tuleks esitada kahe kuu jooksul Riigikogule kinnitamiseks. See mõte oli ka varasemates redaktsioonides põhimõtteliselt sees.

Uue näo on saanud § 6 ja § 7. Paragrahvis 6 on sõnastatud põhimõtte, et valitavatele ametikohtadele, s. t. presidendiks, Riigikogusse, aga samuti kohaliku omavalitsuse volikogudesse kandideerijad ning kõrgetesse riigiametitesse kandideerivad või sinna kohta taotlevad isikud peavad esitama kirjaliku süümevande. Kirjaliku süümevande esitamise tee on siin võetud, nagu te näete, ühte paragrahvi kokku nii valitavatesse kogudesse kandideerijate kui ka riigiametit taotlevate inimeste puhul.

Paragrahvis 7 on sätestatud nende isikute jaoks süümevanne, kes soovivad jääda §-s 6 nimetatud riiklikele ametikohtadele. Nad peavad selle esitama 30 päeva jooksul Riigikogu kokkuastumisest arvates. Isik, kes on näiteks kinnitatud riigikontrolöriks praeguse ülemnõukogu poolt, peab, kui ta on valmis jätkama seda ametit ka pärast Riigikogu kokkuastumist, esitama kirjaliku süümevande 30 päeva jooksul Riigikogu kokkuastumisest arvates. Kui isik seda süümevannet andmast keeldub või kohus tuvastab vaidlustamise korral, et süümevandega kinnitatu ei vasta tõele, siis vabastatakse isik nimetatud ametist.

Paragrahvis 8 on sätestatud põhimõtte, et põhiseaduse jõustumine pärast Riigikogu valimiste väljakuulutamist ei too iseenesest kaasa seniste töösuhete lõpetamist riigivõimuorganitega. Siin on lahtiseletatult öeldud, et põhiseaduse jõustumine ei ole töösuhete katkestamise aluseks. Selle aluseks võivad olla §-des 6 ja 7 sõnastatud tingimused seoses süümevandega.

Paragrahv 9 sätestab nimetatud lisaseaduse kehtivuse aja. Nüüd on esitatud juba Kaido Kama poolt ettepanek muuta nimetatud rakendusosas pealkirja. Kuna see on korra läbi hääletatud, siis ei peetud võimalikuks seda juba uues sõnastuses teile välja pakkuda, küll aga pakub Kaido Kama veel välja formuleeringu: Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise kord. Tuleb märkida, et sel juhul muutuks ka § 9 sõnastus.

Nagu te näete, on siit välja jäänud küsimus, mis enamasti on olnud kõige problemaatilisem neid küsimusi arutades, ja nimelt see, mis puudutab endisi kõrgemaid parteilasi. Osa redaktsioonitoimkonnast oli seisukohal, et see küsimus tuleks siit üldse välja jätta. Hääletamise tulemusel see jäigi välja. On arvestatud tõsiasja, et neid parteilasi puudutav küsimus oleks samuti lahendatud süümevandega, mis sätestatud §-des 6 ja 7. Nimetatud küsimuse alternatiiv jäi sõnastamata ja teil seda must valgel käes ei ole. Kuna mina olin üks, kes taotles selle teksti sissepanemist alternatiivina ja nõudis vähemalt assamblees hääletamist, siis praegu on mul võimalus anda nimetatud tekst üle apellatsioonina. Taotlus on ainult selline, et see küsimus vähemalt assamblees läbi hääletada. Isegi kui see välja hääletatakse, on see hääletamistulemus meile siiski oluline. Praegu seda siin ei ole ja ma loodan, et kui minu järel härra Eimar Rahumaa sõna võtab, siis ta põhjendab ka neid seisukohti, mis selle kasuks rääkisid. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, härra Jürgenson! Palun siiski jääda veel kõnepulti! Lugupeetud kolleegid, juhatus on planeerinud pakkuda sõna veel ekspertide esindajaist härra Rahumaale ja redaktsioonitoimkonna esimehele proua Hännile. Me peame otsustama, kas kõiki küsimusi on otstarbekas esitada härra Jürgensonile, võib-olla varute osa küsimusi härra Rahumaa ja proua Hänni tarbeks. Esimesena saab küsimuse esitamiseks sõna härra Käbin. Palun!

T. Käbin

Lugupeetud ettekandja, mul on mõned küsimused. Kõigepealt: miks Riigikogu volitused kestaksid esmakordselt kolm aastat ja presidendi omad neli aastat? Teiseks sama, millest me kõnelesime, kui viimane kord oli redaktsiooni- ja rakendusseaduse toimkond koos. Ikkagi on lahtine näiteks § 153, mis käsitleb esinduskaitset, riiklikku süüdistust ja seaduslikkuse järelevalvet. Kuidas see rakendub? Mis saab prokuratuurist? Või kuidas rakendub § 124? Eesti maismaapiir on määratud Tartu rahulepinguga. Me ei saa nendele vastust. Ja selliseid paragrahve on põhiseaduses veel küll ja küll, millele rakendusseadus mingisugust vastust ei anna. Tänan!

K. Jürgenson

Mis puudutab küsimuse esimest poolt, siis siin on järgitud sama skeemi, mis on põhiseaduses endas, s. t. üheaastane volituste erinevus Riigikogu ja presidendi vahel. Esimese jaoks soovisime lihtsalt sätestada üks aasta lühema perioodi. Sellest ka see erinevus. Miks lühema? Et kiiremini välja vahetada nii Riigikogu kui ka president. On alust arvata, et mida rutem me nad välja vahetame, seda parem. Ma usun, et võib-olla oskab sellele härra Rahumaa paremini vastata. Ekspertide arvamus ja toimkonnagi arvamus oli, et põhiseadus võib põhimõtteliselt jõustuda ka nende paragrahvide olemasolul, et see olukord, kus mõned normatiivaktid või vastavad institutsioonid veel puuduvad, ei muuda põhimõtteliselt põhiseadust mittejõustunuks.

R. Arjukese

Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus § 4 kohta. Siin on, et valimistel valitakse president osavõtnute häälteenamusega ja siis tuleb järgmine lause, et kui ükski kandidaat ei saa nõutavat häälteenamust jne. Siit ei saa täpselt aru, mida see häälteenamus sel juhul tähendab. Kas see tähendab siis 50% kõigist hääletanutest või mida?

K. Jürgenson

Üks lause eespool on "hääletamise teel hääletamisest osavõtnute häälteenamusega", s. t. nende häälteenamusega, kes võtavad osa hääletamisest. Kui osa võtab mingisugune 600 000 inimest, siis üle 50% neist peavad olema poolt. Minu arust on see piisavalt selgesti eelmises lauses sõnastatud: hääletamisest osavõtnute häälteenamusega.

E. Tarto

Lugupeetud juhatus! Lugupeetud ettekandja! Mul on selline küsimus. Siin on öeldud, mis saab siis, kui meie väljatöötatud eelnõu läheb läbi rahvahääletusel. Aga kas on ka selle peale mõeldud, mis saab siis, kui see läbi ei lähe? Aitäh!

K. Jürgenson

See on siin ütlemata, mis saab, kui see läbi ei lähe.

Juhataja

Juhatus püüab aidata. Sellisel juhul seda ei rakendata ja rakendusseaduse küsimust meie ette ei teki.

S. Vahtre

Austatud ettekandja! Ma palun õige lühidalt vastata küsimusele § 4 punkti 1 kohta, mille järgi presidendikandidaadi ülesseadmise õigus on vähemalt tuhandel hääleõiguslikul kodanikul. Millistel kaalutlustel see tuhat sätestatud on? Aitäh!

K. Jürgenson

Konkreetses numbris pakkus välja, kui ma nüüd ei eksi, keegi ekspertidest. Ma ei oska öelda, kas sellel oli mingisugune loogika taga või mitte. Vabariigi ajal oli see number suurem. Loomulikult võib siin olla ka teine number. Minu silmis sellel tuhandel seletust ei olnud, selle pakkus välja kas keegi redaktsioonitoimkonnast või ekspertidest, aga kuna ma ei leidnud ka midagi selle vastu, siis koosolekul ma selle numbriga küsimust ei tõstatanud.

M. Laar

Austatud ettekandja! Mul on selline küsimus. Paragrahvis 3 on olemas täpne süsteem, kuidas Riigikogu valimised toimuvad, kuid minu teada on ülemnõukogu õiguskomisjon vähemalt ühe võimalusena arutanud, et põhiseaduse referendum ja Riigikogu valimised toimuksid üheaegselt. Selle välistab § 3. Mida te sellest arvate? Kuidas te seda kommenteerite?

K. Jürgenson

Sellise situatsiooni see tõesti välistab, kuid käesoleva rakendusseaduse järgi oleks meil sel juhul vaja ühitada mitte kaks, vaid kolm valimist: põhiseaduse rahvahääletus, Riigikogu valimine ja presidendi valimine. Ja kui need kolm kõik summida ühele päevale, siis ma ei kujuta seda ette. Teoreetiliselt on see muidugi võimalik, aga praktiliselt võib tulla meeldiv segadus. Käesoleva rakendusseaduse järgi on selline variant välistatud.

S. Sovetnikov

Austatud juhatus! Lugupeetud ettekandja! Ma palun selgitust. Paragrahvis 4 on öeldud, et president valitakse neljaks aastaks, aga Riigikogu esimese koosseisu volitused kehtivad kuni kolm aastat. Kui Riigikogu volituste aeg lõpeb, siis presidendi volitused veel jätkuvad. Ja kui me valime järgmise koosseisu Riigikogu, siis konstitutsiooni ehk põhiseaduse järgi me peame valima ka presidendi

Riigikogu poolt. Siis tuleb ju kaks presidenti. Minule ei ole see küsimus selge.

K. Jürgenson

Järgmine kokkuastuv Riigikogu, kui sellise skeemi järgi talitada, valib uue presidendi loomulikult pärast esimese presidendi volituste lõppemist, mis lõpeksid praeguse skeemi järgi üks aasta pärast teise Riigikogu kokkuastumist põhiseaduse vastuvõtmisest arvates.

Juhataja

Vähemalt kahest presidendist me nüüd pääsesime. Loodetavasti viimane küsimuse esitaja on härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Härra Jürgenson! Mind huvitab § 4 punkt 3, kus Eesti Kongressile on antud õigus üles seada presidendikandidaat. Ma tahaksin teada, millega see on põhjendatud. Samal ajal me võiksime anda ja peaksime andma selle õiguse ükskõik millisele ühiskondlikule organisatsioonile. Tänan!

K. Jürgenson

Ma muidugi saan aru, härra Uluots, teie antipaatiast Eesti Kongressi vastu, kuid praegu on antud hääleõigus kolmele konkreetsele grupile: vähemalt tuhat hääleõiguslikku Eesti Vabariigi kodanikku, viiendik ülemnõukogu koosseisust ja viiendik Eesti Kongressist. Loomulikult me võime siia juurde arvata veel jahimeeste seltsi ja nagu te olete tihti märkinud, õlleaktsiisi seaduse koostajad, minugi pärast. Kuid praegu on kehtestatud kolm. Assamblee võib otsustada, keda lisada ja keda siit välja jätta.

Juhataja

Suur tänu, härra Jürgenson! Küsimusi rohkem ei ole. Tänan! Palun kõnepultil ekspertide esindajana härra Eimar Rahumaa!

E. Rahumaa

Lugupeetud eesistuja ja lugupeetud põhiseaduse autorid! Ma tahaksin teile lühidalt tutvustada, millest me lähtusime, kui püüdsime ekspertidena põhiseaduse rakenduseelnõu parandada või konditsiooni viia.

Punkt 1. Me püüdsime reguleerida selliselt, et põhiseadus võimalikult kiiresti hakkaks toimima. Poliitiliste küsimuste reguleerimisel tuleb lähtuda võimalusest jõuda kokkuleppele, mis on juba tekkinud eri jõudude vahel, aga seadustehniliselt siis lahendada mõningad põhiseaduse rakendamise spetsiifilised probleemid, et põhiseadust käivitada. Kasutada oli mitme liikme töövili – kas siis kirjalikud märkmed, eelnõu kavandid või kontseptsioonid. Võib öelda, et rõõmu tegi see, et selle töö tegemisel kehtis heasoovlikkuse ja koostöö vaim. Ükskõik, kelle poole eksperdid ei pöördunud, oli alati võimalik saada kvalifitseeritud abi. Olgu siinkohal tänatud professor Ilmar Rebane, Lauri

Vahtrre, Liia Hänni jt, samuti tehniline tööjõud!

Kuid nüüd läheme sisu juurde. Oli võimalik valida muidugi mitu varianti, kuidas rakendusseadusega käivitada põhiseadus võimalikult kiiresti ja minimaalsete muudatustega. Me lähtusime variandist, et rahvahääletusel võetakse põhiseadus vastu koos rakendusseadusega või rakenduse korraga – kuidas soovite –, ja siis põhiseadus jõustub Riigikogu valimise tulemuste väljakuulutamisega, kusjuures üheaegselt valitakse Riigikogu ja president. On ka võimalikud teised variandid, kuid pärast pikaajalisi arutelusid me jääme selle juurde. Kui te soovite, ma pärast võin sellel pikemalt peatuda. See on aga selle seaduse juhtidee, et üheaegselt valitakse põhiseaduse käivitamiseks Riigikogu ja president.

Mis puutub presidendi valimisse, siis on ju teada, et resultatiivne oleks presidendi valimine üldrahvalikult sel juhul, kui president valitakse suhtelise häälteenamuse põhimõttel. See tähendab, et kui ühe presidendikandidaadi poolt oleks kas või üks hääl rohkem kui teiste poolt, siis on alati võimalik president valida. Kuid see tähendab teiselt poolt seda, et kui meil on tegemist kümne presidendikandidaadiga, siis võidakse president valida, ütleme, 11% häältega, kusjuures 89% häältest oleks vastu. Enamus oleks selle kandidaadi vastu, kuid ta ikkagi läheks läbi. Sellepärast lähtusime n.-ö. absoluutse häälteenamuse põhimõttest, et presidendikandidaadi poolt oleks 50% pluss üks hääl. Aga teatavasti see ei ole alati resultatiivne ja siin on siis käiku läinud tagavaravariant selles mõttes, et kui otsesed valimised ei ole resultatiivsed, siis valib Riigikogu. Ma arvan, et see on ka tähtis, et põhiseadus võetaks vastu rahvahääletusel.

Mispärast on tähtaegu lühendatud ühe aasta võrra, sellest härra Jürgenson juba rääkis. Ma arvan, et see tuleb meie dunaamilises elus kasuks.

Nüüd jõuame keerulise küsimuse juurde, mille siin püstitas juba härra Käbin: millisel määral on selles eelnõus arvestatud teisi põhimääruse sätteid, mille rakendamise peaks ette nägema põhiseaduse rakendamise seaduses? Siin viidatakse näiteks §-le 153. Meie oleme ekspertidena põhimõtteliselt sellise käsitluse vastu, et oleks olemas n-ö teine põhiseadus, kus nähtaks ette esimese põhiseaduse elluviimise kord. See on põhimõtteliselt vale meie arvates sellepärast, et need põhiseaduse sätted, kus nähakse ette ühe või teise seaduse vastuvõtmine, ei jõustu ju mitte sellest lähtuvalt, kui on vastu võetud seadus, millega selle seaduse rakendamine või sätte rakendamise kord ette nähakse, vaid need jõustuvad enne ja selle põhiseaduse sätte alusel võetakse üks või teine seadus vastu. Me ei saa hakata neid suhteid ette ära reguleerima. Ja kui sellist seadust veel ei ole, siis peaks olema kord, mis näeb ette selle põhiseaduse sätte rakendamise. Kuid siin on üks aga, ja see on, et ka §-s 2, kui te vaatate põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu, on ette nähtud § 80 punkt 4 ja § 81, mis jõustuvad Riigikogu valimise tulemuste väljakuulutamisega vabariigi valimiskomisjoni poolt.

Vastasel korral me ei saa põhiseadust käiku panna.

Eelnõus on säte – ja me peame seda väga tähtsaks sätteks –, mille kohaselt põhiseaduse jõustumisel kehtivad siiski seadused, mis on vastuolus põhiseadusega. Need ei ole automaatselt nullis põhiseaduse jõustumisel, vaid kehtivad seni, kuni need tühistatakse või võetakse vastu uus seadus. Milleks see on vajalik? Esmapilgul näeme, et see läheb põhiseadusega vastuollu, kuid see on väga tähtis säte sellepärast, et see aktiveerib tervet ühiskonda neid seadusi välja tooma. Siis on kaasatud ka Riigikohus ja praktikas on see vajalik veel sellepärast, et pärast põhiseaduse vastuvõtmist algab juristide hulgas pikk vaidlus, kuidas siis edasi minna. Kas siis automaatselt kõik teised seadused on tühised või mitte? Me arvame, et me ei saa sellise õigusliku nihilismiga nõustuda, sest igapäevane elu tahab elamist ja me peame leidma teistsuguse korra, mis siin on ka välja pakutud.

Nüüd tuleme küsimuse juurde, millest juba ka juttu oli: meie riigi totalitarismist vabanemine ja totalitaarse riigikorra väljajuurimine. Küsimus sellest, kuidas piirata nende isikute pääsemist riigivõimu juurde, keda Eesti Vabariik ja eesti rahvas ei taha. Me arvame, et seda saab tõesti teha täies mahus süümevandega. Kes on tänast "Postimeest" lugenud, siis teab, et selle kohta on Ain Kaalepil küllalt hea kirjutis. Süümevande puhul, kui isik on valet vandunud – aga see käib kõikide riigiteenistujate kohta riigiorganites – ja ta on osalenud kodanike jälitamisel ja represseerimisel kas nende poliitiliste veendumuste, ebalojaalsuse, klassikuuluvuse või Eesti Vabariigis riigi- või kaitseteenistuses olemise eest, nagu on fikseeritud §-s 6, siis on teda võimalik individuaalselt võtta kohtulikule vastutusele. Me ei pidanud võimalikuks siin fikseerida ametikohti, mis välistaksid inimeste osalemise riigiorganite töös. Ma arvan, et seda võiks aktsepteerida totalitarismist vabanemiseks. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh, härra Rahumaa! On küsimusi. Esimene küsija on härra Leisson. Palun!

E. Leisson

Lugupeetud härra eesistuja! Lugupeetud härra Rahumaa! Paragrahv 9 sätestab, et käesolev seadus on koos põhiseadusega vastu võetud rahvahääletusel ja kehtib kuni 31. detsembrini 2000. Eksperdid on soovitanud ja komisjon on sellega nõustunud, et president ja Riigikogu valitakse ühe aasta võrra lühema volituste tähtajaga. Aga miks mitte seda kehtestada kuni 31. detsembrini 2000 ja miks see laieneb ainult esimesele Riigikogule? See on esimene küsimus.

Ja teine küsimus puudutab süümevannet, millega eksperdid välja tulid ja mis on päris sümpaatne, aga mulle jääb siiski mõistatuseks see mehhanism, kuidas see toimib. Täna!

E. Rahumaa

Mis puutub § 9, siis on küsimus selles, et esimene president ei ole sellepärast aastani 2000, et seda

korda ja põhiseadust on võimalik muuta ning seda on sellest lähtuvalt tehtud. Kui esimene Riigikogu kokku tuleb, on tal väga palju tööd, kuid sealjuures võib ta ka põhiseadust muuta.

Teine probleem on süüevanne. Jah, siin tuleb kindlasti välja töötada mehhanism, kuidas see hakkab toimima. Ajakirjanduses on mõned vihjed selle kohta olnud, kuid me arvasime, et kui me paneme sellesse seadusesse süüevande mehhanismi, siis see koormab seda rakendust liialt ega ole otstarbekohane. Pealegi me pidasime silmas, et selleks on vajalik ikkagi põhjalikum töö kui välja pakkuda mingi logisev konstruktsioon ja siis selle logiseva konstruktsiooni kriitikaga lasta põhja ka rakendusseadus.

V. Salum

Süüevanne kahtlemata on vajalik, aga teie väide, et see on piisav totalitarismist ülesaamiseks, ei oma nagu katet, sest parteinomenklatuur on panganduses ja väliskaubanduses juhtpositsioonil ning seega ka valimisvõitluses teistest piisavalt tõhusam. Mis on teie arvates garantiiks, et nad valimisvõitluses sama poliitikat ei jätkaks?

Ja teine küsimus juristina: kas peate õigeks, et § 164 on ära nuditud, vaatamata sellele, et Põhiseaduse Assamblee hääletas selle nomenklatuuri piiritlemise läbi?

E. Rahumaa

Ma arvan, et me vabaneme totalitaarsusest järk-järgult. Ei ole võimalik sellest pärandist vabaneda ühe päevaga. Teiselt poolt ma arvan, et süüevanne annab meile küllalt mõjusa vahendi konkreetselt iga üksikisiku puhul tõstatada süü, kuid me saame seda teha ilma viha ja eelarvamuseta. See on minu sügav veendumus.

Mis puutub põhiseaduse § 164, siis ma ei ütleks, et me oleme selle seaduseelnõuga nullinud paragrahvi, kus jutt on sellest, et põhiseaduse I peatükki ja XV peatükki saab muuta ainult rahvahääletusel.

Juhataja

Tänan! Härra Tarto, palun!

E. Tarto

Lugupeetud juhatus! Lugupeetud ettekandja! Me räägime siin kogu aeg totalitaarsusest jne. See on täiesti omal kohal siis, kui me lähtume sellest, justnagu ei oleks olnudki okupatsiooni. Aga kuidas juriidiliselt see asi on? Lugu on ju selles, et ega ei peagi totalitaarne riik okupeerima, võib ju ka demokraatlik riik okupeerida. Ja kas meie jaoks on olemas sellised mõisted nagu okupatsioon, okupant, okupantide käsilane jne? Palun vastata sellele! Aitäh!

E. Rahumaa

Ma arvan, et meist igapäevaste jaoks on olemas sellised mõisted. Kuid asi on ju selles, et meie arvates

tuleb arvestada, et me peame pidevalt edasi liikuma. Oletagem nüüd, et me võtame ja elimineerime inimese sõltuvalt sellest, kes ta oli, sõltumata sellest, milline ta oli ühel või teisel parteilisel ametikohal ja mida inimesed mäletavad väga hästi. Ma arvan, et see ei oleks lihtsalt õige, siin annab tunda ka mingi iseendas olev totalitaarsuse pärand. See kõik läheneb pisut kättemaksule. Me hakkame parteile kätte maksma nende isikute kaudu.

Juhataja

Tänan! Härra Korrovits, palun!

V. Korrovits

Lugupeetud härra Rahumaa! Assamblee otsustas teatavasti hääletamise teel viia sisse piirang kompartei juhtkonnale, see oli formuleeritud §-s 160. Nüüd on § 160 asendatud §-ga 6 ja siinses süümevande formuleeringus on niisugune lause, et ta ei ole osalenud kodanike jälitamisel ja represseerimisel nende poliitiliste veendumuste, ebalojaalsuse, klassikuuluvuse või Eesti Vabariigis riigikaitseteenistuses olemise eest. Nüüd on mul küsimus: kas sai linna- või rajoonikomitee esimene sekretär pidada oma ametit ja mitte osaleda kodanike jälitamisel ja represseerimisel nende poliitiliste veendumuste, ebalojaalsuse või klassikuuluvuse eest? Ja teine küsimus: kas me saame niisuguste riigitegelastega edasi minna? Tänan!

E. Rahumaa

See on hea küsimus, härra Korrovits. Ma arvan, et sellele ei ole ühest vastust. Parteisekretär 1952. aastal oli ju hoopis teistsuguste ülesannetega kui parteisekretär 1980. aastatel. See on nii. Mis vahe oli? Vahe oli suur, sest terve ühiskond oli vahepeal muutunud, maailm oli muutunud. Aga tähtsam selle asja juures on see, et iga konkreetse inimese puhul tuleb see küsimus päevakorradele, ja tuleb väga aktiivselt päevakorradele. Me saame need asjad siis hoopis paremini selgeks räägitud kui praegu siin üheselt otsustades. Kui meil on vajalik reaalne tagajärg, siis peaks nii toimima. Kui meil on aga vajalik ühiskonna lõhestamine, inimeste endi lõhestamine, kes seda ei suuda aktsepteerida oma õigustunde järgi otsustades, ilma et EKP oleks kuulutatud kuritegelikuks organisatsiooniks kohtu poolt, siis me muidugi saame teise tagajärje. Kõik sõltub sellest, millised on meie eesmärgid. Muidugi, ma mõõnan, et see totalitaarne riik ja ühiskond, kust me tuleme, ei ole võrreldav teistega. Ülitotalitaarsus üheparteilises süsteemis kehtis üle 50 aasta. Ma arvan, et just seetõttu ei olegi muud võimalust asja lahendamiseks. Kuid see ei tähenda seda, et uus Riigikogu, uued Eesti Vabariigi riigiorganid ei võta seda küsimust uuesti päevakorda, ei tule selle juurde korduvalt tagasi. Me seda võimalust siin ei välista. Ja selles mõttes ei ole meil vaja siin nii kaugele ette asju ära lahendada, meil on praegu vaja väga kiiresti põhiseadus vastu võtta. Andke andeks, et ma liiga pikalt peatusin sellel küsimusel!

Juhataja

Aitäh! Härra Arjukese, palun!

R. Arjukese

Täna! Ma tahaks kõigepealt öelda seda – ainult üks repliik –, et olukord oli 1980. aastal erinev ainult repressioonide astme võrra. Repressioonid olid ju! Ja inimesed, kes niisugustel ametikohtadel olid, võtsid kas tahes või tahtmata nendest repressioonidest osa. Täheleb, küsimus on ikkagi selles, et keegi ei sundinud neid niisugusele ametikohale, kus nad pidid osa võtma repressioonidest. Kas te ei leia, et on kohatu rääkida mingist kättemaksust ja niisugusest asjast? Keegi neid ei kavatse repressioneerida, on ainult poliitilise tegevuse teatud piirangud. Näiteks on mõnes riigis keelatud ka politseil osa võtta valimistest või saada valitud. See on siis repressioon politsei vastu või? Täheleb, need inimesed lihtsalt ei sobi selliste kohtade peale. Täna!

E. Rahumaa

Täiesti õige ja sellepärast ongi selles seaduseelnõus ettepanek, et need inimesed ei saa riigiorganite tegevusest osa võtta. Aga ma ei ole väitnud, et sekretär 1950. aastal ja sekretär 1980. aastal ei võtnud osa repressioonidest. Ma väitsin, et oli väga erinev situatsioon 1950. aastal ja 1980. aastal.

Juhataja

Aitäh! Härra Salum, palun!

V. Salum

Kahtlemata me oleme kõik huvitatud reaalsest tagajärgedest ja totalitarismi üle võidu saavutamise eesmärgi, mille nimel tasub vaeva näha. Kuid kas piisab ainult üksikisikute süüme uurimisest, sest totalitarism püsis just kompartei ja KGB najal? KGB on restaureerunud sõjaväe raames ja kompartei samuti koondab oma ridu. Kas me nii saame totalitarismist lahti, kui me ainult üksikisikutega tegeleme ja komparteid tervikuna hukka ei mõista? Täna!

E. Rahumaa

Mis puutub kompartei hukkamõistmisesse, siis ma arvan, et see ühiskonnas praegu toimub. Kuid tema kuulutamiseks kuritegelikuks organisatsiooniks on olemas eraldi protseduur. Seda ei saa teha Põhiseaduse Assamblee. See on ikkagi kohtu pädevuses. Kui aga selle küsimuse juurde tagasi tulla, siis see on üks nägemus asjast, kuidas edasi minna. Kui on paremaid plaane, siis on see ju ka tervitatav.

Juhataja

Suur tänu! Härra Talve, palun!

J. K. Talve

Ma tahtsin küsida, kas kommunistliku partei tegevus Eestis viimase 50 aasta jooksul peab kuuluma

ainult kohtu pädevusse. Konkreetsete kuriteod, konkreetsete inimeste tapmised, küüditamised, piinamised jne. on konkreetsete inimeste tapmised, küüditamised, piinamised ja need kuuluvad kohtu pädevusse. Aga kas me ei või panna rahvahääletusele Eestimaa Kommunistliku Partei tegevust ja lasta rahval otsustada selle küsimuse üle?

E. Rahumaa

Jah, kui see on rahvale selgeks tehtud. Kui me vaatame rahvahääletuse tulemusi näiteks Šveitsis, millega härra Talve on ka kindlasti tuttav, siis näeme, et mõningaid küsimusi on ebaetiline panna rahvahääletusele – ma ei pea küll käesolevat juhtumit silmas. Näiteks surmanuhtluse likvideerimine. Kuid kui rahvale on see asi selge, siis ma arvan, et rahvas oskab ka Eesti Vabariigi uute riigiorganite kaudu paremini seda küsimust lahendada kui meie. Mida ma silmas pean? Ma pean silmas seda, et me oleme veel liiga vähe olnud n.-ö. Eesti Vabariigi tingimustes ja meie ühiskond on liiga habras selliste küsimuste lahendamiseks. Ma kardan, et kui me paneme sellised küsimused sedavõrd teravalt praegu meie rahva ette, siis saavutame vastupidise eesmärgi. Seda on ju näha ka põhiseaduse eelnõu arutamisel, kus ajakirjanduses võtavad sõna, ma julgeksin öelda, inimesed, kes ei ole seda küsimust põhjalikult arutanud. Minul kui eksperdil on kurb näha selliseid asjatundmatuid artikleid. Põhiseaduse Assamblee inimesed kaitsevad oma põhiseadust ajakirjanduses liialt vähe.

T. Velliste

Härra juhataja! Minu küsimus puudutab süümevandega seoses tekkida võivat nõiaringi. Kujutame teoreetiliselt ette äärmuslikku olukorda, et kogu riskirühm otsustab vanduda valet. Sellisel juhul on tegemist nii mõjuvõimsa ringkonnaga, et ta võib võimule tulla ja ükski kohus ei suuda mitte kunagi tuvastada, et nad vandusid valet. Kuidas sellisest nõiaringist väljuda? See on nagu muna ja kana probleem.

E. Rahumaa

Ma arvan, et avalik kontroll hoiab selle ära.

L. Mäll

Lugupeetud ettekandja! Nagu ma teie eelmistest vastustest aru sain, te arvate, et ühiskonnas toimib väga suur manipuleerimismehhanism, mis takistab tõeliselt heade ideede elluviimist praeguses Eesti ühiskonnas. Kas ma saan õigesti teist aru?

E. Rahumaa

Ja siis?

L. Mäll

Siis ei olegi rohkem midagi. Ma tahtsin lihtsalt küsida, kas teie arvates Eesti rahvas praegu ei võtaks vastu sellist kommunismi süüdistavat osa rakendusotsuses sellepärast, et ajakirjanduses toimub

rahvaga manipuleerimine, mille abil püütakse rahvast teises suunas kallutada.

E. Rahumaa

Ma nii ei ütleks, siin on ka teatud õiguslik probleem. Ma arvan, et partei küsimus on natukene keerulisem sellepärast, et mitte partei ei olnud Eestis võimul – võimul oli nomenklatuur ja ka partei oli teatud mõttes selle nomenklatuuri tööriist. See on minu arust tunduvalt keerulisem, kui see esmalt tundub. Ja teiseks, me unustame liiga kiiresti, kust me ikkagi tuleme.

J. K. Talve

Nomenklatuur juba sõnana tähendab seda, et on olemas nimekiri. Kas see nimekiri on kusagil saadaval?

E. Rahumaa

Nomenklatuur tähendab seda, et oli olemas ametikohtade nimekiri, kuhu kinnitati ametisse partei vastaval tasemel. Näiteks teaduskonna dekaan oli selles mõttes nomenklatuurne isik, et ta kinnitati ametisse linnakomitee büroo poolt. Ma pean silmas seda. Kui ma sain teaduskonna dekaaniks, kinnitati mind ametisse linnakomitee büroo poolt, ehkki ma ei olnud üheski valitud parteiorganis. Selles mõttes ma olin samuti nomenklatuur. Ma pean silmas just neid isikuid. Selles mõttes kõik ei ole niisama lihtne, et me määrame ära, fikseerime, nagu pakuti siin alternatiivis, et nimekirja kuuluvad EKP KK liikmed, linna- ja rajoonikomiteede sekretärid. Me lihtsustaksime sellega asja liialt ja saavutaksime soovitud vastupidise tulemuse. Me kehtestasime sooviga jõhvikasoid hoida, et 20. septembril hakkame kõik jõhvikale minema. Saavutasime selle, et jõhvikasood tallati mustaks. Kuigi meie eesmärk oli väga hea.

J. K. Talve

Jah, ma vist eile kuulsin, et Venemaal on välja käidud analoogiline mõte ja selle nimi ei ole mitte debolševiseerimine, vaid denomenklaturiseerimine. Võib-olla olekski see parem mõte, et mitte keelata EKP tegelastel osaleda ühiskondlikus elus, vaid lähtuda konkreetsetest olemasolevatest nomenklatuursete kohtade nimekirjadest. Neid kohti täitnud isikutel võiks keelata osaleda poliitilises elus kümneks aastaks.

E. Rahumaa

Kuid on ju selge, et see eksisteeris ühiskonnas n.-ö. ülalt kuni alla.

L. Mäll

Mida te, lugupeetud ettekandja, arvate: kui §-s 4 teha mõningad väikesed lisandid, et presidendikandidaadi üles seadmise õigus on vähemalt tuhandel hääleõiguslikul Eesti Vabariigi kodanikul, kelle hulgas ei ole endisi kommunistliku partei liikmeid? Ja lisada, et endistel Eestimaa Kommunistliku Partei liikmetel täiskoosseisus.

E. Rahumaa

Kuidas endistel?

L. Mäll

Endistel Eestimaa Kommunistliku Partei liikmetel – kõigil elavatel liikmetel, kõigi elavate liikmete ühisel ettepanekul.

E. Rahumaa

Ma arvan, et Põhiseaduse Assamblee kaalub seda ettepanekut väga hoolega.

Juhataja

Härra Talve, teil on neljandat korda küsimuse esitamiseks sõna. Juhatajana ma loodan, et neljast teie esitatud küsimusest piisab. Palun, teil on sõna!

J. K. Talve

Kas piisab, see sõltub edasisest mõttevahetusest. Aga siin on eesotsas Sirje Endre ja teistega tehtud apellatsioon, selleks et kõnealune paragrahv ikkagi sisse jätta. Ma teeksin omapoolse ettepaneku võib-olla hiljem kirjalikult, aga esitaksin praegu küsimuse, kuidas teie suhtute mõttesse, et see paragrahv, mis ei haaku struktuuriliselt põhiseaduse tekstiga, oleks võimalik panna rahvahääletusele alternatiivina, jätta rahvale võimalus võtta vastu põhiseadus kas selle paragrahviga või ilma selleta.

E. Rahumaa

See on täiesti kaalukas ettepanek, mida assamblee võib kaaluda. Kuid siin on üks koht, mis ei haaku selle probleemiringiga, mis meil siin nüüd lahendada on. Aga see ei tähendaks minu arvates ka mitte midagi, kui seda küsimust arutatakse enne põhjalikult ühiskonnas ja siis tehtaks kaalukad otsused. Arvan, et selle põhjalikkuse me saaksime kätte ka siis, kui natukenegi aega maha võtaksime, aga meil on praegu väga kiire selle riikluse ülesehitamisega. Me oleme sellega niigi hiljaks jäänud ja koormame kindlasti põhiseaduse vastuvõtmist sellise teise rahvahääletuse puhul kaheldamatult väga. See on minu arvamus.

Juhataja

Härra Talve viies küsimus.

J. K. Talve

Jah, ma palun vabandust, härra Anton, et ma jälle küsimuse esitan, aga siin on see juriidilis-tehniline probleem, et kui põhiseadus võetakse vastu ilma selle paragrahvita, siis on selle sätte ja nende põhimõtete tegelikus elus rakendamine võimalik ainult põhiseaduse muutmise korras. Seetõttu on vaja see küsimus lahendada praegu ja mitte pärast põhiseaduse vastuvõtmist. Kas pole nii?

E. Rahumaa

Jah, aga see tähendab seda, et me annaksime selle rahva kätte otsustada, enne kui rahvast oleks

põhjalikult valgustatud.

Juhataja

Suur tänu! Küsimusi rohkem ei ole. Aitäh, härra Rahumaa! Juhatus pakub sõna veel redaktsioonitoimkonna esimehele Liia Hännile. Proua Liia Hänni, palun!

L. Hänni

Lugupeetud assamblee juhatus! Austatud kolleegid! Vahepealse aja jooksul oli redaktsioonitoimkonna liikmetel võimalus osa võtta Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu väljatöötamisest. Kaks eelmist ettekandjat on teile juba andnud üsna põhjaliku ülevaate sellest, millistele tulemustele me jõudsim. Minul jääb lisada ainult mõned üldist laadi märkused ja samuti mõned täpsustused esitatud eelnõu suhtes.

Kõigepealt me pidime endale aru andma sellest, et tegemist ei ole antud juhul ainult õigusliku küsimusega, vaid ka poliitilise küsimusega. Tuleb ju arvestada seda olukorda, mis praeguseks on valminud põhiseaduse eelnõu ümber välja kujunenud. On üsna tõsine oht, et põhiseaduse eelnõu vastu häälestatud üldsus kas ei tule põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele või lükkab selle tagasi. Seetõttu on vajalik, et rakendusotsus kõrvaldaks osa nendest vastuoludest ja võimaldaks ikkagi lõpuks jõuda kompromissile põhiseaduse eelnõu suhtes ning seega kindlustada, et taastatakse Eesti Vabariigi põhiseaduslik riigikorraldus. Nii et mitmed väljatöötatud eelnõu sätted kajastavad seda kompromissi otsimise püüdlust.

Teine küsimus, mille me pidime lahendama ja mille puhul me väga palju lootsime ekspertide abile, on see, kui detailne peaks olema väljatöötatav rakenduseseaduse eelnõu, kui detailselt see peaks määrama selle, kuidas toimib üleminek ühelt õigussüsteemilt teisele, kuidas rakenduvad tööle ja millises järjekorras põhiseaduslikud institutsioonid. Me leidsime, et tuleb piiritleda see küsimuste ring, millele tuleb igal juhul vastata. Ja need küsimused on: kõigepealt, millal loetakse põhiseadus vastuvõetuks, millal põhiseadus jõustub, millises vahekorras on seni toimiv põhiseaduslik õigussüsteem ja kuidas tagatakse riigivõimu teostamise järjepidevus põhiseaduslike institutsioonide tööerakendamisel. Nendele küsimustele, kas hästi või halvasti, käesolev eelnõu ka vastab. Arutluse käigus kerkisid üles mitmed küsimused peaaegu kõigi paragrahvide juures ja ma püüan ka nendest teile rääkida, et oleks selge, miks on langetatud just sellised valikud, nagu on praegu kirjas.

Kõigepealt § 1. Siin oli tõsiselt arutluse all võimalus, et tuleks sätestada ka, millise hääletamisest osavõtnute arvu korral üldse loetakse põhiseadus vastuvõetuks. Seega tuleks sätestada rahvahääletuse kvoorum. Ja oli arutluse all, et see kvoorum peaks olema vähemalt pool hääleõiguslikest kodanikest. Kuid kaaludes poolt- ja vastuargumente, arvestades meie praegust ühiskondlik-poliitilist olukorda ja võimalust, et tõepoolest osa Eesti poliitilisi jõude võib üles

kutsuda põhiseaduse eelnõu rahvahääletust boikoteerima, me siiski leidsime, et ei oleks õige seda kvoorumi nõuet sätestada. Me lähtusime ka üldisest riigiõiguslikust kontseptsioonist, et poliitiline aktiivsus ei saa olla isiku jaoks kohustus – rahvas teostab riigivõimu fakultatiivselt, oma vaba tahte alusel. Me leidsime, et isegi see, kui me kvoorumit praegu põhiseaduses ei fikseeri, võib mõjuda stimuleerivalt just nimelt rahvahääletuseks osavõtule, sest inimene peab sel juhul selgelt oma seisukohta põhiseaduse eelnõu suhtes väljendama.

Paragrahvi 2 puhul oli vaidluse all see aeg, millal põhiseadus peaks jõustuma. Kui põhiseadus võetakse vastu rahvahääletusel, on Eesti rahvas oma poliitilist tahet väljendanud ja põhimõtteliselt me võiksite asuda teele, kus vana kehtiv õigussüsteem juba asendatakse uue õigussüsteemiga. Siiski, ekspertide soovitusel on praegu jäädud eelnõu sellise variandi juurde, kus põhiseadus tervikuna jõustub alles peale Riigikogu valimisi. Küll aga ei tähenda see, et põhiseadus peale vastuvõtmist juba ei reguleeriks Eestis poliitilisi suhteid, et sellele põhiseadusele ei peaks vastama näiteks Riigikogu valimise seadus. Vaidlused olid § 2 lõike 2 puhul selle üle, millises suhtes peaksid olema seni kehtivad õigusaktid põhiseadusega. Eelnev lähenemisviis oli selline, et kehtiv õigussüsteem ja kehtivad õigusaktid kehtivad peale põhiseaduse vastuvõtmist ainult niivõrd, kuivõrd need ei ole vastuolus põhiseadusega, mis tähendab seda, et põhiseadusega vastuolus olevad õigusaktid lakkavad põhiseaduse vastuvõtmisel kehtimast. Kuid teiselt poolt, üksikute seaduste puhul ei anna see selget vastust, kas tühistunud on ainult üksikud selle seaduse sätted, mis on vastuolus põhiseadusega, või seadus tervikuna. Ja selle tõttu me jääme teise võimaluse juurde, et iga seaduse, kehtiva õigusakti suhtes tuleb ikkagi langetada otsus. See tagab meie õiguskorras suurema korra ja kooskõla, kui see oleks juhul, kui me ei sätesta kohustust viia need õigusaktid vastavusse põhiseadusega konkreetsete otsustustega.

Nüüd, § 3 puhul võib teil kerkida üles küsimus, kuhu on jäänud Riigikogu valimiste väljakuulutamise või toimumise lõpptähtaeg, sest sätestatud on ainult miinimumaeg, s. o. 40 päeva. Siin oli põhjuseks asjaolu, et me ei suuda praegu täpselt prognoosida ajagraafikut, kuidas toimub rahvahääletus, ja olles näiteks fikseerinud ülemiseks piiriks 60 päeva, oleks kergesti võinud juhtuda, et jõuame valimisteni juuli keskel. Praegu on ju lõpptähtaeg tegelikult fikseeritud ülemnõukogu 20. augusti otsusega, kus on öeldud, et Riigikogu valimised tuleb läbi viia selle aasta jooksul. Veel on küsimus, miks on Riigikogu ja ka Vabariigi Presidendi jaoks rakendusseadusega ette nähtud lühem ametivolituste tähtaeg kui põhiseaduse tekstis. Siin olid argumendid sellised, et Eesti ühiskonna poliitiline areng on praegusel perioodil olnud väga kiire. Me oleme näinud, kuidas kahe aastaga on ajast maha jäänud nii ülemnõukogu kui ka Eesti Kongress, ning ka praegu võib prognoosida, et see protsess jätkub. Selle tõttu võimaldaks kolm aastat volituste tähtaega esinduskogu ja Vabariigi

Presidendi viia vastavusse rahva meeleolude ja selle poliitilise olukorraga, mis kolme või nelja aasta jooksul välja kujuneb. Nüüd § 3 ja lõige, mis räägib Riigikogu kvoorumist. Töö- ja kodukorra seaduste vastuvõtmine on samuti kantud kompromissi otsimise soovist, sest üks etteheide, mis meie eelnõule tavaliselt tehakse, on see, et me oleme sätestanud liiga väikese Riigikogu kvoorumi. Me ei ole ka suutnud rahvale selgitada, et siin on tegemist omamoodi paradoksiga, kus eesmärk, et Riigikogu liikmed võtaksid osa Riigikogu tööst, ja selle saavutamise vahendid on omavahel veidi vastuolus. Kuid ma arvan, et seda on võimalik inimestele selgitada – see vajab veidi arusaamist, kuidas toimub ühe seadusandliku kogu töö. Ja seetõttu nõue, et töö- ja kodukorra seaduste vastuvõtmiseni, mis sätestavad Riigikogu töökorralduse, peab kvoorum olema vähemalt pool Riigikogu koosseisust, tundub igati mõistlik.

Nüüd § 4 – Vabariigi Presidendi valimise eriline kord põhiseaduse rakendamisel. Just selles punktis on olnud kõige suurem vastuolu üldsuse arvamuse, Põhiseaduse Assamblee ekspertide arvamuse ja assamblee enamuse seisukohtade vahel. Kuna eesmärk on ka põhiseaduslike institutsioonide võimalikult kiire ja üheaegne rakendamine, siis sellestki seisukohast lähtudes oleks vaja, et Riigikogu ja Vabariigi President astuksid oma ametisse üheaegselt ja võimalikult kiiresti. Vabariigi Presidendi valimine otse rahva poolt ilmselt lahendaks praegu üleskerkinud pinged ja ka poliitilised hirmud, mis on olemas, samal ajal annaks see meile neli aastat järelemõtlemisaega, milline on optimaalne Eesti riigivõimu eri institutsioonide omavaheline vahekord. On üsna tõenäoline, et meie valimisvõitluses saab Vabariigi Presidendi küsimus, presidendi volituste ulatus üheks kõige põletavamaks valimiseelse võitluse küsimuseks. Ja ilmselt siis, omades tõepoolest taskus rahva mandaati ja ka aega teha endale selgeks riigiehituse põhitõed, saab langetada juba lõpliku otsuse. Nüüd, härra Tiit Käbin tõstas väga olulise küsimuse, kuidas peaks näiteks rakenduma kohtusüsteem peale põhiseaduse jõustumist. Sellele küsimusele annab osaliselt vastuse § 5, mis ütleb, millise aja jooksul peab Vabariigi President esitama Riigikogule kõrgete riigi ametiisikute – Riigikohtu esimehe ja õiguskantsleri kandidatuurid. Te võite veenduda, et siin on võimalus, et Riigikogu mõnes mõttes katkestab nende institutsioonide praeguste ametiisikute volitused ja vajaduse korral paneb ametisse uued isikud, kellel on Riigikogu usaldus.

Paragrahv 6 on juba leidnud väga põhjalikku käsitlust. Siin on küsimus selles, milliseid vahendeid peab Eesti ühiskond praegu kasutama, et vabaneda mineviku koormast. Vaidlus käib kahe kontseptsiooni üle. Üks on administratiivne äraldikamine, mille puhul vastutus pannakse üksikutele kõrgetele parteiametnikele. Teine kontseptsioon on isepuhastamine, isiklik vastutus kõigepealt oma südametunnistuse ees ja hiljem ka kohtu ees, kui kohus tõestab, et inimene on vandunud valet, et ta tegelikult on meie rahva ees süüdi. Meil tuleb täna otsustada, kumb nendest kahest kontseptsioonist

on Eesti ühiskonnale vastuvõetavam ja kumb viib meid kiiremale paranemisele. Ma jagan teiega ka oma muret selle üle, kui me hääletame täna sisse sätte, mis võtab NLKP, EKP kõrgetelt ametiisikutelt ära õiguse kandideerida Riigikogusse ja kandideerida presidendiks. Põhiseaduse Assamblee on saanud nüüd lõppjärgus üsna mitmeid kirju ka selle võimaluse kohta. Enamik neid kirju väidab, et inimesed on valmis hääletamise teel otsustama, kas neid kõrgeid parteiametnikke usaldatakse või ei. Arvestades meie praegust olukorda, jõudude paigutust ühiskonnas ja ka kunagi meile härra Peet Kase poolt teada antud teaduslikku analüüsi selle kohta, kuidas vabanetakse endise režiimi mõjust, võib öelda, et Eesti ühiskonnas on tõsine oht, et kui me jätame oma eelnõusse sätte NLKP ja EKP ametnike õiguste piiramise kohta, siis meie põhiseaduse eelnõu lihtsalt ei jõuagi rahvahääletusele.

Nii et täna seisab meil ees tõesti väga põhimõtteline valik. Me otsustame oma eelnõu saatuse suurel määral ja ma arvan, et me peame kõiki võimalusi väga põhjalikult kaaluma. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, proua Hänni! On mõned küsimused. Esimesena saab küsimuse esitamiseks sõna härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Proua Hänni, te kasutasite § 2 lahtirääkimisel kahte juriidilist terminit: põhiseaduse jõustumine ja põhiseaduse tegutsemine. Minule jäi nende vahe või nende positsioon arusaamatuks. Kas me ei peaks seda lahti kirjutama? Te ütlete, et põhiseadus tegutseb enne jõustumist. Aga kuidas see näha on? Millise mehhanismiga, millise juriidilise formuleeringuga me seda teeme? Ma olen teiega nõus, et see võib tõesti niimoodi olla, aga siis see peaks tekstis sees olema. Sest see toob pärast hirmsaid vaidlusi. Kuidas te suhtute sellesse?

L. Hänni

See on ilmselt üks küsimus, millele annaksid ehk paremini vastuse meie lugupeetud eksperdid, sest ka mina olin seisukohal, et just nimelt jõustumine on see protseduur, mis määrab põhiseaduse tegeliku toime. Aga hiljem, tutvunud Eesti Vabariigi esimese põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga, võis tõesti täheldada, et ka õigusaktide jõustumisel on olemas teatud gradatsioon. Nende toime võib pihta hakata enne seda, kui need on jõusse astunud. Antud juhul tuleks seda võtta kui poliitilist programmi, kui rahva poliitilist tahet, mis on selgesti väljendatud ja millele peaksid vastama need toimingud, mis isegi võib-olla alati ei oma juriidilist sisu, vaid poliitilist sisu. Aga ma delegeeriksin sellele küsimusele täpsema vastamise õigusekspertidele.

K. Jürgenson

Kõigepealt ma tahaksin märkida, et ka käesolevas apellatsioonis, nii nagu viimases tekstis, mis enne

käesolevat on assambleele esitatud, enam kandideerimise õiguse äravõtmisest partei juhtorganites olnud isikutelt ei räägita. Jutt on ainult kõrgematest riigiametitest. Küsimus on selline: kui me läheme ainult süümevande esitamise peale ja selle vaidlustamine on võimalik kohtus, kuidas suhtuda sel juhul võimalusse, et algab massiline kõrgemate riigiametnike, näiteks presidendi kaebamine Riigikohtusse, ütleme, mingisuguse erakonna poolt? Aitäh!

L. Hänni

Kõigepealt ma ei saa nõustuda selle väitega, et praegune versioon ei sisalda piiranguid kandideerimiseks. Siin on ju selgelt öeldud: keelatud asuda presidendi ja Riigikogu liikme ametikohale. Ja kuidas sinna muidu ikka saaks, inimene peab nendele kohtadele kandideerima. Siin on ikkagi varjatud keeld kandideerida. Mis mõtte sel oleks, kui me lubame kandideerida, aga seejärel keelame asuda sellele ametikohale?

Nüüd teine asi: kuidas vältida, et kõrgeid ametiisikuid, kelle rahvas on valinud, hiljem ei hakata kohtusse kaebama? Seda ei saagi vältida. Ma usun, et iga inimene, kes annab süümevande, laseb ikkagi oma elukäigu silme eest läbi ja mõtleb väga tõsiselt, kas on olnud selliseid hetki, selliseid otsustusi, mille alusel ükskõik kes, iga Eesti Vabariigi kodanik võib pöörduda kohtu poole ja öelda, et sel ja sel aastal see kõrge ametiisik pani minu vastu toime sellise teo, mis on süümevandes üles loetud ja kus ta on vandunud valet.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, kell on 12.30, aga kui te olete nõus, siis esitame nüüd küsimused ja saame neile vastused ning läheme pärast seda vaheajale. Palun, kas keegi protesteerib? Tänan! Me jätkame. Härra Korrovits, teie küsimus, palun!

V. Korrovits

Lugupeetud proua Hänni! Teie sõnavõtu lõpus oli siisugune lause, et kui me jätame sätte kompartei kõrgemate ametiisikute õiguste piiramise kohta sisse, siis põhiseadus ei jõuagi rahva ette. Palun selgitage täpsemalt, mis mehhanismi te pidasite silmas, väites, et see ei jõua rahva ette! Kes seda siis takistab? Tänan!

L. Hänni

Ma jagasin selles küsimuses lihtsalt teiega oma muret, sest olukord, mis on praegu kujunenud põhiseaduse eelnõu ümber, see vastuseis ei ole kahtlemata juhuslik. Sellise sätte sisaldumine meie rakendusseaduse eelnõus kindlasti puudutab praegu üsna mõjukatel positsioonidel olevaid isikuid, jättes nad ilma õigusest osaleda poliitilises elus. Ma viitasin ka nendele rahva hulgast tulnud arvamustele, mis on ka ajakirjanduses kajastust leidnud, et ei ole otstarbekas neid inimesi mehhaaniliselt kõrvaldada, vaid anda võimalus rahval hääletamise teel see valik teha. Seetõttu võib

antud küsimuses Eesti mõjukate poliitiliste ringkondade ja rahva küllalt olulise osa arvamus kokku langeda. See on kahtlemata meie eelnõu suhtes üsna ohtlik olukord.

Juhataja

Tänan! Rohkem küsimusi ei ole. Suur tänu, proua Hänni! Ma palun üks hetk veel tähelepanu! Juhatusel on laekunud mitu parandusettepanekut ja ma usun, et me jõuame täna nende ettepanekute hääletamiseni. Pärast vaheaega algab arutelu ja kõigepealt saavad kõneks sõna need, kes on juba registreerunud. Vaheaeg 20 minutit.

Vaheaeg

Juhataja

Kolleegid! Kell on 12.54, 20-minutine vaheaeg on lõppenud. Palun teeme kohaloleku kontrolli! Õigeks ajaks on saali jõudnud 20 assamblee liiget. Me jätkame tööd, kuid enne kui kõneks saab sõna härra Runnel, ma palun teie nõusolekut piirduda seitsme kõnelejaga. Kuni kahe minuti ulatuses on võimalik sõna võtta ka kohalt. Kas te aktsepteerite seda, et me piirdume seitsme kõnelejaga, või on proteste? Proteste ei ole. Esimesena saab kõneks sõna härra Runnel. Palun!

H. Runnel

Austatud juhataja! Kallid kolleegid! Ma tahaksin pisut kõneleda võimaliku valelikkuse ideoloogia levimise vastu, sest mulle tundub, et me hakkame liikuma patuteed. Ja see patutee on, et me hakkame maha salgama asjade olemust. See puudutab seda, kuidas väljendada oma suhtumist sellesse ajaloolisse nähtusse ja käidud ajaloolisse aega, mis on seotud meie olemisega kommunistlikus maailmas kommunistliku režiimi all. Me oleme natuke kaua siin koos olnud. Kui me alustasime, siis oli nagu peo algus. Me andsime tõotuse, mis oli pidulik, pateetiline, esinduslik, õilis ja ülev. Ja nüüd on käes justkui peo lõpp, on justkui pohmelus, kortsumus. Ollakse kompromissidele minejad ja alandlikud ning see ongi libisemine valelikkuse ideoloogia tee. See, et tegemist on justkui peo lõpuga, nähtub ka sellest, et saalis on kohal ainult 20 inimest, teised tegelevad mujal kõrvaliste asjadega. Tähendab, oleme küllastunud.

Ma tean, et te olete viisakad inimesed, ja viisakatel inimestel on üks omadus: neil on piinlik öelda ebameeldivaid asju, kui see ebameeldiv asi on teise küljes. Näiteks kuidas öelda, et sinu riietuses on midagi viga, mingi avaus on lahti, mis ei peaks olema, või on soust habemesse kukkunud? See on niisugune piinlik moment. Ja nüüd me peame äkki ütlema endistele kommunistidele, et kuulge, te olete endised kommunistid. See, kui ma ütlen, et sa oled kurja teinud, ei tähenda, et ma tahan sind hukata, aga meil keeratakse sageli motivatsioonis selline käänak sisse. See ei ole nii!

Ma räägin natuke piltlikult komparteist kui süsteemist, sest minu meelest on häda praegu selles, et kommunistlik ajalugu, selle režiimi ajalugu ja olemus tahetakse taandada ainult

individuaal-psühholoogilisele tasandile, ainult süümevande tasandile. Me hiilime ajaloolisest kurjast ja kohutavast nähtusest mööda nii, et me isegi ei julge panna põhiseadusesse või selle rakendamise seadusesse sõna "kommunist" või "kommunism". See on see patutee. Me ei tihka öelda, me kardame midagi.

Võtkem kompartei kui süsteem. Ma võrdlen seda niisuguste nähtustega, mis uuel ajal on juhtunud. Esimene asi, mis uuel ajal tehti, oli see, et kuulutati tühiseks kõigi kunstnike ja kirjanike tiitlid. Ma ei tea, kui juriidiliselt seda tehti, aga vähemalt deklaratiivselt kuulutati tühiseks kunstnike ja kirjanike tiitlid, mis olid antud Nõukogude ajal. Öeldi, et see on ju valel ajal antud tiitel, see ei tähenda midagi, sest neid andsid kompartei liidrid. Ja ometi oli too tiitlite andmine keeruline. Näiteks kui minule taheti anda koos Mati Undi või Kersti Merilaasiga tiitel, siis kompartei segas vahele – ütles, et see on rahvavaenlane. Aga kümme aastat hiljem tiitel siiski anti. See tähendas, et seesama süsteem pidi alluma ja pidi tunnustama.

Teine asi, mis võidukas uus aeg tegi, oli see, et kõigile sõjameestele öeldi: te olete ju okupatsiooniar mee inimesed ja teie veteranieesõigused on väärad. Ja need võetigi ära. Paljulapselise isana olen ma märganud, kuidas see uus aeg on öelnud, et kõik stagnaegsed paljulapseliste soodustused on tühi asi, et lastekasvatamine olgu perekonna oma asi. Ja need nn. soodustused langevad ka vaikselt ära kui stagnaaja nähtused. Ainukesed, kelle suhtes me ei tohi ühtegi äravõtvat liigutust teha, on endised kõrged kommunistlikud tegelased – nende vastu midagi ütelda on piinlik. Aga kõigilt kunstnikelt ja kirjanikelt tiitlid ära võtta ja nad kõlvatuks kuulutada ei olnud piinlik. Ma ei hakka rääkima sellest pikast reast, mis on Eestimaal kompartei korraldusel tehtud, millised vägivallaaktid on algatatud, s. t. millised kuriteod, küüditamised, kolhoseerimised, ideoloogilised kallaletungid. Toon ainult kaks-kolm näidet konkreetsete inimeste kohta. 1972. aastal avaldas kirjastus ühe raamatu, mille autor olin mina. Sel ajal valitses Eestis seltsimees Vaino Väljas. Ta keelas autorist kõnelemise. Ta ei keelanud üksi, kogu süsteem keelas. Parteilise karistuse koos ametist vallandamisega sai kompartei liige Tõnis Lehtmets, kelleni Tartus ei jõudnud see Tallinnas tehtud otsus mitte arvustada. Tema arvustas varjunime all Tartu "Edasis" Runnelit ja ta kõrvaldati kõikidest ametitest kaheks aastaks. See oli vist 1986. aasta, kui oli Tuglase 100. sünniaastapäev ja korraldati pidulik koosolek, kuhu tõttasid ka mõned välismaalased. Tolleaegne ideoloogiajuht härra Indrek Toome ütleb praegu televisioonis, et keegi polnud nii loll, et oleks uskunud kommunismi võitu, aga tol ajal ta riidles inimestega, kes julgesid viia või tahtsid viia Ahjale välismaalasi, täpsemalt soomlasi. See oli keelatud. Vaat sellised on kommunistliku režiimi argipäevased detailid. Need tsensuursed asjad, mida ma nimetasin väga konkreetsete seostatuna konkreetsete inimestega, näitasid, et kogu see süsteem tungis inimese ajudesse, inimese mõtlemisse, inimese perekonda,

inimese isiksuse kallale. Kuidas saab siis nüüd öelda, et see ei maksa midagi?! Me peame häbenema. Mida me peame häbenema? Me peame häbenema enda silmad peast, kui me läheme valelikkuse ideoloogias kompromisside teel nii kaugele, et ei nimetagi nii totaalset ajaloo kurja. Me peame seda põhiseaduses nimetama ja tegema seda julgelt, kusjuures mitte hukkamõistvalt, vaid nentivalt, siis seda usutakse. See jutt, et rahvas satub sellest segadusse, ei ole mingi jutt. Rahvas on meid suunanud siia, et me võitleksime oma rahva tuleviku ja oleviku eest, ning me peame seda tegema täismeestena, aga mitte laskuma põlvili mingisuguse ajaloolise ülekohtu ees. Selle nimetamata jätmine on patt ja seda ei tohi lubada. Kergeim kompromiss, milleni võib minna, on panna see kompartei juhtivate tegelaste tõkestamise paragrahv alternatiivina rahvahääletusele. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Härra Runneli kõne kestis üheksa minutit, aga tunnistan ausalt, et ma ei julgenud seda katkestada. Härra Kama, palun!

K. Kama

Lugupeetud assamblee! Tahan kaitsta oma kahte parandusettepanekut. Üks puudutab rakendusakti pealkirja. Praegu on selle asja nimi seadus, minupoolne ettepanek on nimetada see põhiseaduse rakendamise korraks. Põhjused on järgmised. Nagu meie istungitel on välja tulnud, soovib assamblee liikmete enamus näha rakenduslikku osa põhiseaduse osana. Kui me kirjutame talle peale "seadus", siis muutub ta iseseisvaks juriidiliseks aktiks. Siin on veel keeruline juriidiline probleem. Nimelt, rakendusosa teatud määral ajutiselt ikkagi muudab põhiseadust. Mõtleme kas või nende kolme ja nelja aasta peale, mis põhiseaduses on neli ja viis aastat. Tekib väga vaieldav probleem, kas seadusega, isegi kui see on rahvahääletusel vastu võetud, saab muuta põhiseadust kui kõrgemalseisvat akti. Nii et minu ettepanek on nimetada seda rakendamise korraks. See oleks üks osa põhiseadusest, aga mitte eraldi peatükk. Kirjapildis näeks see välja umbes nii, et pärast XV peatükki on vahepeal kolm täрни ja siis tuleb rakendamise kord. See on siis see osa põhiseadusest, mis muutub mõne aja pärast, kui sellega reguleeritavad asjad on juba toimunud, kehtetuks.

Teine asi, millest ma tahan rääkida, on seesama kõige huvitavam teema – kommunistide teema. Ma tegin meile esitatud apellatsiooni juurde parandusettepaneku, mille sisu on selles, et kui apellatsioon peaks leidma assamblee toetuse, siis lisada nimekirja ka ELKNÜ linna- ja rajoonikomitee sekretärid. Ei näe põhjust, miks peaksid EKP linna- ja rajoonikomitee sekretärid olema ühel pool joont ja ELKNÜ omad teisel pool. Praegu räägitakse apellatsioonis ainult ELKNÜ Keskkomitee sekretäridest.

Üldiselt ma aga hääletan selle apellatsiooni vastu. Teen seda raske südamega, sest olen kogu oma elu olnud veendunud antikommunist ja ka mulle meeldiks väga neid asju piirata, mis siin on välja

pakutud. Küsimus on aga selles, et niisuguse otsusega lülitatakse Eesti poliitilisest elust välja üks seltskond inimesi, kes on olemas ja kellel on Eesti ühiskonnas teatav mõjujõud ning teatav toetus rahva hulgas. Osa nendest isikutest, kes praegu selle ringi sisse jäävad, osutuks kindlasti järgmistel valimistel valituks. Ja on ikkagi väga kaheldav, kas ühiskonnale tervikuna on kasulik, kui me ühe reaalselt olemasoleva poliitilise jõu, ühe jõu, kellel on olemas teatud osa rahva toetus, lülitame n.-ö. jõuga välja meie poliitilisest elust, suunates nad seega siis otseselt põranda alla, tänavale või kuhugi mujale. On ju selge, et ega niisuguse otsuse vastuvõtmisega see jõud objektiivselt ühiskonnast kuhugi ei kao. Ta on olemas ja tal on oma toetus. Ka pärast, mitte põhiseaduse raames, vaid juba teiste seadustega, saab piirata nende isikute töötamist määratavates riigiametites. Küll aga ei saa enam pärast põhiseadusest madalama aktiga võtta neilt ära passiivset valimisõigust. See on põhiseaduslik õigus ja seda saab tõepoolest piirata ainult põhiseadusega. Minu ettepanek on jätta see küsimus Riigikogu hooleks. Riigikogu esimene töö võiks olla tunnistada EKP kuritegelikuks organisatsiooniks – see on siia maani tegemata – ja piiritleda nende isikute ring, kes ei või olla riigiteenistujad. Ei tohiks aga piirata nende inimeste põhiseaduslikku õigust olla valitud rahva poolt. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, ma pean teile üles tunnistama: kasutades salakavalalt asjaolu, et suur osa assamblee liikmeid ei kogunenud õigel ajal, leppisin kohal olevate liikmetega kokku, et ainult seitse assamblee liiget saavad kõneks sõna. Seitsmes oleks härra Linnart Mäll. Et meie kokkulepet kinnitada, ma palun teie nõusolekut viia läbi hääletamine. Rõhutan, et kahe minuti jooksul kohalt sõna võtta on kõigil niigi õigus. Teeme kohaloleku kontrolli. Meid on kohal 32. Teen ettepaneku lisaks kolmele ettekandele kuulata ära seitse kõnet puldist. Viimane kõneleja oleks sellisel juhul härra Linnart Mäll.

Kes on selle poolt, et me piirdume seitsme kõnelejaga, kellest viimane on härra Mäll? Poolt on 21, vastu 2 ja 6 on erapooletud.

Otsus on vastu võetud. Rõhutan veel kord, et kõik saavad sõna kohalt. Jätkame kõnedega. Sõna on härra Saatpalul.

V. Saatpalu

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Ma pean ütlema, et see dokument, mis meile täna arutada on antud, äratub minus usaldust. Mõneti kajastab see ka meie tegemata tööd, millele vihjas siin härra Rahumaa, öeldes, et me ei ole ise selgitanud rahvale neid seisukohti, mille poolt me oleme siin hääletanud. Kas või presidendi valimise koha pealt on ju täiesti selge, et enamik siin saalis olijaid hääletas niisuguse riigikorra poolt, kus kolmas konfliktikolle presidendi näol puudub. On ainult kaks

– parlament ja valitsus – ja kuna ainult neil kahel saab sel juhul olla ka poliitiline programm, mis presidendil puudub, siis ei ole mõeldav, et president saaks korraldada mingit valimisvõitlust oma poliitilise programmi tutvustamiseks. Ainuke asi, mida ta oma valimiskonkurentsis saab tõestada, on see, et ta tunneb väga hästi Eesti põhiseadust, oskab seda tõlgendada ja teab ka rahvusvahelise diplomaatilise suhtlemise protokolle. Sellele on tähelepanu juhtinud ka Niitsoo ühes oma ajaleheartiklis. See, et me pole seda suutnud Eesti rahvale selgeks teha, on meie süü ning sellepärast oleme nüüd selle punkti juures, mis kõneleb, et Eesti esimese sõjajärgse presidendi valib rahvas. Ma pean kahetsusega nentima, et ka meie rahva puhul võib täheldada isikukultuse tendentse. Need avalduvad kirjades, mis redaktsioonitoimkonnale on saabunud, ja on muidki ilminguid. Isikukultuse tendents on ka praegu ühe isiku puhul täiesti selgelt olemas ning seda murda on peaaegu võimatu. Ma toetan seisukohta, et esimest korda võiks tõesti rahvas presidendi valida, aga mulle pakub tõsist huvi, mida see valimiskampaania siis endast kujutab.

Ma usun, et ka kolm ja neli aastat on mõistlikud numbrid, sest nähtavasti on Jaak Allikul õnnestunud valimisseaduse eelnõu kirjutamisel oma kolleegide selg prügiseks teha ja see kogu, mis valitakse – Riigikogu –, ei tule oluliselt töövõimelisem kui see, mis siin praegu on. Asi on selles, et ta põhineb suuresti isikuvalimistel ja nende inimeste vastutustunnet ei suurenda mitte midagi, ka mingisugused kvoorumid mitte. Inimeste vastutustunnet saab suurendada ainult poliitiliste organisatsioonide sisemine distsipliin ja huvi osaleda nende töös. Nii et selles mõttes on kolmeaastane prooviaeg mõistlik. See oleks ettevalmistav periood uue Riigikogu valimiseks ja sellel ajal peaks siis ühtlasi toimuma privatiseerimine ning ühiskonna kihistumine. Ma arvan, et kolm aastat on sobiv ja sellega seoses on ka presidendi volituste kestus neli aastat. See, et praegu tuleb üks osa parlamendiliikmeid siia saali kokku isikuvalimistega, on kurb tõsiasi. Siinsamas saalis istuti ka 1940. aastal isikuvalimiste põhimõttel ja sellel saalil oli samuti suu vett täis, kui see, kes nii tahtis, tegi nii, nagu ta tahtis. Ma arvan, et siia on sisse kirjutatud mõistlik kompromiss, mis väljendub ühelt poolt selles, et inimene peab andma süümevande, ja teiselt poolt on Eesti Kongressile antud võimalus esitada ka riigipeakandidaat. See on augustis alanud kompromisste jätkamine, mida nii mõnedki on kritiseerinud, kuid samal ajal ei ole pakutud ka mitte mingeid teist laadi kompromisse, vaid on jäädud kuidagi väga jäigalt oma nõudmiste juurde.

Ma peatun lühidalt ka nendel ettepanekutel, mis härra Uluots meile lahkelt saatis ja mis eriti puudutavad § 1 ja § 4. Need on n.-ö. puhtalt kvoorumi nõuded rahvahääletusel. Ma toetan seisukohta, mida selles asjas väljendas proua Hänni, ja neid seisukohti, mis praegu on rakendusseaduse eelnõus, s. t. et mitte kvoorumi sätestada. Kui ikka sant ei taha kõndida, siis sina teda selleks ei sunni. Kui me ei ole suutnud oma poliitilist kultuuri selle aja peale nii kõrgele ajada,

et kõik tunneksid vajadust poliitilisest elust osa võtta, siis ega sundimine olukorda paremaks ei tee. Kokku võttes kutsun üles toetama seda mõistlikust kompromissist kantud seaduseelnõu ja isiklikult ma hääletan selle poolt. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Härra Laar, palun kõnepulti!

M. Laar

Austatud härra juhataja! Austatud assamblee liikmed! Ma keskenduksin oma sõnavõtus peaasjalikult küsimusele, mis puudutab praegu § 7 või täpsemalt selle lülitamist või mittelülitamist põhiseaduse rakendamise seadusesse. Argumente, et Eestis peaks läbi viidama desovetiseerimine, on ilmselt toodud küll ja ei ole mõtet neid kõiki hakata uuesti üle kordama. Tundub, et rõhuv enamik neid, kes praegu siin saalis toetab § 7 väljajätmist, täpsemalt selle mittelülitamist eelnõusse, ei lähtu soovist desovetiseerimist mitte läbi viia, vaid neid kannab mure, kas § 7 ei too kaasa kogu põhiseaduse läbikukkumist.

Ma saan sellest murest aru ja ütleksin, et seda ei tohi kuidagiviisi alahinnata. Kuid samal ajal tundub mulle siiski, et kõigele vaatamata võime oma olukorra laiemas perspektiivis muuta veel raskemaks, kui me § 7 välja jätame. Minu meelest ei ole § 7 puhul tegemist mitte ainult otsusega, mis põhimõtteliselt aitaks kaasa Eesti uuenemisele, vaid siin on tegu tõesti moraalse ja eetilise otsusega. Selle väljajätmine võib meile tunduda küll praegu väga targana, kuid hiljem võib see mingit otsa pidi väga valusalt kätte maksta. Juhan Kristjan Talve mainis minu meelest väga õigesti, et kui me ei lülita või vähemalt ei ürita lülitada põhiseaduse rakendamise seadusesse vastavaid sätteid, siis on meil hiljem Riigikogus nende sätete vastuvõtmine raskendatud, sest sellisel juhul peaksime tõesti minema põhiseaduse enda kallale. Vaadates näiteks sõjajärgse Saksamaa liidumaades vastuvõetud põhiseadusi, näeme, et sellest olukorrast tuldi välja põhimõtteliselt just sellisel kombel, nagu siin on ette nähtud. See tähendab, et põhiseadusele lisati säte, mille järgi põhiseaduses toodud õigused ei laienenud isikutele, kes kuulusid tollal raskustega vastu võetud denatsifitseerimisseaduse alla. Sisult on meie praegune § 7 väga leebe, võrreldes denatsifitseerimisseadusega, mis Saksamaal vastu võeti. Aga olukord Saksamaal ja Eestis on õige erinev olnud ja seetõttu on see erinevus minu meelest ka loogiline.

Minu meelest on alusetu loota, et § 7 väljajätmine põhiseadusest annab rakenduseseaduse projektile või kogu põhiseaduse projektile – need on ju paratamatult seotud – ülemnõukogu saalis mõne hääle juurde. Selle seltskonnaga, keda see punkt riivab, on püütud koostööd teha läbi aegade. Nii palju kui ma ajaloolasena mäletan, on kõik need katsed lõppenud ühtmoodi nurjumisega. Kui keegi mulle suudab pärast vaheaega koridoris mõne vastupidise näite tuua, oleksin väga tänulik. Mina

ajaloolasena seda ei tea. Seetõttu tundub mulle, et peaksime olema siiski vabad lähtuma omaenda veendumustest ja omaenda otsustustest siin saalis. Selleks on meid kokkuvõttes siia valitud. Vastasel juhul me oleksime võinud võtta siit välja ka presidendi valimise korra, sest see on tunduvalt ebapopulaarsem otsus kui § 7 juurdelisamine. Siis me oleksime olnud oma otsustes vähemalt järjekindlad. Praegu me jätame osa asju kartusest välja ja teised asjad paneme siiski kartusele vaatamata sisse.

Omalt poolt täiendaksin seda praegu väljajagatud apellatsiooni siiski ühe lisaettepanekuga. Saades aru kõigist neist hirmudest, arvan ma, et mõistlikum oleks otsida siin saalis kompromissi. Ja kompromissvariant oleks kahtlemata see, kui anda nende isikute saatus tõesti rahva otsustada, s. t. panna rahvahääletusele ühe võimalusena. Ilmselt võiks valimisedel olla sõnastatud näiteks nii: "Kas olete põhiseaduse projekti poolt (ei või jah)? Kui jah, siis kas olete põhiseaduse poolt koos rakendusotsuse §-ga 7 või ilma selleta?" Arvan, et selle peale on meil võimalik saada kõige positiivsem tulemus, ja nii teen ma teile ettepaneku otsustada siin saalis ära üks põhimõtteline küsimus. Nimelt teen ettepaneku hääletada, kas § 7 saatuse rakenduseseaduse projektis lahendab rahvahääletus või mitte. Seda annab muidugi veel korrektsemalt sõnastada, aga see on põhimõtteline hääletus, mille järgi on meie komisjonidel võimalik küsimus ilusti sõnastada ning ka ülemnõukogule ette kanda.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud assamblee liikmed! Ma loodan, et sellel teemal, mida võib tinglikult nimetada "Kommunistid plangu äärde!", räägin ma ehk viimast korda. Ja tõestamaks, et ma ei tee seda isiklikel motiividel, olgu öeldud, et n.-ö. otsepärimisliini pidi, mida ma tean aastani 1673, ei ole minu esivanemate hulgas teada ühtegi kompartei liiget ega ühtegi komnoort, ühtegi pioneeri ega isegi oktoobrilast mitte. Praegune rakendusotsuse eelnõu läheneb nimelt sellele, mida ma oleksin taotlenud algusest peale, ja ma ei näe põhjust seda oluliselt parandada. Argumendid on samuti esitatud – nimetan siin Kaido Kama tänast esinemist, kuid neist kõigist on ka varem räägitud. Samas oleksin siiski tahtnud küsida selle paragrahvi nõudjate käest, miks on see piir pandud kuskile sinna parteikomitee osakonnajuhataja või büroo liikme juurde. Mille järgi nad on selle piiri määranud? See on väga huvitav küsimus ja ma olen umbes kuu või rohkem kestnud arutelude jooksul aru saanud, et tegemist on kolme motiiviga. Üks on see, mille kohta ajalehes kirjutati, et komnoored n.-ö. panevad parteilastele ära. See oli vist Alatalu, kes seda kirjutas. See oleks siis kättemaksu motiiv, millel ma pikemalt ei peatuks – see on liiga vilets, et seda arutada. Teine motiiv seostub nippidega eelseisvateks valimisteks, et kõrvaldada konkurente, lihtsalt mingi seadusega parandada oma šansse valimistel. Ja kolmas on see, millest juba õige hulk aega tagasi väga heas

ajakirjanduslikus vormis rääkis Vaba Euroopa raadios Lauri Vahtre. Seal oli moraal selles, et kollaboratsiooniste tuleb kasvatada nii, et neil igavesti kaoks isu olla kollaboratsioonist. See on siis piltlikult öeldes käe raiumine, mida siinsamas meie Raekoja platsilgi on harrastatud ja mida Iraanis veel õige hiljuti tehti. Tekib küsimus, kui hästi selline karistus kasvatab. Kui seda tehti 500 aastat tagasi, siis see ei ole meid teragi kasvatanud, sest me varastame praegu hullupööra. Järelikult tuleb sellist piltlikult öeldes käe maharaiumist teha iga natukese aja tagant, sest rahva mälu, see keskmine ühiskonna mälu kestab parimal juhul kaks aastat. Järelikult tuleb Raekoja plats ette valmistada, et seal vähemalt igal aastal kätt raiuda.

Mida see tähendaks parteilaste kõrvaldamisel? See tähendaks seda, et täna tõmbame eemale keskkomitee, järgmiste valimiste eel komsomolisekretärid, aga siis peame paratamatult jõudma ka realiikmeteni. Ja sel juhul tekib juba raskusi – keda me siis otsime, et see kasvatus mõjuks? Ma tahan selle kõigega öelda, et valitavate ametikohtade puhul selline meetod minu arvates ei sobi. Millise riigini me sellisel juhul jõuaksime? See oleks niisugune käeraiujate väike, totaalselt isoleeritud vabariik nimega Eesti. Aga muidugi olen ma täiesti nõus Runneliga, kes siin tõi näiteid, mis organisatsioon on olnud kompartei koos komsomoli ja muude ühendustega, keda ta ülal pidas. Tähendab, kas siis ei oleks ikkagi õigem teha plats viimase komnooreni ühe korraga puhtaks? Ärgu siis üldse surkigu, sest lõppude lõpuks pesid komsomolisekretärid noorte ajusid, mis olid tunduvalt vastuvõtlikumad. See ilmselt ongi tekitanud selle efekti, et noorem põlvkond on tunduvalt küünilisem. Kui parteisekretär pidas oma epistleid täiskasvanutele, luges näiteks ette Brežnevi teoseid, mida me veel kõik mäletame, siis ta teadis, et niikuinii keegi ei usu seda.

Nii et meil on hindamiseks õige palju vaatenurki ja võimalusi ning ikkagi tahaksin ma toonitada seda piiri seadmist. Mul on üks kümne aasta tagune kogemus, kus keegi keskkomitee osakonnajuhatajatest sokutas välja ühe Vene määruse venestamise kohta. Praegu me lükkame tema välja, ta ei ole siiani julgenud välja tulla. Ma ei tea, mis mees see on, aga fakt on, et teised sinna ligi ei pääsenud. Nii et teatud protsendi puhul – olgu siis 10, 15 või 20 puhul – kehtib siiski see bolševike praegu väga tihti korratud väide, et nemad tõrjusid kurja. Individuaalselt ei saa siiski eitada teatud inimeste tõkestustegevust, pidurdustegevust, hoolimata nende ametipostist. Nii et ikkagi viib see sinnamaale välja, et praegu pakutud piiriseadmine on vägivaldne.

Ma ei taha sellega sugugi öelda, et § 7, millest Mart Laar siin just rääkis, tuleks välja visata. See on minu meelest äärmiselt vajalik ja riigiameteid me peame puhastama nii või teisiti – just selle käendusmängu tõttu, mida see seltskond on hästi harrastanud. Aga me ei saa püstitada nõuet, et valitavatele ametikohtadele ei tohigi kandideerida. Mis te siin siis istute ja olete, kallid komnoored ja muud inimesed? Kas te olete kõik nii suu peale kukkunud, et valimisvõitluses ei suuda oma

vastaskandidaadi eelmisi patte näidata, ajalehest välja otsida ridu, mis nad on kehvasti öelnud? Kas see ei ole ikkagi just niisugune pugemine ühe tõkke taha, et väljendada oma viletsust ja saada ise valitud, kuigi see parteisekretär on osavam mees ja äkki veel ümbergi kasvanud? Me ei saa ju öelda, et mõned komnoored poleks ümber kasvanud. Või mida arvata muul juhul kogu Põhiseaduse Assambleest? Mõelge järele! Ma ei taha öelda, et tõstke käed, kui paljud on komnoored olnud – keegi ei taha ju tõsta. Samuti ei taha parteilased praegu siin puldis ennast kaitsta. Sellepärast ma siia tulingi, et kogu see lugu lõhnab ikkagi ebademokraatliku arengu järele. Me tuleme aga nii ebademokraatlikust ühiskonnast ning meie praegune demokraatia on nii nõrk, et vägivaldsete võtetega ei ole minu arust küll mingit põhjust püüda oma eesmärki saavutada. Tooksin veel viimase näite. Kui me komnoored oleme lõpuni käinud, siis minule meeldiks näiteks ka selline tõkestus, et ükski Lippmaa kandideerida ei tohi.

Nii et mõelgem natukene. Valitavad ametikohad on siiski need, mille üle valijal on õigus otsustada. Siin käivad ka nagu ülemnõukogus järjest ühed mehed puldis ja räägivad, et rahvas on meid usaldanud. Ei ole rahvas meist kedagi täielikult usaldanud. Need valimised olid kõik üsna niisugused noorpõlve harjutused, nii Eesti Kongressi kui ka ülemnõukogu omad. Mingit totaalset rahva usaldust pole ära teeninud meist keegi, sinnapoole me alles liigume. Ja hakata seda ära lõikama ei ole mingit põhjust. Nii et ma olen täielikult praeguse rakenduspeatüki eelnõu poolt, et me saaksime oma tööga edasi minna, ja palun selle poolt ka hääletada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Palun kõnepulti proua Aaskivi!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Minu jutu algus on üsna analoogiline eelkõneleja omaga, sest minu kui siiani oma elus parteitu jaoks on küllalt kummaline, et täna tõi mind siia pulti just kommunistidega seotu – olen ju Põhiseaduse Assamblee kõnetooli väga harva kasutanud. Õigem oleks muidugi öelda, et mind tõi siia põhiseaduse rakendamise seadus. Minu silmade ees on assamblee liikmetele esitatud apellatsiooni tekst § 87 kohta ja samal ajal on mu silmade ees mu enda elu ja elukogemus. Ja see kogemus kõneleb, et apellatsioonis loetletud ametiisikute hulgas on mitmeid inimesi, kes just nimelt oma toonast ametit ära kasutades on jätnud tegemata ja ka takistanud seda kurja, mida nad pidanuks vastavalt oma ametipostile ja käsule tegelikult tegema. Samal ajal on mu silme ees hulk püüdlikke pugejaid, tallalakkujaid ja muidu üliagaraid inimesi, kes tegid meie riigile, rahvale ja kultuurile ehk enamgi kurja kui mõni neist apellatsioonis loetletud ametiisikuist. Ma arvan, et ma ei pea teid koormama konkreetsete nimede ja näidetega, neist võime rääkida pärast omavahel.

Siin on väidetud, et apellatsioonis esitatud sätte sissetoomisega antakse hinnang EKP-le kui organisatsioonile ega lähtuta konkreetsetest nimedest. Tegelikult see nii ei ole. Praegu esitatud tekst on tegelikult täiesti konkreetsete isikute nimekiri, kellele seatakse teatud piirangud. Eesmärk anda hinnang EKP-le jääb niimoodi küll täitmata. Konkreetsete inimeste asjus annab aga palju korrektsema lahenduse teile esitatud eelnõu, mis kehtib ka apellatsioonis nimetatud isikute kohta ja ütleb, et kui nad ei ole osalenud kodanike jälitamisel ja represseerimisel nende poliitiliste veendumuste, ebalojaalsuse, klassikuuluvuse või Eesti Vabariigi riigi- või kaitseteenistuses olemise eest, annavad nad selle kohta süüevande. Kui kohus tuvastab, et süüevandega kinnitatu ei vasta tõele, kõrvaldatakse nad valimisnimekirjast, tühistatakse mandaat, isikut ei nimetata ametikohale või vabastatakse ta ametikohalt.

Nüüd asjade praktilisest küljest, kui tekst jääb nii, nagu eksperdid ja toimkonnad on teile praegu esitanud – see on siis põhitekst –, ja kui selle põhiseaduse ning selle rakendamise seaduse alusel toimuvad Riigikogu valimised, kus iga kandideerija annab süüevande. Arvata, et valimiskampanias jääb mõne kandidaadi kohta mõni kahtlane eluloofakt välja toomata, on minu meelest alusetu. Kõik, mis on olnud, leiab tee avalikkuse ette ja tõenäoliselt enamgi veel. Ja kui Eesti rahvas valib sellise Riigikogu, kes omakorda valib või nimetab apellatsioonis nimetatud ametikohale tõeliselt halva ja paljus süüdi oleva endise EKP Keskkomitee büroo liikme, liikmekandidaadi jne. vastavalt apellatsioonitekstile, siis ilmselt väljendab see meie ühiskonna tolle hetke taset ja ei midagi enam. Administratiivsel keelamise meetodil me ühiskonda ei tervenda ega vabasta kurjategijatest ja kommunistidest. See on mu sügav veendumus.

Ja veel üks asi. Ülemnõukogu tööga seotult on mul kogemusi säärase eelnõude nukrast saatusest, mille sisu kipub olema laiem, kui on optimaalselt vajalik lahendamist vajavate probleemide reguleerimiseks. Mulle tundub, et ka praegu, püüdes põhiseaduse rakendamise seaduses ühtlasi anda apellatsioonis esitatud viisil hinnangut EKP-le kui organisatsioonile, ületame selle optimaalse piiri ja laseme koos pesuveega lapse välja visata. Härra Runnel! Mul ei ole piinlik öelda kommunistide ja EKP kohta mitte midagi, mis nad on ära teeninud, aga põhiseadus on meie ühine laps, seega ka minu laps, ja oma last, eriti kui ta natuke haige on, kaitsen ma kas või kommunistide praeguse kaitse hinnaga. Aitäh teile!

Juhataja

Suur tänu! Härra Mäll, kõnejärg on teie käes. Palun kõnepulti!

L. Mäll

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud assamblee liikmed, mu daamid ja härrad! Mul oli väga meeldiv kuulata kahte eelmist kõnet. Need liigutasid mind üliväga ja kutsusid ka mind natuke kommunistliku

partei endisi liikmeid kaitsma. Seejuures ma ei arva sugugi, nagu oleks härra Runnel kutsunud üles endisi kompartei liikmeid seina äärde panema, kui kasutada härra Tarandi sõnu. Oh ei! Minu arvates härra Runnel kutsus neid hoopis tõusma üles oma tugitoolidest ja astuma rahva sekka.

Nüüd tahaksin ma rääkida natukene sellel teemal edasi. Üks eelkõnelejaid – minu meelest oli see härra ekspert Rahumaa – mainis, et kohus on kõige adekvaatsem otsustama inimese minevikutegude üle. On küll. Kuid kohus kus kohas? 1940. aasta sündmused Eestis ja nendes aktiivselt osalemine oli riiklik kuritegu. Kas on ühtegi selles kuriteos osalejat antud kohtu alla? Ei ole. Te võite öelda, et see pole enam võimalik. On küll. Nii mõnigi selle kuriteo kordasaatnu on elus, näiteks Lauristin. Ma ei mõtle muidugi meie armast kolleegi Marjut, vaid Olga Lauristini. Nüüd te võite küsida, miks siis härra Mäll ei anna teda kohtu alla. Mina ei saa teda kohtu alla anda sellepärast, et ma olin liiga väike laps, jälgimaks isiklikult tema tegusid sel ajal. Aga kohtu alla võiks anda praegune taastatav Eesti riik, sest selle kunagise riigi aitas tema ära lõhkuda. See on minu ettepanek ja kui siin on keegi asjaosalistest, siis võiks ta minu sõnad prokuratuurile edastada.

Vaieldamatult ei ole ka demokraatia niisugune ühiskonnakord, kus kõigil on õigus kõigele.

Demokraatiaski eksisteerivad piirangud. Kõigile on teada vanusepiirangud, kuid on ka teistsuguseid piiranguid. Näiteks Singapur on väga demokraatlik riik, aga Singapuris saavad presidendiks kandideerida ainult tamili rahvusest isikud ning peaministri kohale ainult hiina rahvusest isikud. Ent valida saavad kõik. Küsimus on selles, et tagada ka vähemusele õigused. Eestis ei ole rahvuslik jaotus õigustatud, Singapuris on õigustatud. Singapuris ei ole tamilid ega hiinlased põlisrahvused. Põlisrahvust kui niisugust sinna jäänud ei olegi. Järelikult ei saa seda rakendada eestlaste ja venelaste ning teiste vähemusrhuvuste puhul Eestis, sest Eestis on üksainuke põlisrahvus. Venelased ja kõik teised ei ole siin põlisrahvus. Aga meie ühiskond oli jaotunud teistmoodi. Räägitagu mis tahes, aga 50 aasta vältel jaotuti meil nendeks, kes ei astunud komparteisse, ja nendeks, kes sinna astusid. Ja see jaotumine oli väga terav. Võib-olla inimesed, kes parteisse astusid, ei saanud sellest teravusest aru, kuid need, kes ei astunud, tajusid seda teravust kogu aeg. Kuidas ma ütlesingi? 90% neist, kes astusid, nende hulgas isegi mu head tuttavad, püüdsid aktiivselt alla suruda neid, kes sinna ei astunud. Ja sellest saab üle siiski ainult sel teel, kui kehtestada need piirangud laiemalt – mitte nii kitsalt, kui need praegu on §-s 7, vaid just laialt, nagu soovitab härra Tarand. Selles osas ma jälle toetan härra Tarandit. Ma tänan teid, härra Tarand, hea ettepaneku eest!

See vähemus, kes astus komparteisse, nõuab aga siiski ka kaitset ja mina olen alati vähemuse kaitsja poolt olnud. Ja selleks, et eriti toonitada, et neilt ei ole õigusi ära võetud, vaid neile on just eriline osa antud ka tänapäeva ühiskonnas, teen ma ettepaneku lisada paragrahvile presidendikandidaadi ülesseadmise kohta punkt 4, mille järgi presidendikandidaati on õigus üles seada ka kõigi EKP

endiste ja praeguste liikmete üldkogul. Sellega on toonitatud selle seltskonna erilist tähtsust Eesti ühiskonnas möödunud aegadel ja nad peaksid olema väga meelitatud, sest ainult üheainsa partei endistele liikmetele on antud õigus presidendikandidaati üles seada. Selle ettepaneku ma juba esitasin juhatajale ja ma loodan, et selle poolt hääletatakse. Täna teid!

Juhataja

Suur tänu! Olukorras, kus härra Linnart Mäll peab vajalikuks kommunistide kohta kaitsesõnu öelda, peab kommunistidel ikka küll kitsas käes olema. Kell on saanud nii palju, et meil on põhjust jätkata sõnavõttudega kohalt. Meie reglemendi järgi kestavad need kuni kaks minutit. Esimene sõnavõtt kohalt, härra Sirendi, palun!

A. Sirendi

Austatud kolleegid! Ka mina ei muretse eriti parteilaste saatuse pärast, vaid just Eesti Vabariigi kui õigusriigi tuleviku pärast. Ma tuletan teile meelde, mida tegid bolševikud, kui nad alustasid tsaari perekonna tagakiusamisest ja lõpetasid igasuguste raudteeinseneride, Petrogradi trükitöölise, tütarlastegümnaasiumi õpilastega jne. Küsimus on selles, kas me alustame seda patuteed, millest Solženitsõn väga hästi kirjutas, seda ahelreaktsiooni, mis võib nüüd alata ja mille puhul me ei tea, kuidas see lõpeb. Kuhu ikkagi piir tõmmata?

Ma võiksin teile ette lugeda, mis tänastest sõnavõttudest enam-vähem sõela peale jäid. Hakkame pihta kommunistliku partei ja komsomoli ülevabariigilistest juhtidest, ELKNÜ ja EKP rajoonikomiteede sekretäridest, KGB ja NKVD tegelastest, salakaebajatest, koputajatest, valetunnistajatest, pugejatest. Edasi tulevad ohvitserid, miilitsad, vangivalvurid, sõjaveteranid, piirivalvurid, seejärel kohtunikud, kohtusekretärid, advokaadid, rahvakaasistujad, prokurörid, tsensorid ja kohtutäiturid. Edasi ajalehtede ja ajakirjade toimetajad, raadio- ja telekorrespondendid, eriti tuleks rõhutada "Sirpi ja Vasarat", siis kirjanike liidu ja kunstnike liidu esimehed, teatrite direktorid. Nendele järgneksid teenelised kirjanikud, kunstnikud, teadlased, teenetega töölised, ordenikandjad, sotstöö kangelased, kolhoosiesimehed, riigiettevõtete juhid, partorgid, ametiühingu esimehed kui kommunistliku kooli rajajad. Edasi riigiametnikud, partei palgalised kooliõpetajad, koolidirektorid, rääkimata parteikoolide töötajatest, edasi kolhoosnikud, sovhoosnikud ja nende lapsed kolmandast ja neljandast põlvest saadik. Seejärel nudistid, hipid, rokkarid, veidrikud, prostituudid jne. Me saaksime enam-vähem sellest ühiskonnast lihtsalt lahti, kus me oleme – kuhugi me ikka sisse satume. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Täna! Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Aitäh, härra juhataja! Püüan tulla natuke tõsisema probleemi juurde. Ma tegin parandusettepaneku § 3 lõike 1 lõpu kohta: et valimised toimuvad varemalt 40 päeva ja hiljemalt 60 päeva pärast nende väljakuulutamist. Asja mõte on selles, et Riigikogu valimisi ja seega ka põhiseaduse rakendamist ei oleks võimalik edasi lükata lõpmatusse. Ma vaatan, et valimisi, eriti presidendivalimisi puudutavad härra Uluotsa parandusettepanekud. Nendest teine parandusettepanek on jätta välja lõige 3. See viiks väga kummalise seisuni. Meie uue põhiseaduse järgi ei saa president olla ühtaegu Riigikogu liige, kuid kui see välja jätta, kas ta siis peaks jääma Riigikogu liikmeks? Ma kutsun üles mitte toetama seda parandusettepanekut. Kolmas parandusettepanek § 4 kohta, et valimisnimekirjadesse kantakse valijate häälteenamusega, võib tekitada olukorra, kus tegelikult ükski isik ei osutu presidendiks valituks. See teeb olukorra riigiõiguslikult natuke raskeks.

Nüüd tuleksin § 7a juurde, mis on esitatud apellatsioonis. Siia on toodud sisse kuupäev 16. juuni 1988. Ma püüdsin väga meenutada seda kuupäeva ja aru saada, millist riigiõiguslikku tähendust Eesti Vabariigile see omab, kuid ei suutnud seda kuidagi välja mõtelda. Mingi isiku astumine mingisugusesse kõrgesse ametisse, näiteks Vaino Väljase saamine EKP Keskkomitee esimeseks sekretäriks, ei saa küll olla riigiõigusliku tähendusega tulevase Eesti Vabariigi jaoks ehk selle vabariigi jaoks, mis on nüüd taastatud ja mille põhiseadust me teeme. Ma teen ettepaneku asendada see kuupäev 20. augustiga 1991. Nüüd on selle paragrahvi puhul kolm võimalust. Esimene võimalus on panna § 7a rakendusseaduse teksti üheselt sisse. Teine võimalus on jätta see paragrahv üldse välja ja kolmas võimalus on jätta see otsustada rahvahääletusel. Ma arvan, et esimene võimalus ei ole praeguses poliitilises olukorras kõige targem lahendus. Selle asja võib panna rahvahääletusele koos ELKNÜ linna- ja rajoonikomitee sekretäridega ja kuupäevaga 20. august 1991 või siis jätta see paragrahv sootuks välja. Eks meil tuleb seda siin hääletada. Me peaksime lähtuma oma otsuses sellest, et Eesti Vabariigil on põhiseadust vaja, ning me peaksime ette välistama kõike, mis teeb põhiseaduse vastuvõtmise üleüldse võimatuks. Me oleme küll võtnud vastu otsuse või andnud vande päevapoliitikasse mitte sekkuda, kuid siin tuleks meil võib-olla lähtuda ka hetke poliitilisest olukorrast ja põhiseaduse vastuvõtmise võimalikkusest või mittevõimalikkusest, kui selles on § 7.

Aitäh!

Juhataja

Tänan! Härra Sulev Vahtre, palun!

S. Vahtre

Austatud kolleegid! Mul on niisugune imelik tunne, et kui me oleksime vastu võtnud selle seaduseelnõu kohe alguses niisuguse tekstiga, nagu see esitatud oli, siis oleksime paremas olukorras kui praegu ja võib-olla ka edaspidi. Retoorikat, nalja ja teravmeelsusi on olnud rohkesti kuulda ja see

on praegusel ajal muidugi väga tänuväärne, aga edasi asi minu arvates oluliselt liikunud ei ole. Eelnõus on väga tugevad punktid, millele on juba tähelepanu juhitud, eriti minu arvates see, kuidas toimida presidendi valimisega. See väga keerukas küsimus on minu arvates siin kõigiti õnnestunult lahendatud, niisamuti Riigikogu ja presidendi ametitähajad. Väga heaks pean ma ka seda, et presidendikandidaadi ülesseadmise õigus on ühel viiendikul Eesti Kongressi saadikutest. Peamine tüli- või vaidlusküsimus ei ole siiski seisukohavõtt kogu kompartei suhtes, vaid ainult ühe osa suhtes, millega tahes-tahtmata on hakatud kompartei liikmete vahel vahet tegema ja tõmmatud joon sinna, kus see võib-olla siiski küsitav on. Näiteks minu kõige suuremad vaenlased sellest parteist on olnud ülikooli parteikomitee sekretärid, ka ülikooli komsomolikomitee sekretärid, aga nende kategooriat ma siin parandusettepanekus ei leia. Küll aga leian selle praeguse variandi §-st 6, mis räägib kodanike jälitamisest nende poliitiliste veendumuste jne. eest. Minu arvates katab see täielikult selle parandusettepaneku. Mis aga puutub selle parandusettepaneku hääletamisele, siis on sellest väga raske osa võtta või selle vastu hääletada, sest siis tuleb otsekohe süüdistus, et tegemist on kommunistliku partei kaitsmisega. Sisuliselt see aga sugugi nii ei ole. Kõik.

Juhataja

Täna! Sõna on härra Rumessenil. Palun!

V. Rumessen

Lugupeetud kolleegid, ma ei taha hakata pikalt teie aega raiskama. Erinevalt Hando Runnelist mina isiklikult küll ei kahetse, et mulle ei ole antud mingisuguseid autasusid. Aga mul pole ka mingisuguseid teeneid oma erialal olnud. Ent ma mäletan väga hästi kõike seda, mis tegelikult toimus päris lähiminevikus, kuidas kõige lihtsamad komparteilased aitasid kaasa sellesama kohtuprotsessi ettevalmistamisele, mida üritati püsti ajada 1985. aastal, ning kõiki neid süüdistusi ja ähvardusi. Sellest küll asja ei saanud, kuid praegu on olukord siiski niisugune, et me peame selle organisatsiooni olemasolu ajal toime pandud kuritegude laviinist hoolimata vaatama asja selle pilguga, et oma pükstest välja hüpata ei saa. Rahvas ei ole paraku veel küps selle otsuse tegemiseks ning see eetika- ja moraalikriis, mis rahva seas praegu on, loob küllaltki olulise tagapõhja kõigile meie otsustustele. Pruugib ainult vaadata neid populaarsustabeleid, mis näitavad, kuidas rahvas on kiindunud oma endistesse kommunistlikesse juhtidesse, kelle võimu all ta tegelikult on kogu aeg olnud. Aga ma siiski ei karda, et desovetiseerimine selle pärast ära jääb. Desovetiseerimine tuleb niikuinii, aga see tuleb õigel ajal ja mitte varem. Me peame olema praegu targad ja ettevaatlikud, sest meie eesmärk on, et põhiseadus rahvahääletusel läbi läheks. Ja kui rahvas ei ole praegu veel küps kõnealuse paragrahvi jaoks, siis võiks kompromiss olla tõepoolest see, et las rahvas ise otsustab, kas see paragrahv jääb sisse või ei jää. Ma eelistan selle küsimuse hääletamisel praegu jääda

erapooletuks ega karda järjekordseid süüdistusi enamlaste ja kelamlaste liidu kohta, milles meid on varemgi süüdistatud. See aga ei tähenda mingisugust muudatust meie põhimõttelises hoiakus kompartei kui kuritegeliku organisatsiooni suhtes. Aitäh!

Juhataja

Täna, härra Rumessen! Härra Korrovits, teil on sõna.

V. Korrovits

Austatud kolleegid! Meie eelnõus on mitu kompromissi ja enamjaolt on need põhjendatud. Näiteks Riigikogu kvoorumi küsimus ja see, et esimese presidendi valiks rahvas. Ka on väga õige kompromiss ja ainus võimalus see, et Eesti Kongress võib esitada presidendikandidaadi. Ta peab saama selle esitada, eriti siis, kui presidendikandidaadi saab esitada ülemnõukogu. Siin on küsimus ju selles, kelle esinduskogu on Eesti Kongress. Ja kui on teisi esinduskogusid, siis need võivad oma kogu piirides ka presidendikandidaate esitada.

Neljas muudatus, mis on eelnõus eelmise redaktsiooniga võrreldes, on see, et § 160 on asendatud §-ga 6, kus on juttu süümevandest. Ma ei hakka siin kordama põhjendusi, millest on palju räägitud. Ütlen vaid nii palju, et süümevanne on hea, aga ta ei ammenda seda küsimust ja sellepärast on õige apellatsioon, mis taotleb § 7a sissetoomist rakendusseadusesse. Ei maksa karta, et rahvas ei võta põhiseadust vastu. Rahvas võtab põhiseaduse vastu, sest need hääled, mida on kuulda küll ajakirjanduses, küll igal pool mujal ja mille mõju ka siin meie kogus läbi lööb, ei tähenda, et rahval on just niisugune arvamus. See on see endine mehhanism, mis töötab. Ja neid ei ole mitte sadu tuhandeid, kes niisugusest asjast osa võtavad, neid on palju vähem.

Minu arvates aga on ohtlik, kui võetakse välja see küsimus eraldi, s. t. piirangud endistele kompartei juhtidele – kui me võtame nõuks panna see eraldi rahvahääletusele või käsitleda seda eraldi.

Küsimus ei ole mitte selles, mida rahvas otsustab ja mida ta ei otsusta. Küsimus on selles, mis ta sinna teha jõuab ja kas ta üldse midagi jõuab. Mul on kahtlus, et ta ei jõua, sest me näeme, mis juhtus põhiseaduse XVI peatükiga, kui me kiitsime XV peatüki heaks ja jätsime XVI peatüki maha. Tagajärg on praegu see, et § 160 muutus §-ks 6. Sama saatus ootab iga teist tõsist küsimust, mis on seotud endise kompartei ülemvõimuga meie ühiskonnas, kui me lahutame selle tekstist ja jätame eraldi. Sellepärast ma tahaksin lugupeetud kolleege niisuguse protseduuri eest hoiatada ja soovitada mitte hääletada selle nüüd allesjäänud teksti mingisuguse jaotamise poolt. Täna!

Juhataja

Täna, härra Korrovits! Lugupeetud kolleegid, juhatus kavatseb teha hirmsaid jõupingutusi selleks, et me täna jõuaksime hääletamiseni ja kui vähegi võimalik, siis ka rakendusseaduse korra heakskiitmiseni. Sellega seoses palub juhatus põhiseaduse küsimuste arutamisest tähtsamad

toimetused pärast lõunat siiski edasi lükata ja koguneda uuesti siia saali kell 15, sest me hakkame hääletama. Praegu järgneb aga lõunavaheaeg, nii nagu reglemendis on ette nähtud. Me alustame taas täpselt kell 15. Esimesena saab sõna härra Tarto. Vaheaeg.

Lõunavaheaeg

Juhataja

Kell on 15.02, lõunavaheaeg on lõppenud. Teeme kõigepealt selgeks, kes on kohal. Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 18 assamblee liiget. Nagu ütles mulle ette kolleeg Lauri Vahtre, on ühtlasi selgeks saanud, kes on kes. Nagu lubatud, saab esimesena pärast vaheaega sõna härra Tarto. Sõnavõtt kohalt kuni kaks minutit. Palun, härra Tarto!

E. Tarto

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Me oleme siin korduvalt arutanud küsimust, kas piirata teatud nomenklatuuri õigusi või mitte. Nagu ma ennist ütlesin, me peame siiski asja käsitlema nii, et Eesti oli okupeeritud. Siin arvati, et see näitab erilist julmust, aga ei ole siin miskit julmust. Ma rõhutan veel kord, et me ei peaks võtma eeskujuks Venemaad või Saksamaad, vaid Prantsusmaa, mis oli okupeeritud Teise maailmasõja ajal, või Norra või midagi muud säärast. Ja ma usun, et kui me viime need täiendusettepanekud Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise korda sisse, siis mingisugust erilist endise nomenklatuuri ahistamist selles ei ole ja keegi neile liiga ei tee. Praegu on probleem selles, et nad tegid, teevad ja saavad ka edaspidi liiga tegema, ning küsimus on ainult selles, kas me hakkame seda piirama või mitte. Mina hääletan ise ja soovitan ka teistel meie parandusettepaneku poolt hääletada.

S. Sovetnikov

Austatud presiidium! Lugupeetud kolleegid! Esiteks toetan ma härra Uluotsa parandusettepanekut. Teiseks olen põhimõtteliselt vastu § 7a lülitamisele rakendusseaduse projekti. Aga juhul, kui me paneme selle apellatsiooni hääletusele, siis palun lisada ELKNÜ Keskkomitee juurde sõnad "linnade ja rajoonide sekretärid" ning välja jätta sõnad "kelle volitused algasid enne 16. juunit 1988." Tänan!

V. Salum

Rakendusseaduse eelnõu on küllastunud kompromissidest ja see tõenäoliselt aitab selle läbiminekule küllaltki kaasa. Mis puutub aga amputeerimisse, siis need kirurgid, kes seda § 164 või käesolevas eelnõus § 7a tahavad ära lõigata, võivad Eesti ajalukku kuulsate nimedena minna. Proua Hänni ja proua Aaskivi tõestasid väga ilmekalt, kelle käes praegu võim on, ja et kui me jätame selle § 7 sisse, siis ei võeta põhiseadust üldse rahvahääletusele. See puudutab ka härra Kaido Kama täiendust ELKNÜ linna- ja rajoonikomitee sekretäride kohta, sest praktiliselt on praegu võim ikkagi komsomolibosside käes. Proua Aaskivi tõi väga ilmeke akadeemik Gustav Naani täppisteadusliku

loetelu nendest talallakkujatest ja härra Mälli näidet rakendades võib neilgi, kes on kaua tugitoolis istunud, tekkida lamatisi nagu haigel, kes kogu aeg ühes asendis lamab. Nii et minu arvates see § 7a on väga vajalik, sest vastasel korral koondub kogu võim komsomoli teise ešeloni kätte. Need inimesed istuvad pangapresidentide ja rahvusvaheliste segafirmade presidentide toolidel ning hoiavad ka kohtuvõimu. Ja kui nüüd Põhiseaduse Assamblee ka kinnitab, et kogu vastavus põhiseaduse ja seaduste osas jääb endise Riigikohtu otsustada, siis on ka kohtuvõim see, kes hakkab seadusandliku võimu funktsioone täitma. Nii et selles suhtes tuleks täiendada § 2, et oleks instants, kes tegeleb seaduste uuesti sõnastamisega, ja siin tuleks jätta, kui see § 2 jääb praegusel kujul, et põhiseadus rakendub alles pärast Riigikogu valimist. Siis on vaja näidata ka Põhiseaduse Assamblee või mõne teise organi ülesandeid, kes selle vahe sees põhiseadust rakendab, muidu võib see põhiseaduse olukord veel aasta jätkuda. Tänan!

L. Hänni

Austatud juhatus! Head kolleegid! Härra Mart Laar tegi ettepaneku panna apellatsioonis esitatud § 7a rahvahääletusele. Rahvahääletuse otsustus võib olla "jah" või "ei", s. t. lülitada see paragrahv meie põhiseaduse rakendamise korda või mitte. Juhul kui see paragrahv lülitatakse meie põhiseaduse rakendamise korda, on tagajärg selge: teatud positsioonil olnud EKP tegelased kaotavad õiguse töötada riigiametites. Aga kui rahvas ütleb, et mitte lülitada, millise järelduse me siis saame sellest teha? Kas me teeme sellest järelduse, et rahvas ei poolda teatud isikute õiguste piiramist, või teeme järelduse, rahva arust EKP ei olegi kuritegelik organisatsioon? See viimane järeldus oleks muidugi väga kahtlase väärtusega, aga kuna me oleme püstitanud küsimuse just nii, et sellise sättega me anname hinnangu EKP-le, siis on ka hilisemad järeldused, et rahvas ei mõista EKP-d hukka, täiesti võimalikud. Rahvahääletusel ei saa tõepoolest otsustada kõlbelisi küsimusi, sest oleks täiesti väär teha pärast järeldus, et meie rahvas pooldab igati EKP-d.

Nüüd teisest järeldusest, mis puudutab seda paragrahvi. Siin on kõlanud mõtted, et kui me praegu põhiseaduse rakendamise seaduses seda ei tee, siis seda hiljem ei olegi võimalik teha. Ainult sel juhul, kui me peame vajalikuks piirata hääleõigust, peab seda tegema põhiseaduse enda jõuga. Kui asi puudutab teatud riigiameteid, siis ma tuletan teile meelde põhiseaduse eelnõu § 29, kus on öeldud nii: igal on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Järelikult on Riigikogul täielik õigus pöörduda hiljem selle küsimuse juurde ja kui ta seda vajalikuks peab, siis ka seada endistele EKP liikmetele teatud ametikohtadel töötamise piirangud. Aitäh!

K. Jürgenson

Väga mugav on kohe pärast Liia Hännit hakata rääkima sealt, kus ta lõpetas. Ma kujutan ette, et see

ongi küsimus, millele rahvas lõppkokkuvõttes peab vastuse andma. Ja selle poolest ma ei välistaks sugugi võimalust, mille esitas Mart Laar: et see küsimus läheb rahvahääletusele. Kui see küsimus tõesti maha hääletatakse, siis võiks Liia Hänni esitatud küsimusele vastata, et võib-olla pole asi niivõrd selles, et rahvas ei ole valmis tunnustama EKP-d kuritegelikuks organisatsiooniks, kuivõrd selles, et ta ei pea neid kuritegusid nii suurteks, et neid mingil moel hukka mõista.

Mis puudutab nüüd seda paragrahvi ennast, siis võib-olla tõesti teeks mõningate vaidluste või väärsti tõlgenduste mahavõtmiseks ettepaneku eelviimasest reast välja jätta sõnad "valitud või". Kaks sõna. Võib-olla saab seda käsitleda hiljem, kui redaktsioonitoimkond lõplikku redaktsiooni hakkab arutama. Kuid siin on olnud küsimusi selle ringi kohta, mis puudutab EKP ametnikke. See ring langeb küllaltki kokku nomenklatuuri selle osaga, keda kinnitas ametisse otseselt Moskva. See on esimese ringi nomenklatuur, keda käidi esitatud paberite järgi kinnitamas Moskvast. Küsimus on, kas need isikud sellest organisatsioonist, keda otseselt juhtis KGB, kelle me siin ära nimetame, vajavad nimetamist või mitte. Minu arust sellele me peamegi vastuse andma. Ja see organisatsioon peaks olema ära nimetatud, et sellele hinnang anda. Aitäh!

V. Niitsoo

Austatud juhatus! Lugupeetud Põhiseaduse Assamblee! Tahaksin täit tunnustust avaldada rakenduskorra koostajatele, sest selle tekstiga on põhiseaduse kritiseerijatelt ära võetud peamised argumendid. Nimelt on presidendi otsevalimisega ja Riigikogu kvoorumiga võetud ära põhilised instrumendid, millega on seni rünnatud. Me olemegi täna tegelikult kogu selle tööpäeva vaielnud just nimelt selle kolmanda rünnatava punkti üle – see on siis endiste nomenklatuuritöötajate võimalus olla valitud riiklikult tähtsatele ametikohtadele. Siin on kõlanud päris mitmed mõistlikud argumendid ja mul jääb üle neid ainult toetada. Ma ühinen ka härra Laari ja härra Hallaste ettepanekuga, et rahvas saaks §-s 7a väljendatud põhimõtteid ise otseselt otsustada. Me lihtsalt delegeerime selle otsustamise rahvale. Selle põhipunkti arutamiseks on kulunud peaaegu kõik sõnavõtted, aga ma tahaksin pöörata tähelepanu veel ühele momendile, s. o. § 4 lõikes 1 toodud mõttele, et vähemalt tuhat hääleõiguslikku Eesti Vabariigi kodanikku saab presidendikandidaadi üles seada. See arv on siiski naeruväärselt väike. Kui me tuletame meelde, siis 1933. aasta nn. vapside põhiseaduse järgi oli kvoorum vähemalt 10 000. Ma arvan, et ka praegu me võiksime kaaluda, kas poleks otstarbekas suurendada seda arvu 10 000-ni, sest vastasel korral kasutavad juhust oma kandidaadi ülesseadmiseks mitmesugused naljamehed, mitmesugused pisierakonnakesed, kes oma täispuhutud juhtkonna ette seavad, ja loomulikult ka need sektid, liikumised ja grupikesed, keda härra Sirendi siin nii värvikalt loetles. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Juhatusel on laekunud härra Niitsoolt ka vastav ettepanek ja see pannakse hääletamisele. Jutt on niisiis kandidaadi ülesseadmisest mitte 1000, vaid 10 000 kodaniku poolt. Sõnajärg on härra Koha käes.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Vastupidi härra Laari ja härra Niitsoo mõttele jätta võimalikud apellatsioonivariandid rahva otsustada ei ole ma sellega mitte mingil juhul nõus, sest assamblee kohus ja ülesanne ongi tegelikult töötada välja konkreetne eelnõu. Meil tuleb endil need valikud teha. Või teeme ettepaneku panna rahvahääletusele. See kohustus meil on, vastasel korral poleks meie kogu vaja olnudki. Lugesdes seda § 7a, ei näe ma küll, mis vahe oli nendel EKP liikmetel, kes olid keskkomitee büroo liikmed, ja nendel EKP liikmetel, kes olid organisatsiooni mõne madalama asutuse või büroo liikmed või sekretärid. Ma teen teile ettepaneku, kallid kolleegid proua Endre ja härra Tarto: täiendage seda ettepanekut sättega, et kõik EKP organite valitavatel kohtadel olnud inimesed ei või olla nendel kohtadel. Nendel isikutel pole mingit vahet. Ainult sel juhul olen ma nõus endise EKP liikmena § 7a poolt hääletama. Aitäh!

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin anda väikese seletuse. Reglement ei luba meil valimise ajal enam parandusettepanekuid kommenteerida. Teie laudadele vist ei ole jõudnud üks minu parandus § 4 teise lause kohta, mis puudutab presidendi ja Riigikogu üheaegset valimist. Ma tahan öelda, et tekib juriidiline vastuolu. Meie oodatava põhiseaduse § 80 punkt 3 ütleb, et president kuulutab välja Riigikogu korralised valimised. Antud juhul me läheksime juba kohe põhiseadusega vastuollu. Juriidiline loogika on, et kui me võtame vastu põhiseaduse, siis valime presidendi ja president kuulutab välja Riigikogu valimised. Nii et ärme lõikame kohe alguses näppu, hakkame kohe lugu pidama meie põhiseadusest. See oli seletus selle paragrahvi paranduse juurde, mis jõuab juhatuse kaudu teieni. Ma tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Sõnavõttud on lõppenud. Ma pakun kõigile ettekandjatele – neid oli meil kolm – vajaduse korral lõppsõna. Esimene ettekandja oli rakendussätete toimkonna esimees härra Kalle Jürgenson. Palun, kas on vajalik pidada lõppsõna? Ei ole vaja. Teine ettekandja oli meil ekspertidest härra Rahumaa. Kas teil on lõppsõnaks soovi? Palun!

E. Rahumaa

Lugupeetud assamblee liikmed! Ma loodan, et te annate mulle viis minutit aega, et jagada mõningaid mõtteid. On hea meel, et kõik on üksmeelel selles, et totalitarism tuleb välja juurida. Ma ei ole siin ühtegi eriarvamust kuulnud. Kuid ka eksperdid on selle poolt ja rohkemgi, kui see esialgu selgeks

saab. Ja et see oleks mõjus ja see tõepoolest töötaks, just sellepärast on pakutud välja selline mehhanism. Siin tuleme veel teise asja juurde. Nimelt, kui me jätame sisse selle apellatsiooni või § 7a, nagu ta kirjutas on, siis ma ei ole selle poolt just seetõttu, et ma ei näe mingit vahet inimese valikul. Kui ta tegi valiku ja astus kommunistlikku parteisse – minu teada ühtegi ei sunnitud sinna minema –, siis on ta selle valiku teinud ja selle valiku eest ta vastutab. Ja mina küll ei näe võimalust, kui selline säte jääb sisse, et ükski n.-ö. reakommunist, kui ta on tõesti aus inimene, võtaks osa riigi tegevusest. Teine asi on veel. On ju selge, et meid jälgitakse – mitte halvas, vaid heas mõttes – tähelepanelikult ka välismaal. Kui me sellise sätte lülitame sisse, ilma et me oleksime kommunistliku partei kuulutanud kuritegelikuks organisatsiooniks, ja võtame inimestelt massiliselt, kategooria alusel valimisõiguse ära, siis seda muidugi välismaal ei mõistetak. See ei tähenda, et me ei võiks seda teha, kuid see on lihtsalt üks aspekt.

Nüüd veel mõni märkus siia juurde. Mis puutub härra Uluotsa märkusesse, et meie pakutud mehhanism on vastuolus põhiseadusega, siis see ei ole nii. Kui me valime esialgu presidendi, siis ametisse astumiseks peab president andma vande. Kui aga Riigikogu pole valitud, kellele ta siis vande annab? Ta ei saa ametisse astuda. Seega peame veel ette nägema protseduuri, kuidas ta vande saab anda. See asi ei ole nii lihtne. Just sellepärast on välja pakutud Riigikogu ja presidendi üheaegne valimine. Kui me aga läheksime selle peale, et oleks rahvahääletus, kus võetaks vastu põhiseadus, ning samal ajal me valiksime ka presidendi ja Riigikogu, siis me satume sellepärast vastuollu, et põhiseadus ei ole veel vastu võetud, me aga juba läheme presidendi ja Riigikogu valimise juurde. Nii kannatab legitiimsus.

Nii et kui võtta kokku, siis eksperdid on küll sellel arvamusel, et lahutame küsimuse parteist ja kogu selle probleemistiku praegu põhiseaduse rakendamise korrast või rakendamise seadusest. Just sellel eesmärgil, et me tõesti tahame totalitaarsusest vabaneda. See võib esialgu tunduda paradoksaalsusena, kuid see koormab üle meie rahvahääletuse hoopis teiste probleemidega ja politiseerib põhiseaduse vastuvõtmise sedavõrd, et see ei tule meile tuleviku mõttes kasuks. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kolmas ettekandja oli redaktsioonitoimkonna esimees proua Hänni. Palun, kas on soovi võtta lõppsõna? Sõna on proua Hännil. Palun!

L. Hänni

Austatud juhatus! Kallid kolleegid! Ma kasutan võimalust, et öelda välja enda arvamus mõne siin kõlanud ettepaneku kohta. Kõigepealt, härra Viktor Niitsoo tõstatab küsimuse, miks on eelnõus presidendikandidaadi ülesseadmise õigus antud just tuhandele kodanikule. Miks ei ole see number näiteks 10 000 või mõni teistsugune number? Kahtlemata võib seda numbrit suurendada, aga kuna

meil esimesed presidendivalimised tuleb selle eelnõu kohaselt toimetada küllaltki kiiresti, siis ilmselt on mingi optimaalne piir, millest ülespoole seda numbrit nihutada ei tohiks. Tundus, et tuhat kodanikku on just nimelt optimaalne piir. On võimalik korjata tuhande inimese allkirjad, nende inimestega rääkida, sel juhul ei muutu presidendikandidaadi ülesseadmine mehhaaniliseks allkirjade korjamiseks. Jääb ka loota, et meie ühiskond ei suutu presidendivalimistesse kui tsirkusesse ja et igasugused organisatsioonid, kellel ei ole poliitilist kaalu, siiski oma kandidaate esitama ei hakka. Härra Uluotsa ettepanek oli jätta välja § 4 kolmas lõik – see on presidendi asendamine asendusliikmega, kui ta samaaegselt on valitud ka Riigikogu liikme kandidaadiks. Härra Uluots ei põhjendanud oma ettepanekut, aga ma arvan, et igal juhul peaks presidendiks valitu oma koha Riigikogus loovutama, sest põhiseaduse kohaselt ei saa ta täita üheaegselt neid kahte ametikohta. Seda härra Uluotsa märkust, et me läheme vastuollu põhiseadusega, kui üheaegselt valitakse president ja Riigikogu, härra Rahumaa juba kommenteeris. Tõepoolest on põhiseaduse enda rakendamine erakorraline protseduur, kus me ei saa täpselt järgida põhiseaduse kirjatähte, ja selleks meil ongi vaja põhiseaduse enda jõuga seadust, mis on vastu võetud rahvahääletusel. Peale pikka arutelu § 6 üle on vist igaüks jõudnud oma sisemise valikuni. Ma ainult rõhutaksin veel seda, et Põhiseaduse Assamblee ilmselt peab tegema need hädavajalikud sammud selleks, et põhiseadus rahvahääletusel vastu võtta ja et sealt edasi minna. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Me oleme ära kuulanud ettekanded, kõned ja sõnavõttud. Me kuulasime ära ka lõppsõnad ja ma usun, et me oleme valmis otsustama. Viime läbi kohaloleku kontrolli ja pärast seda hääletame. Kohal on 31 assamblee liiget. Lugupeetud assamblee liikmed, palun tähelepanu! Kui on probleeme, siis tuleks käsi püsti tõsta. Juhatus otsustas alustada hääletamist kõige tähtsamast küsimusest. Ma palun ette võtta teile väljajagatud seaduseelnõu, täpsemini selle §-d 6 ja 7 – need on leheküljel 4 – ning sinna kõrvale seitsme kolleegi – Endre, Tarto, Ermi, Runneli, Jürgensoni, Niitsoo ja Laari – esitatud apellatsioon. Härra Niitsool on käsi püsti, see on protesti märk. Palun!

V. Niitsoo

ERSP fraktsioon palub enne selle tähtsa küsimuse otsustamist teha vaheaeg.

Juhataja

Fraktsioonide küsimuses on siin saalis kord otsus vastu võetud. Ma loodan, et härra Niitsoo pidas silmas vaheaega selleks, et igal assamblee liikmel oleks võimalik iseendaga nõu pidada, aga kui iseendaga nõupidamisest ei aita, siis oma kolleegidega nõu pidada. Kas nii?

V. Niitsoo

Nii võib seda tõlgendada küll, kui seda just nii soovitakse tõlgendada.

Juhataja

Täna! Mitu minutit on vaja nõupidamiseks iseendaga või kolleegidega, kes nõu oskavad anda?

V. Niitsoo

Ma arvan, et 20 minutist peaks piisama. On palju? (Hääled saalist.)

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, kümme minutit vaheaega. Töö jätkub täpselt kell 15.42. Kell 15.42 me asume hääletama.

Vaheaeg

Juhataja

Kell on 15.43. Vaheaeg on lõppenud. Palun istuge oma kohtadele! Kohaloleku kontroll. Saalis on 29 assamblee liiget. Juhatus otsustas alustada hääletamist kõige tähtsamast küsimusest. Selle küsimuse sisu on kirjas teie ees oleva seaduseelnõu leheküljel 4 §-des 6 ja 7, ja apellatsioonis, mille esitasid meile seitse kolleegi: Endre, Tarto, Runnel, Jürgenson, Niitsoo, Erm ja Laar. Juhatus otsustas panna konkureerivalt hääletamisele kolm varianti. Esiteks: piirduda eelnõu põhitekstiga, s. o. §-d 6 ja 7. Teiseks: lisada nendele paragrahvidele § 8 nii, nagu see on kirjas apellatsioonis. Ja kolmandaks: panna apellatsiooni korras esitatud § 8 eraldi rahvahääletusele.

Selleks et oleks võimalik teha valik nende kolme variandi vahel, ma selgitan veel seda, et apellatsioonis § 7 või õigem oleks öelda, § 8 tekst on omakorda põhjendanud mitu ettepanekut. Juhatusel on laekunud kirjalikult kolm ettepanekut. Ma loen ka need ette, sest kui hääletatakse § 8 kasuks, me jätkame § 8 redaktsiooni muutmist. Härra Kaido Kama on teinud juhatusel järgmise ettepaneku: "Juhul kui seitsme kolleegi ettepanek peaks leidma assamblee toetuse, teen täiendava ettepaneku lisada loetellu ELKNÜ linna- ja rajoonikomiteede sekretärid ning nendega võrdsustatud allorganisatsioonide sekretärid." Kaks ettepanekut on kolleeg Illar Hallastelt. Ma loen need ka ette. Esimene: "Asendada apellatsioonis kuupäev 16. juuni 1988 kuupäevaga 20. august 1991." Ja Hallastelt teine ettepanek (kokku siis kolmas ettepanek): "Palun panna hääletusele apellatsiooni teksti juurde täiendus: Eesti Õpilasmaleva ja Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva komandörid ja komissarid." Need on kirjalikud ettepanekud, mis otseselt seonduvad hääletamisele mineva apellatsiooniga.

Just praegu laekus veel neljas ettepanek. Ma loen ka selle kirjaliku ettepaneku ette. Palun kolleegide tähelepanu! Neljas ettepanek on härra Kalju Kohalt ja see on järgmine: "Kuni 31. detsembrini 2000. aastal on isikutel, kes on olnud EKP ja ELKNÜ organite ja allorganisatsioonide organite valitavatel kohtadel, keelatud asuda ... " Ja järgneb teksti järgi ametikohtade loetelu.

Need on neli kirjalikku ettepanekut, mis juhatusel praegu on. Et teil oleks kõik lõpuni selge, annan

teada, et on tulnud veel täienduseettepanekuid § 8 kohta. Kui te olete nõus, siis ma neid ette ei loe, need ei jääks sel kombel meelde. Oluline on, et te teaksite, et pärast hääletamist, kui te otsustate § 8 kasuks, järgneb selle redaktsiooni parandamine. Ja neid ettepanekuid on rohkesti. Me alustame hääletamist põhiküsimuses. Konkureerivalt läheb hääletamisele kolm varianti. Esimene: piirduda eelnõu põhitekstiga, §-d 6 ja 7. Teine: lisada nendele kahele paragrahvile § 8 apellatsioonis esitatud tekstiga. Kolmas: panna apellatsioonis esitatud § 8 eraldi rahvahääletusele. Palun, kas kõigile on selge, mida me asume konkureerivalt hääletama? Härra Kork, palun!

T. Kork

Lugupeetud juhataja, kas me ei täpsustaks seda teist varianti? Just äsja oli juttu, et apellatsioonid on esitatud vähemasti viie assamblee liikme poolt. Ilmselt tuleb täienduseettepanekuid ka juurde ja kui me paneme hääletusele apellatsioonid esitatud tekstiga, siis me pärast võtame ära edasise hääletamisvõimaluse.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Ma seletan veel kord ja ühtlasi vabandan, et ma ei ole osanud seletada nii, et sellest kõik aru saaksid. Kui me oleme põhimõttelise valiku teinud, siis me hääletame läbi ka need paranduseettepanekud, mis on § 8 teksti kohta. Kuid kõigepealt tuleb mul panna hääletusele seitsme kolleegi esitatud kirjalik tekst. Me ei saa hakata seda enne muutma, kui me oleme selles konkurents, mille ma teile ette lugesin, teinud valiku. Palun, kas me saame hakata hääletama? Alustame hääletamist, aga enne viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 32 assamblee liiget. Hääletamine on konkureeriv ja sellepärast loevad ainult poolthääled.

Esimene küsimus: kes on selle poolt, et piirduda põhitekstis §-dega 6 ja 7? Hääletame. Poolt on 14. Kes on selle poolt, et lisada §-dele 6 ja 7 § 8, nii nagu see apellatsiooni korras on esitatud? Poolt on 14.

Kui vähegi võimalik, siis tehke nii, et kolmanda variandi poolt ei ole samuti täpselt 14 liiget. Kõik on härra Leissoni kätes. Kas me saame jätkata? Härra Kelam, kas teie ei saanud hääletamisest osa võtta? Meil tuleb teist küsimust korrata, tehnika veab meid alt. Kas on võimalik jätkata? Suur tänu! Juhatus otsustas viia konkureeriva hääletuse läbi algusest peale.

Kordan veel kord esimest küsimust. Kes on selle poolt, et piirduda eelnõu põhitekstiga, s. o. §-d 6 ja 7? Hääletame, palun! Poolt 16.

Kes on selle poolt, et lisada eelnõu §-dele 6 ja 7 § 8 vastavalt apellatsioonile? Hääletame. Poolt 15.

Kes on selle poolt, et panna apellatsioonis esitatud § 8 eraldi rahvahääletusele? Hääletame. Poolt 25. Seega asus esimesele kohale ja läheb teises voorus esimesena hääletamisele kolmas variant. Välja

langeb teine variant.

Teise voores esimene küsimus. Härra Leisson, kui te lubate, siis me jätkame. Lugupeetud kolleegid, lubage siiski jätkata hääletamist nende reeglite järgi, nagu meil reglemendis kirjas on. Ma saan aru küll, et suurel osal on ilma hääletamiseta selge, milline on tulemus, aga käigem see tee lõpuni.

Niisiis, kes on selle poolt, et panna apellatsioonis esitatud § 8 eraldi rahvahääletusele? Hääletame, palun! Teises voores kogus kolmas variant 23 poolthäält.

Ja teise voores teine küsimus: kes on selle poolt, et piirduda eelnõu põhitekstiga, s. o §-d 6 ja 7?

Hääletame, palun! Variant 1 kogus teises voores 12 häält.

Ülekaalukalt on võitnud meie konkureerivas hääletuses kolmas variant. Selle sisu on panna apellatsioonis esitatud § 8 eraldi rahvahääletusele. Seoses sellega, et assamblee toetas apellatsioonis esitatud teksti, tuleb meil asuda seda teksti koos redigeerima. Juhatus katsub panna hääletusele kõik need ettepanekud, mis kirjalikult on juhatusel esitatud. Palun teie tähelepanu! Nagu öeldud, on esimene ettepanek kolleeg Kaido Kamalt. Ma loen selle ette. Härra Kama teeb ettepaneku lisada loetellu ELKNÜ linna- ja rajoonikomiteede sekretärid ning nendega võrdsustatud allorganisatsioonide sekretärid.

Kes on selle poolt, et täiendada § 8 teksti vastavalt kolleeg Kama ettepanekule? Hääletame, palun!

Loevad nii poolt- kui ka vastuhääled.

25 poolthäälega ja 2 vastuhäälega on assamblee otsustanud täiendada § 8 teksti härra Kama ettepanekuga.

Teine ettepanek on härra Hallastelt. Selle sisu on täiendada § 8 teksti Eesti Õpilasmaleva ja Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva komandöride ja komissaridega.

Kes on selle poolt, et täiendada § 8 teksti vastavalt teile ettelõetud härra Hallaste ettepanekule? Hääletame, palun! Loevad nii poolt- kui ka vastuhääled. 13 poolthäält ja 13 vastuhäält. Me viime selles küsimuses läbi teise voores. Panen veel kord sama küsimuse hääletamisele. Palun teie tähelepanu!

Kes on selle poolt, et vastavalt härra Hallaste ettepanekule täiendada § 8 teksti Eesti Õpilasmaleva ja Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva komandöride ja komissaridega? Hääletame, palun!

15 poolt- ja 18 vastuhäälega on teises voores lükatud tagasi härra Hallaste ettepanek täiendada § 8 teksti Eesti Õpilasmaleva ja Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva komandöride ja komissaridega.

Kolmandana läheb hääletamisele härra Hallaste teine ettepanek.

Kes on selle poolt, et asendada § 8 tekstis kuupäev 16. juuni 1988 20. augustiga 1991? Hääletame,

palun! Poolt on 20, vastu 4.

Assamblee otsustas §-s 8 asendada kuupäev 16. juuni 1988 20. augustiga 1991.

Palun tähelepanu! Härra Sovetnikovilt on kaks ettepanekut. Esiteks, lisada ELKNÜ Keskkomitee, linnade ja rajoonide sekretärid. Härra Kama ettepanekus olid kirjas ELKNÜ linna- ja rajoonikomiteede sekretärid ning nendega võrdsustatud allorganisatsioonide sekretärid. Seega ettepanekut, mis puudutab ELKNÜ Keskkomitee sekretäre, me ei ole hääletanud. Vabandan, me läheme härra Sovetnikovi teise ettepaneku juurde: jätta ära sõnad "ja kelle volitused algasid enne 16. juunit 1988." Kas selle ettepaneku võtab härra Sovetnikov tagasi? Kas sellega on teie ettepanek tagasi võetud? Tänan! Esimene härra Sovetnikovi ettepanek on arvesse võetud, teise ettepaneku võttis härra Sovetnikov tagasi.

Härra Mart Laarilt on ettepanek jätta § 8 tekstist välja sõna "president". Härra Laar, palun!

M. Laar

Lugupeetud juhataja! Me paluksime, selleks et selle paranduse mõttest aru saada, panna see hääletusele koos härra Jürgensoni sealsamas hunnikus oleva ettepanekuga, mis puudutab sõna "valitavad" väljajätmist. Need kuuluvad tegelikult kokku ja on ka nii esitatud täiendusena ja kokkuleppel härra Jürgensoniga, sest me teeme ettepaneku need ametid, mis kuuluvad rahva poolt otsevalimisele, sellest otsusest välja jätta. Aitäh!

Juhataja

Ma pean kurvastama nii härra Laari kui ka härra Jürgensoni: kirjalikku ettepanekut härra Jürgensonilt juhatusele laekunud ei ole. Härra Laar, kuidas mõista teie ettepanekut? Ma loen selle täpselt ette.

M. Laar

Juhul kui ei ole härra Jürgensoni ettepanekut kirjalikult laekunud – minu teada peaks see ühel lehel olema –, siis palun veel lisada sinna juurde sõnad "või valitud". Tähendab, jätta välja kokku kolm sõna. (Hääl saalist.) See tähendab, jätta kõigepealt välja §-st 7 sõnad "või mis tahes muule". Ma loen teksti ette: "... või mis tahes muule valitud või nimetatud ametikohale." Jätta välja "valitud või". See tähendab, et jääks tekst "mis tahes muule nimetatud ametikohale riigi- või kohaliku omavalitsuse organites." Ja kuna president läheb meie praeguse rakendusotsuse järgi otsevalimisele, siis tuleb järelikult ka tema välja jätta. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Härra Laaril on juhatuses toetaja ja koos härra Lauri Vahtrega on ka paberi peale saanud pilt, mida ma julgen kolleegidele tutvustada. Selle sisu on järgmine: jätta § 8 neljandast reast välja sõna "presidendi". Palun, kas jõuate jälgida? Ja seitsmendast reast kolm sõna: "valitud või

nimetatud".

M. Laar

Sõnad "valitud või nimetatud" jäävad.

Juhataja

Üks hetk, palun! Kaks kolleegi lepivad kohe omavahel kokku ja me saame kiiremini edasi. Suur tänu! Kas kolleegid jõudsid omavahel täielikult kokkuleppele? Ma veel kord selgitan, milline ettepanek on hääletamisel: jätta § 8 tekstis neljandas reas välja sõna "presidendi" ja seitsmendas reas välja kolm sõna, "valitud või nimetatud". Kas härra Talvel on protest? Sõnavõttud on lõppenud. Kui sõna on vaja protestiks, siis seda saab. Palun!

J. K. Talve

Kui siit jäetakse välja sõnad "valitud või", siis muutub lauseehitus küllaltki segaseks, jääb järele see, et on keelatud asuda nimetatud ametikohale.

Juhataja

Härra Talve, ma vabandan teie ees teist korda, kuid ma püüan seletada, et sõnavõttud on lõppenud. Toimub hääletamine. Palun veel tähelepanu, et kõigil oleks selge, mida me hääletame! Esimesena läheb hääletamisele ettepanek jätta § 8 tekstis neljandas reas välja sõna "presidendi". Ja teisena läheb hääletamisele ettepanek jätta seitsmendas reas välja sõnad "valitud või nimetatud". Selles küsimuses on ettepaneku tegijad kolleegid Laar ja Vahtre. Palun, kas asi on selge? Lugupeetud kolleegid, me arutame ettepanekuid, aga me leppisime kokku, et teeme seda hääletades. Protest härra Hallastelt. Palun!

I. Hallaste

Lugupeetud härra juhataja! Ma tõesti pean tunnistama, et ma ei saa aru, kas ametikohaks riigi- või kohaliku omavalitsuse organis on näiteks ka koristaja ametikoht.

Juhataja

Ei tea. Hääletame. (Suur naer saalis.) Härra Korrovitsil on protest. Palun!

V. Korrovits

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Me ei saa järjestikuste hääletamistega viia oma tööd absurdini, nagu on praegu ettepanek lugupeetud juhatajalt. Sellepärast on ettepanek: kui on redaktsioonis küsimusi, siis palun teha uus redaktsioon, et meil oleks selge, mille poolt me hääletame. Muidu ei ole võimalik hääletada. Tänan!

Juhataja

Kommentaariks on sõna härra Lauri Vahtrel. Palun!

L. Vahtre

Austatud kolleegid! Kui me teeme selle kohta uue redaktsiooni, siis algab see lugu kõik otsast peale. Uuesti tulevad parandusettepanekud ja jälle tundub kellelegi, et asi läheb absurdi. Palun väga olla tähelepanelik! Me hääletame järjekorras läbi parandusettepanekud selle paragrahvi teksti kohta. Esimene ettepanek on jätta välja sõna "president". Peaks olema selge. Hääletame selle läbi ja läheme järgmise küsimuse juurde. Ma tänan!

Juhataja

Palun, veel üks protest! Palun tähelepanu! Härra Laar, palun!

M. Laar

Austatud juhataja! Mulle tundub, et selle paragrahvi tekst on nende hääletuste tulemusel selgelt muutunud. Ma arvan, et siin saalis saab enamik inimesi tegelikult ju aru, mida ma oma parandusettepanekuga tahan öelda. Ma teen ettepaneku moodustada kiirelt viieks minutiks juhatuse juurde redaktsioonikomisjon nende ettepanekute tegijatega ja ka härra Rahumaa osavõtul ning anda sellele paragrahvile selline kuju, et me ei teeks loogikavigu. See, mida selle parandusettepanekuga tahetakse praegu teha, peaks olema saalile selge. Tuleb ainult see nii sõnastada, et see sobiks praegusesse teksti. Ettepanekuid on tulnud nii palju, et me keegi ei kujutagi ette. Ma teen ettepaneku hääletada teised ettepanekud läbi ja tulla siis selle sõnastuse juurde tagasi. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Sumin näitab, et kõigil on hea ja huvitav olla. See pole paha, kuid kuulakem nüüd ära, mida kommentaariks on öelda kolleeg Lauri Vahtrel.

L. Vahtre

Kui ma nüüd asjast õigesti aru saan, siis on küsimus selles, et § 8 piiraks kõige muu seas õigest loetletud kompartei funktsionääridel kandideerida presidendi ametikohale. Teine ettepanek on sisuliselt see, et see keeld ei tähendaks keeldu kandideerida Riigikogusse. Härra Rahumaa osutas väga täpselt sellele, et paljalt sõna "presidendi" väljajätmine muudab meie teksti mõttetuks ja meil tuleb leida täpne redaktsioon. Aga põhimõte on selles, kas see ametikohtade keeld kompartei funktsionääridele laieneb ka nende õigusele kandideerida Riigikogusse. Need on küllaltki tähtsad küsimused ja need tuleb siin ära otsustada. Tahaksin praegu teada saali arvamust, kumba peetakse otstarbekamaks: kas tehakse kiirredaktsioon ja pannakse pärast vaheaega hääletusele uus sõnastus või hääletatakse läbi põhimõtted, mida ma siin äsja püüdsin selgitada? Soovitakse redaktsiooni. Sellisel juhul on meil mõtet teha vaheaeg vähemalt poolt tundi, arvab härra Anton. Järelikult vaheaeg kuni kella 16.55-ni.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, palun tähelepanu! Paragrahvi 8 redigeeritud teksti väljatöötamiseks palun

koguneda juhatuse laua juurde redaktsioonitoimkonnal ja rakendussätete toimkonnal. On vajalik, et nende kahe toimkonna tööst võtaksid osa eksperdid ja ka ettepanekute tegijad, kui nad peavad seda vajalikuks. Palun koguneda juhatuse laua juurde!

Vaheaeg

Juhataja

Töövaheaeg on lõppenud. Me saame tööd jätkata. Kõigepealt on sõna härra Rumessenil. Palun! Vabandan härra Rumesseni ees, palun registreerige end! Meid on kohal 32.

V. Rumessen

Lugupeetud kolleegid! Mul on tunne, et me oleme oma tänase aruteluga läinud natuke liiga hasarti ja on oht, et me ise muudame selle väga tõsise küsimuse arutamise lihtsalt naeruväärseks. Ilmselt ei ole selle sõnastuse tegemine praegu siin täiskogus meile jõukohane. Ma teen ettepaneku lahutada see § 8 rakendusotsusest, võtta täna rakendusotsus vastu selle põhjendusega, et me ise hääletasime just läbi, et § 8 läheb rahvahääletusele eraldi. Selle tõttu ongi see eraldi otsusena. Ja vahepeal võiks redaktsioonitoimkond jätkata tööd selle § 8 sõnastuse kallal. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Sisult samasugune on ka teine ettepanek, mille on teinud proua Liia Hänni. Lugupeetud kolleegid, me peame otsustama, kuidas oma tööd jätkame. Tundub, et neid juhuslikke kooskõlasid, mis hääletamise tulemusena võivad kokku anda ühe suure ebakõla, ei ole mõtet esile kutsuda. Kui saalis ei ole proteste, siis juhatus ei püüa seda küsimust täna hääletamise teel otsustada, vaid võtab teadmiseks härra Rumesseni kui ühe apellatsiooni autori seisukohta, eeldades, et samal seisukohal on ka teised apellatsiooni autorid.

Juhataja

Proua Endre, palun!

S. Endre

Proua Hänni ja härra Rumesseni esitatud ettepanekud tunduvad olevat mõistlikud, sest §-ga 8 on vaja edasi tööd teha. Aga samas on härra Rumessenile jäänud arusaamatuks – kuid selle juurde me nähtavasti veel jõuame –, kas rakendusotsuse eelnõust ei ole §-d 6 ja 7 meie hasartse hääletamise tagajärjel mitte tervenisti välja kukkunud.

Juhataja

Juhatus on muidugi väga vilunud ja kasutab kõiki võimalusi, et lõpuks peale suruda lahendeid, mis talle meeldivad, aga nii hulluks veel asi pole läinud, et §-d 6 ja 7 oleksid eelnõust välja kukkunud. Proua Sirje Endre on apellatsioonile alla kirjutanud esimesena. Kordan ettepanekut, mille tegin. Kui ei ole proteste, siis juhatus lõpetaks seni §-ks 8 nimetatud küsimuses apellatsiooni arutelu ja jätkaks

rakendusseaduse eelnõu arutelu. Palun, kas asja sellise käsitlemise vastu on proteste? Härra Tartol on käsi püsti. Palun!

E. Tarto

Lugupeetud juhataja! Ma palun selgitada: kui me täna selle apellatsiooni arutelu katkestame, mis saab siis nendest parandusettepanekutest, mis sinna täna tehti ja mis on läbi hääletamata? Ma ei kujuta ette, kuidas saab redaktsioonitoimkond töötada, kui mõningad asjad on läbi hääletamata, näiteks kas president võib olla endine nomenklatuuri töötaja või mitte. Ma ei kujuta ette, kuidas saab töötada edasi, kui need on läbi hääletamata. Aitäh!

Juhataja

Juhatusel on ettepanek rakendussätete toimkonnale ja redaktsioonitoimkonnale: koos apellatsiooni autoritega võiks koostada sellise teksti, mis ei ärataks assamblee liikmetes kirge kirjutada kümme parandusettepanekut. Me loodame, et kui assamblee järgmine kord kokku tuleb, siis meil on võimalik seni §-ks 8 nimetatud apellatsioon lõpuni arutada ja selles küsimuses otsus vastu võtta. Palun, kas nõutakse hääletamist, et lõpetada täna arutelu §-ks 8 nimetatud probleemi üle? Ei peeta vajalikuks.

Lugupeetud kolleegid! Teile on välja jagatud härra Uluotsa ettepanekutest kolm, neile on lisandunud veel üks, mille ma kannan hiljem ette. Härra Uluotsa esimene ettepanek on § 1 kohta. Selle sisu on järgmine: peale sõnu "juhul kui" lisada "põhiseaduse poolt hääletas rohkem kui 50% valimisnimekirjadesse kantud valijaist." Palun, kas kõigil on härra Uluotsa ettepaneku sisu selge? See on kirjalikult teie ees. Kas meil on võimalik hakata hääletama või keegi ei saa aru, millise ettepaneku on teinud härra Uluots? Teeme veel kord kohaloleku kontrolli ja asume siis hääletama härra Uluotsa esimest ettepanekut. Kohal on 34 assamblee liiget.

Kes on selle poolt, et põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõus §-s 1 peale sõnu "juhul kui" lisada "põhiseaduse poolt hääletas rohkem kui 50% valimisnimekirjadesse kantud valijaist"? Hääletame, palun! Loevad nii poolt- kui ka vastuhääled. Poolt 7, vastu 25.

Härra Uluotsa ettepanek täiendada § 1 on tagasi lükatud.

Härra Uluotsa teine ettepanek on § 4 lõige 3 välja jätta. Ilmselt ei ole silmas peetud siiski lõiget, vaid punkti 3, mille sisu on viiendiku Eesti Kongressi koosseisu õigus seada üles Vabariigi Presidendi kandidaat.

Kes on selle poolt, et §-st 4 jätta välja punkt 3 järgmise tekstiga: "viiendikul Eesti Kongressi koosseisust"? Hääletame, palun! Poolt 3, vastu 24.

Ettepanek ei leidnud toetust.

Härra Uluotsa kolmas ettepanek on asendada §-s 4 lauseosa peale sõnu "hääletamise teel" järgmise

tekstiga: "valimisnimekirjadesse kantud valijate hääleteenamusega". Kes on selle poolt? Hääletame, palun! Poolt 3, vastu 16.

Ettepanek ei leidnud toetust.

Härra Uluotsalt on ka neljas ettepanek. Teil seda kirjalikult ei ole, ma loen selle ette. Palun tähelepanu! Lülitada § 4 tekstist välja sõnad "erandina üheaegselt Riigikogu valimistega". Kes on selle ettepaneku poolt? Hääletame, palun! Poolt 4, vastu 26.

Ettepanek ei leidnud toetust.

Härra Viktor Niitsoolt on järgmine ettepanek: "Palun asendada Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu § 4 lõikes 1 olev tekstiosa järgmise sõnastusega "vähemalt 10 000 hääleõiguslikul Eesti Vabariigi kodanikul"." Kes on selle ettepaneku poolt? Hääletame, palun! Poolt on 19, vastu 9.

Härra Niitsoo ettepanek leidis assambleelt toetust ja me otsustasime, et eelnõu §-s 4 saab tekst muudetud: 1000 asemel on 10 000 Eesti Vabariigi hääleõiguslikul kodanikul õigus esitada presidendikandidaat.

Järgmine ettepanek on kolleeg härra Mällilt. Ka see ettepanek on § 4 kohta. Härra Mäll teeb meile ettepaneku lisada § 4 punkti 4 "EKP kõigi praeguste ja endiste liikmete üldkogul". Kes on selle poolt? Hääletame, palun! Poolt on 2, vastu 17.

Ettepanek ei leidnud toetust, ettepanek lükati tagasi.

Härra Kaido Kama tegi meile ettepaneku muuta eelnõu pealkirja. Olemasolev redaktsioon tulenes eelmisel istungil härra Adamsi tehtud ettepanekust nimetada arutatav eelnõu Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise korra eelnõuks. Kui me peaksime nii otsustama, tuleks muuta ka § 9 sõnastust, et viia see kooskõlla eelnõu pealkirjaga. Palun, kas ettepanek on selge? Härra Kama esines meie ees ja esitas selle ettepaneku, paludes, et seda hääletatakse. Juhatusel on ülesanne ja kokkulepe assamblee liikmetega, et me hääletame. Härra Ermil oli käsi püsti, see on protesti märk. Palun!

A. Erm

Lugupeetud assamblee liikmed! Võib-olla ma ei kuulnud, aga kas seda selgitati, miks see otsus vajalik on? Kui seda tehti, siis ma võtan oma protesti tagasi.

Juhataja

Härra Kama selgitas meile põhjusi, miks ta peab vajalikuks, et pealkirja muudetakse ja tehakse seda kombel, nagu ma teile ette kandsin.

V. Salum

Kahju, et härra Kama ei ole saalis. See ettepanek oleks mõttekas sel juhul, kui paragrahvide numeratsioon jätkuks põhiseaduse eri paragrahvide jätkuna. Siis oleks asjal mõtet, vastasel korral

mitte. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Ma palun minu peale mitte pahandada, kuid ma saan teist ja härra Kamast aru selliselt, et härra Kama ettepanek hääletatakse siin saalis läbi. Ma palun võimaldada juhatusel seda siiski teha. Härra Rumessen, palun!

V. Rumessen

Lugupeetud juhataja! Mulle ei ole siiski selle küsimuse asetus selge ja seetõttu ma ei saa ka hääletada. Esitan seepärast juhatajale küsimuse: kas see, kui me muudame seaduse otsuseks või korraks, välistab selle, et see läheb ülemnõukogusse eraldi seadusena vastava reglemendi järgi arutamisele? Kui ta on praegu seadusena kirjas, kas see tähendab seda, et see läheb ülemnõukogus arutamisele ja vastuvõtmisele ülemnõukogu seadusena või kuidas? Aitäh!

Juhataja

Vastamiseks on sõna kolleeg Lauri Vahtrel. Palun!

L. Vahtre

Ma loodan, et ma väga palju ei eksi, kui võtan härra Kama mõtte lühidalt kokku selliselt. Kui tegu on rakendamise korraga, siis pole seda muret ega hirmu, et see võiks sealt põhiseaduse küljest kuidagi ära kaduda. Kui tegu on iseseisva seadusega, siis võib seda ju karta. Rakendamise korral muud kohta lihtsalt ei ole kui põhiseaduse lõpus põhiteksti järel. See on see, millele juhtis tähelepanu Kaido Kama ja mida ma väga toetan.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Mul on muidugi kahju, et meil kolleeg Lauriga kõigis asjades mõte täpselt sama rada pidi ei käi, kuid ma palun, et te võtaksite ette eelmise istungi stenogrammi lehekülje 67. Sellel leheküljel, umbes keskel, on otsuse tekst, mille me võtsime vastu eelmisel korral. Ma loen selle ette. Esiteks, lugeda põhiseaduse eelnõuks olemasolevad 15 peatükki. Teiseks, seni XVI peatükiks nimetatud rakenduslik osa lugeda põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuks, mis kuulub lahutamatu põhiseaduse juurde ja läheb koos sellega rahvahääletusele. Palun, kas meie poolt kord vastu võetud otsus vajab kordamist? Härra Talve, palun!

J. K. Talve

Armsad kolleegid! Ma juhin tähelepanu sellele, et põhiseaduse muutmise paragrahvid peaksid laienema ikkagi ka põhiseaduse rakendamise korrale või seadusele, mis iganes ta nimetus on. Kui see on põhiseaduse lahutamatu osa, nii nagu meie kaks nädalat tagasi vastuvõetud otsus peaks tähendama, siis on ka selle muutmine võimalik ainult põhiseaduses ettenähtud korras. Kas sõnad "seadus" ja "kord" on siin kellegi arvates mingisugune vahe? Kui ei ole, siis ei ole probleemi, aga

oluline on siin selgeks teha, et seda eelnõu, mida me praegu arutame, ei saa muuta lihtsalt hääleteenamusega Riigikogus. Kas see probleem on selge?

Juhataja

Suur tänu, härra Talve! Te andsite mulle võimaluse juba öeldut veel kord selgitada. Ma palun lahti võtta stenogrammi 67. lehekülj ja veenduda, et meie poolt vastu võetud otsuses pole sõnu, mida tsiteeris härra Talve. Mis on kirjas? Kirjas on see, et seni XVI peatükiks nimetatud rakenduslik osa lugeda põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuks, mis kuulub lahutamatu põhiseaduse juurde, mitte ei ole selle osa, nagu ütles härra Talve. Meie otsuse punktis 2 on lisatud, et see lahutamatu põhiseaduse eelnõu juurde kuuluv eelnõu läheb koos põhiseaduse eelnõuga rahvahääletusele. Mis puudutab küsimust selle kohta, kas Riigikogu saaks nimetatud seaduseelnõu muuta, siis ma juhin tähelepanu sellele, et too seaduseelnõu võetakse vastu rahvahääletusel. Ja üldine õigusprintsipi on see, et rahvahääletusel vastuvõetud seaduseelnõu saab muuta rahvahääletusel. Sellest põhimõttest saab teha erandeid siis, kui rahvahääletusele minevas seaduseelnõus on kirjas, millises korras väljaspool rahvahääletust saab akti muuta. Meie ees olevas seaduseelnõus pole kirjas, et seda võib muuta Riigikogu. Palun, kas meil on võimalik asuda hääletama või me kuulame ära härrade Rumesseni ja Tarto sõnavõttud? Härra Rumessen, palun!

V. Rumessen

Ma vabandan, mul ei olnud sõnavõtt, aga ma ei saanud vastust oma küsimusele. Aitäh!

Juhataja

Palun korrake oma küsimust!

V. Rumessen

Kas sõna "seadus" on tõlgendatav praegu niimoodi, et sellisel juhul võib seda hakata muutma mõni esinduskogu, näiteks Eesti Kongress?

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Õiguse üldprintsipi on see, et kui seadus võetakse vastu rahva poolt rahvahääletusel, siis meie – meie juhtumil Riigikogu, parlament – ei saa seda muuta. Ta saab seda teha siis, kui rahva poolt vastu võetud aktis on märgitud, et üks või teine kogu võib muudatusi rahva poolt vastu võetud seadusesse teha. Härra Tarto, palun!

E. Tarto

Kolleegid! Ma arvan, et Lauri Vahtre selgitas ja tuletas meelde, milles oli Kaido Kama ettepaneku sisu – osa inimesi võib-olla ei olnud kohal või oli ära unustanud. Samuti me oleme lugenud nüüd lehekülje 67 ja ma arvan, et me oleme valmis hääletama. Palun hääletada!

Juhataja

Suur tänu! Palun, kas me oleme hääletamiseks valmis? Kes on selle poolt, et nimetada arutatav eelnõu Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise korra eelnõuks? Kes on selle poolt, et arutatava eelnõu pealkiri oleks "Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise kord"? Hääletame, palun! Poolt on 6 inimest, 21 on vastu.

Assamblee on otsustanud, et arutatava eelnõu pealkiri on "Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seadus", nii nagu me otsustasime eelmisel istungil. Lugupeetud kolleegid! Kõik need parandusettepanekud, mis olid esitatud väljaspool §-ks 8 nimetatud apellatsioonini, on läbi hääletatud. Kui siiski mõni juhatusesele esitatud kirjalik ettepanek on jäetud hääletamata, palun sellest nüüd märku anda. Illar Hallaste!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Võib-olla ma olen olnud tähelepanematu, aga ma ei mäleta, kas me hääletasime minu parandust, mis puudutas rakendusseaduse § 3 lõike 1 lõppu. See on lause: valimised toimuvad varemalt 40 päeva ja hiljemalt 60 päeva pärast nende väljakuulutamist. See parandusettepanek oli ühel lehel koos.

Juhataja

Aitäh, härra Hallaste! See oli samal lehel kui ettepanek, mis puudutas paragrahvi, ja me otsime selle koha üles. Aitäh abi eest! Üks hetk, palun teie tähelepanu! Üks ettepanek härra Hallastelt on läbi hääletamata ja me teeme seda kohe. Härra Hallaste on teinud meile ettepaneku asendada rakendusseaduse §-s 3 lõikes 1 viimane lause järgmise tekstiga: valimised toimuvad varemalt 40 päeva ja hiljemalt 60 päeva pärast nende väljakuulutamist. Härra Hallaste seletas antud redaktsiooni mõtet selliselt, et siis poleks võimalik valimisi edasi lükata ja vajaduse korral viiakse need läbi kas või suvel. Kas nii, härra Hallaste? Kas me saame asuda hääletama?

Kes on selle poolt, et asendada §-s 3 lõikes 1 viimane lause järgmise tekstiga: valimised toimuvad varemalt 40 päeva ja hiljemalt 60 päeva pärast nende väljakuulutamist? Hääletame, palun! Härra Hallaste ettepaneku poolt on 20 ja vastu 10 inimest.

Assamblee on otsustanud asendada §-s 3 lõikes 1 viimane lause järgmise tekstiga: valimised toimuvad varemalt 40 päeva ja hiljemalt 60 päeva pärast nende väljakuulutamist. Tänan! Kas nüüd on kõik ettepanekud läbi hääletatud? Lugupeetud kolleegid, meil seisab ees ülesanne hääletada Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu tervikuna, koos nende paranduste ja täiendustega, mis on käsitlemist leidnud. Ühtlasi tuletan meelde, et me otsustasime, et sellest seaduseelnõust jääb välja §-ks 8 nimetatud apellatsioonis toodud tekst ja selle küsimusega tuleb meil edaspidi tegelda. Kas on võimalik panna Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu hääletamisele? Härra Jürgenson, palun!

K. Jürgenson

Palun vabandust, aga mida tähendab, et jääb välja? Kui ta formuleeritakse, mis temast siis saab?

Juhataja

Nagu me kokku leppisime, esitatakse see eraldi hääletamisele – rahvahääletusele koos rakendusseaduse eelnõuga. Selle kokkuleppe me juba tegime. Härra Talve, palun!

J. K. Talve

Armsad kolleegid! Võib-olla on see tehniline küsimus, aga minu arust see, et see rahvahääletusele läheb alternatiivina, ei tähenda seda, et see ei oleks rakendusseaduse üks paragrahv.

Juhataja

Selles küsimuses me leppisime juba kokku. Ma küsisin, kas assamblee liikmetel on proteste, käsitlemaks asja nii, et §-s 8 toodud tekst esitatakse rahvahääletusele mitte alternatiivina, vaid iseseisva küsimusena. Assamblee juhatuse valduses on minu ettepanekut tõendavad kirjalikud ettepanekud härra Rumessenilt, proua Endrelt ja proua Hännilt. Kas meil on vaja tulla selle probleemi juurde tagasi? Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Võib-olla siin on tõesti natukene üksteisest mööda räägitud, aga mina omalt poolt ei näe küll muud võimalust. Kui see paragrahv kiidetakse rahvahääletusel heaks, siis ta lülitub sellega rakendusseadusesse ega jää üksinda maa ja taeva vahele.

Juhataja

See võimalus on meil tõepoolest olemas, kuid me leppisime kokku, et täna me loeme iseseisvaks dokumendiks, mille me paneme lõpphääletusele ja anname üle, Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu ilma nimetatud paragrahvita. Härra Salum, palun!

V. Salum

Jääb arusaamatuks: eraldi seadusena ja mitte alternatiivina. Nii võib ta ju ikkagi ära amputeerida. Tänan!

Juhataja

Assamblee eesmärk pole mitte amputeerida, vaid vastupidi, võimaldada ka sellel põhimõttel areneda sellisesse vormi, et on võimalik ta assambleel heaks kiita ning et ta leiab heakskiitu ka Eesti Kongressi ja ülemnõukogu poolt. Härra Tarto, palun!

E. Tarto

Lugupeetud juhataja! Minu meelest me viisime täna läbi hääletuse, et see § 8 võetakse siiski eelnõu sisse. Sellest ma sain nii aru. Ja minu meelest me leppisime kokku ainult selles, et me täna ei tegele rohkem §-ga 8 ehk sellele apellatsioonile tulnud parandustega. Aga et see läheks mingisuguse eraldi

tekstina, väljaspool meie Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seadust – ma ei ole aru saanud, et me oleksime selles kokku leppinud.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Suuremate vaidluste ärahoidmiseks ma loen teile ette ettepanekud, millele ma viitasin. Härra Rumessen: "Teen ettepaneku lahutada § 8 rakendusotsusest ja panna see küsimus rahvahääletusele eraldi otsusena." Proua Hänni ettepanek: "Hääletada rakendusseaduse heakskiitmine ning ülemnõukogule ja Eesti Kongressile esitamine eraldi alternatiivist, mis suunatakse rahvahääletusele panemiseks eraldi assamblee otsusega." Need ettepanekud kandis juhatus ka assambleele ette, öeldes, et ta kavatseb talitada nii, nagu nendes ettepanekutes on kirjas. Ma küsisin, kas on proteste meie töö jätkamise vastu nii, nagu need ettepanekud on tehtud. Härra Talve, palun!

J. K. Talve

Lugupeetud kolleegid! Ma sain asjast aru niisamuti nagu kolleeg Tarto. Ja kuigi härra juhataja ütles, et me ei tegele amputeerimisega, siis me ikkagi amputeerisime kõigepealt XVI peatüki põhiseadusest ja nüüd amputeerime ühe paragrahvi veel rakendusseadusest. Ta jääbki kuidagi õhku rippuma. See, ma oletan, ei ole siiski meie eesmärk. Ning kui see nüüd peaks nii olema, siis lõppude lõpuks oleks vaja järelikult see üksainuke paragrahv ümber nimetada kahe seadusega, sest ta on ju, nagu me oleme otsustanud, põhiseaduse lahutamatu osa. Selles mõttes ma ei saa hästi aru, kuidas võib niimoodi tükeldada. Minu mõte oli, et see pannakse küll rahvahääletusele alternatiivina, aga sellele vaatamata on ta rakendusseaduse üks paragrahv. Nii sain mina sellest aru. Ja ilmselt ma ei ole päris üksinda selle arusaamaga. Aitäh!

Juhataja

Lubage teha veel kord kaks märkust. Esiteks, kui te teete kolmandat korda lahti stenogrammi lehekülje 67, siis te veendute veel kord, et Põhiseaduse Assamblee pole võtnud vastu otsust lugeda põhiseaduse rakendamise seadus põhiseaduse osaks. Ja teiseks, ma kordan ka seda mõtet, et loomulikult võib jätkuv töö apellatsioonis §-ks 8 nimetatud tekstiga viia selleni, et ta läheb rahvahääletusele eraldi kui lisa põhiseaduse rakendamise seadusesse. Kui rahvas otsustab, et põhiseaduse rakendamise seadust on vaja nimetatud paragrahviga täiendada, siis selle paragrahvi tekst viiaksegi seadusesse sisse. Probleem seisneb praegu selles, kas me oleme valmis Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu lõpphääletuseks. See on küsimus, millega ma pöördusin assamblee poole. Härra Jürgenson, palun!

K. Jürgenson

Olles korduvalt lugenud stenogrammi 67. lehekülge ja meenutades mõtteid, mis tekkisid härra

Rumesseni ja teiste esitatud ettepanekute ettelugemisel, sain mina küll sellest aru nii, et praegu katkestatakse nimetatud paragrahvi sõnastamine ega võeta täna rakendusotsust lõplikult vastu. Loogiline lahendus on aga nii, et me sõnastame selle paragrahvi ikkagi ära kas täna õhtul või homme hommikul ja näiteks homme tuleme kokku, lepime selle paragrahvi sõnastuses omavahel kokku ja võtame siis tervikuna rakendusotsuse vastu. Ja üks paragrahv selles rakendusseaduses jääb rahvale käsitleda – kas see jääb sinna sisse või heidetakse sealt välja. Me hakkame nüüd minema väga imelikku teed: me hakime järjest väiksemat juppi ja sellega läheneb asi väga imelikule lõpule. Aitäh!

Ü. Seppa

Austatud härra juhataja ja kallid kolleegid! Ka mina olen seisukohal, et see paragrahv jääb kuidagi imelikult rippuma. Niimoodi üht paragrahvi eraldada ei ole ikkagi õige. Nii toetan ma täiesti härra Jürgensoni ettepanekut, et me tuleksime homme kokku, lülitaksime selle paragrahvi alternatiivina siia sisse ja võtaksime siis terviklikult otsuse vastu. Las siis rahvas hääletab, kas ta peab rakendusseaduses seda paragrahvi õigeks või hääletab ta sealt maha. Mina ei näe mingit teist võimalust.

A. Tarand

Ma soovin lihtsalt kõikide tähelepanu juhtida sellele, et see järjekord ühte- või teistpidi ei ole praegu absoluutselt tähtis. Rahvas otsustab, kas see muutub seaduseks või mitte. Selle me oleme juba otsustanud, et see läheb rahvahääletusele. Sellest ei sõltu absoluutselt mitte midagi, kas me kirjutame ta enne sinna sisse ja siis viskame välja või jätame alguses välja ja pärast kirjutame juurde. See on juba otsustatud, et kui rahvas hääletab selle poolt, siis tuleb ta sinna sisse, ja kui ei hääleta, jääb tema välja. Nii et praegu selle järjekorra tegemine siin on tühi ajaraiskamine. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, kui te oleksite sellega päri, siis selles keerulises küsimuses viimane sõnavõtja on proua Hänni ja seejärel juhatus katsub formuleerida küsimuse, mis hääletamise teel annab meile vastuse, kuidas me tööd jätkame. Kas me võiksime niimoodi kokku leppida? Sõna on proua Endrel.

S. Endre

Austatud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Selleks et me saaksime täna sellest korduvalt tekkinud surnud punktist üle, on mul juhatusel ettepanek panna kohe hääletusele põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu ja edasi formuleerida meile hääletuseks sõnastus järgmiselt: ning selle juurde kuuluv § 8 uues redaktsioonis, mis pannakse eraldi rahvahääletusele koos põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga. Kusjuures omavahelise kokkuleppe küsimuseks jääks täna see, et me selle § 8 uue redaktsiooni töötame välja võimalikult lühikese ajaga, soovitatavalt homseks või siis järgmiseks

nädalaks, ja tuleksime siis uuesti kokku. Kuid täna oleks ilmselt ikkagi vaja see eelnõu, mida me oleme arutanud, vastu võtta. Nii et ma pakun sellise sõnastuse välja hääletusele panekuks. Tänan!

Juhataja

Proua Endre! Juhatus tänu oleks veelgi suurem, kui te paneksite oma ettepaneku paberile ja me talitaksime täpselt teie ettepanekut järgides. Härra Talve, palun!

J. K. Talve

Lugupeetud kolleegid! Lähtudes sellest arusaamast, mis mul on – et see on ikkagi rakendusseaduse üks paragrahv, mis rahvahääletusel on alternatiiviks –, ei saa minu arust rakendusseadust vastuvõetuks lugeda enne, kui see paragrahv on läbi hääletatud. Selle paragrahvi sisu me ei ole aga läbi hääletanud, nii et selles mõttes on asi lahtine ja minu arust tuleks see läbi hääletada ja siis ühe tervikuna vastu võtta.

Juhataja

Tänan! Proua Hänni, palun!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Me arutleme praegu selle üle, milline on § 8 staatus võrreldes ülejäänud põhiseaduse ja selle rakendusotsuse tekstiga. Me oleme põhiseaduse eelnõu üle andnud ülemnõukogule ja Eesti Kongressile otsusega, millega me kiitsime selle heaks. Ja võib juhtuda, et me täna ehk jõuame ka sellise otsuseni rakendusseaduse osas, aga § 8 osas me ju oleme otsustanud ainult seda, et me paneme selle rahvahääletusele. Seetõttu on selle sätte seisund võrreldes ülejäänud tekstiga ikkagi erinev, sest me delegeerisime otsustusõiguse rahvale. Ja ma ei näe mingit juriidilist probleemi selles, kui me ülejäänud teksti suhtes assamblee otsuse täna langetaksime. Lõplikult otsustab selle sätte staatuse ju rahvahääletus.

Juhataja

Suur tänu! Me küll püüdsime saavutada kokkuleppe, et me piirdume kolme sõnavõtjaga, aga härra Salum soovib midagi kindlasti lisada. Palun tähelepanu!

V. Salum

Peale minu on mõnel teiselgi veel midagi lisada. Rahvahääletusele me paneme ka kogu ülejäänud seaduse, seega rahvas otsustab ka ülejäänud paragrahvide üle. Milleks siis § 8 osas nüüd erandit teha? Tänan!

L. Vahtre

Austatud kolleegid! Nagu ma näen, jaguneme praegu kahte leeri. Ühed soovivad, et kokkulepitud osa tekstist saaks täna heaks kiidetud ja vastu võetud, teised soovivad, et seda ei tehtaks enne, kui on jõutud kokkuleppele ka § 8 osas. Kui me praegu otsustaksime, et me üritame § 8 vastu võtta homme,

siis on see mõttetu. Tekitab ju vaistlikku umbusku, kui väga surutakse peale ühe heakskiitva otsuse kohest tegemist, kui seda võiks teha ka homme. Ma saan aru, et muidu oleks ajakadu suurem, aga see on kõigest ühepäevane vahe. Ma ei näe selle paragrahvi hääletusele panekuks muud võimalust kui esitada põhitekst ja küsida hääletajalt, kas ta on selle poolt või mitte. Ja teine küsimus: kas te soovite, et rakendusseadusesse lisatakse selline paragrahv, mis on ära trükitud? Nii et küsimus, kas see on rakendusseaduse osa või mitte, leiab vastuse rahvahääletuse läbi. Ja kui see vastus on jaatav, siis see on rakendusseaduse osa. Seetõttu oleks meil korrektne võtta oma heakskiitev otsus rakendusseaduse kohta vastu alles siis, kui me oleme ka alternatiivis jõudnud kokkuleppele.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kell on saamas kuus ja ainus küsimus, mis lahutab meid lõppresultaadist, on § 8, mille me oleme sisuliselt läbi arutanud, kuid millel puudub vajalik redaktsioon. Kas ei oleks kõige mõistlikum, kui me talitaksime järgmiselt? Kui rakendussätete toimkond, redaktsioonitoimkond ja eksperdid oleksid nõus, paluksime neid tunni aja jooksul saada §-ga 8 ühele poole. Me koguneksime uuesti üldkogu istungile ja teeksime oma otsused lõpuni ära. Ilmselt ei ole meil põhjust lasta musta kassi meie vahelt läbi joosta seepärast, et me ei suuda töötada veel paar tundi. Palun, kas on proteste töö jätkamise vastu sellises vormis, nagu ma teile ette kandsin? Palun tähelepanu! Härra Rumessenil on käsi püsti. Palun!

V. Rumessen

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma palun enne vaheajale minekut leppida omavahel kokku, et tunni aja pärast on meil ka kvoorum olemas, muidu me ei võta seda otsust täna vastu. Ja siis on teiste inimeste ootamine siin mõttetu.

Juhataja

Juhatusel puudub võimalus kedagi ketiga oma koha külge siduda, kuid mul on ettepanek viia praegu läbi kohaloleku kontroll ja teha kohaloleku kontroll ka pärast vaheaega. Nii on meil võimalik täpselt teada saada, kes ei pidanud vajalikuks oma kohalolekuga assambleed toetada. Palun kohaloleku kontroll! Meil on kohal vähemalt 34 inimest, aga võimalik, et rohkemgi.

Lugupeetud kolleegid! Te aktsepteerisite vaikides ettepanekut, et tund aega teevad tööd rakendussätete toimkond, redaktsioonitoimkond ja eksperdid. Me koguneme uuesti saali hääletamiseks kell 19. Toimkondade ja ekspertide töö algab ruumis nr. 111. Vaheaeg.

Vaheaeg

Juhataja

Kell on seitse ja kaks minutit. Järjekordne töovaheaeg on lõppenud. Palun istuge oma kohtadele ja viime läbi kohaloleku kontrolli! Kohaloleku kontroll, palun! Lugupeetud kolleegid, vaatamata

hilisele ajale on meid ikka veel kohal 34. Me saame tööd jätkata. Annan kõigepealt sõna kolleeg Lauri Vahtrele, kes annab ülevaate sellest, kui tõsiselt see tund möödus ja millised on ettepanekud töö jätkamiseks. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Austatud kolleegid! Küsimuste sasipuntra harutamine oli päris keeruline. Võime küsimused jagada väga laias laastus kaheks. Me tahame selle paragrahviiga piirata teatava hulga inimeste õigusi. Küsimus on selles, kes peaksid nende piiratavate õigustega inimeste hulka kuuluma ja millised peaksid olema need piirangud. Loogiline oleks alustada sellest, kes peaksid need inimesed olema, aga pikema arutelu tulemusena jõudsimme siiski teise otsa välja, et me hakkame nendest õigustest pihta. See on toimekonna ettepanek. Jutt on siis teile väljajagatud teksti lõpuosast. Kui juhatajal ei ole midagi selle vastu, siis ma püüan asuda küsimuste hääletusele paneku juurde. Need on ettepanekud, mis on laekunud kolleegidelt Salumilt ja Leissonilt, teineteisest sõltumatult. On tulnud ettepanek lõpetada vaidlusaluse paragrahvi tekst sõnadega "kaitseväge juhataja või ülemjuhataja ametikohale", millega oleks antud formaalselt ammendav loetelu. Teisest küljest ei ole see võib-olla siiski piisavalt ammendav meie ühiskonna tervendamiseks. See on küsimus, mida redaktsioonitoimkond ise otsustada ei võinud, ja seetõttu ma palun juhatajal hääletamisele panna, kas lõpetada tekst Leissoni ja Salumi ettepaneku kohaselt.

Juhataja

Üks hetk, härra Kohal on protest. Palun!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Ma teen ettepaneku, et Lauri Vahtre tutvustaks kõiki ettepanekuid ja siis hakkaksime hääletusi läbi viima. Ettepanekuid oleks vaja põhjalikult tutvustada, praegu ei ole niimoodi võimalik hääletada. Aitäh!

Juhataja

Nüüsiis, härra Koha palub, et nendest ettepanekutest, mis lähevad hääletamisele, antakse ülevaade. Kas see on võimalik?

L. Vahtre

Kõigepealt on ettepanek lõpetada paragrahv äsja kirjeldatud viisil. Teiseks küsimus, kas keelualuste ametite hulka arvata ka riiklike aktsiaseltside juhatuse, riigiettevõtete haldusnõukogu liikmed. Selle probleemi tõi esile härra Talve, juhtides tähelepanu sellele, et tulevikus hakkab võitlus ühiskonnas käima rohkem majandussfäärides kui poliitilistes ringides, millega me siiani oleme harjunud. Lihtne küsimus: kas piirang laieneb õigusele kandideerida Eesti Vabariigi presidendiks? Järgmine küsimus: kas piirang laieneb õigusele kandideerida Eesti Vabariigi Riigikokku? Seejärel küsimuste ring, kes

on siis need oma õigustes piiratavad isikud. Kalju Koha ettepaneku kohaselt peaksid nad olema EKP ja ELKNÜ organite liikmed ning EKP ja ELKNÜ algorganisatsioonide valitavatel kohtadel olnud isikud. Härra Korgi ettepaneku kohaselt tuleks neile veel lisada kõik inimesed, kes on pidanud loenguid või võtnud vastu eksameid järgmistes õppeainetes: marksistlik-leninistlik filosoofia, sotsialismi poliitiline ökonomia ja teaduslik kommunism. Hiljuti töötanud redaktsioonitoimkonna enamuse seisukoht oli, et teadusliku kommunismi õppejõud ei peaks piirangu alla kuuluma, samuti mitte kõik klassi komsomoliorganisaatorid, vaid EKP või ELKNÜ büroo liikmed või liikmekandidaadid, EKP või ELKNÜ linna- või rajoonikomitee sekretärid, kelle volitused algasid enne 20. augustit 1991. Sellega ma olen tutvustanud kõiki küsimusi, mis lähevad hääletamisele. Mis ettepanek on laua peal? Vabandust, niimoodi me töötada ei saa, seda ettepanekut ma enam ei arvesta.

Juhataja

Härra Kork protestib. Kuulame ära, palun!

T. Kork

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kõikide seni kehtinud reeglite järgi on olnud võimalik pärast uue teksti ilmumist selle teksti kohta ettepanekuid teha. Praegu hakatakse meile tutvustama uut teksti. Mina saan asjast aru nii, et pärast selle teksti vastuvõtmist on veel igal assamblee liikmel täielik õigus teha ettepanekuid, kuna varem ei olnud see tekst meile teada.

L. Vahtre

Ma vabandan, et me ei öelnud enne vaheajale minekut seda selgelt välja, et ettepanekute tegemiseks on ka olemas mingisugune lõplik tärm. Ma eeldasin, et on iseenesestmõistetav, et kui redaktsioonitoimkond on töötanud tund aega ja tuleb siis oma formuleeringutega välja, ei ole enam otstarbekas esitada uusi parandusi. Need, mis me täna hääletusele paneme, on lõplikud ja me võtame täna selle teksti vastu, kui me jõuame kokkuleppele.

Juhataja

Härra Saatpalu, palun!

V. Saatpalu

Ma olen härra Korgiga täiesti nõus, et nii kerge käega sellele ülikeerulisele probleemile läheneda ei tohi. Ma juhin veel kord tähelepanu ohule, millele juhtis tähelepanu proua Hänni. Kui Eesti rahvas lükkab selle ettepaneku tagasi, siis tulevikus on Eestimaa kompartei küsimuse arutelu, tema üle õigusemõistmine sisuliselt täiesti välistatud. Kui Põhiseaduse Assamblee teeb Eesti rahvale ettepaneku, et muud kommunistid oleksid tulevikus n.-õ. represseeritud, ja kui üks president võib kandideerida, siis loomulikult see president seda võimalust ei kasuta. Seda võimalust taipab ka Eesti rahvas või talle tehakse selgeks, et üks isik, keda ta tahab näha presidendina, ei saa kandideerida

puhdmoraalsetel põhjustel. Rahvas kukutab sellesama paragrahvi läbi. Mõelge sellele, mida me pärast seda teeme. Nii tõsiste asjade puhul tuleb siiski anda inimestele võimalus oma arvamus välja öelda.

Juhataja

Suur tänu! Kell 19.13 läheb meie jutt väga avameelseks ja otsekoheseks. Ma arvan, et see ei ole halb. Härra Koha, palun!

K. Koha

Lugupeetud juhatus! Ma väga vabandan, et ma olen pisut jonnakas, aga ma tahtsin parandada Lauri Vahtret. Need ametikohad on piiritletud järgmiselt: kõik omavalitsuste organid, nii täitevvõimu kui ka volikogud, samuti Riigikogu. Selle jättis härra Vahtre märkimata, see on põhiteksti sisu.

Järgnevalt hakkame siis seda nimekirja lühendama. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, pole ju kellelegi saladus, et § 8 apellatsiooni sisu, mida me arutame, on kõige keerulisem küsimus, mis meil lahendada on. Ma palun, et te varuksite kannatust ja tähelepanu, püüame selle pähkli siiski täna katki hammustada. Annan veel kord sõna kolleeg Vahtrele. Härra Lauri Vahtre, palun!

L. Vahtre

Tundub niimoodi, et meil on hilisemate segaduste vältimiseks võimalik praegu ära teha üks eelnev otsus selle kohta, mida ikkagi hakkab see vaidlusalune paragrahv endast kujutama. Selle kohta on valminud proua Hännil Põhiseaduse Assamblee otsuse projekt, mille kohaselt Põhiseaduse Assamblee otsustab esitada koos põhiseaduse eelnõuga ja selle juurde kuuluva põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga järgmise küsimuse: kas te peate vajalikuks, et põhiseaduse rakendamise seadusesse lülitataks § 8? Järgnev tekst: "Vastused: jah, ei." See on siis selge otsus küsimuse kohta, kuhu kuulub vaidlusalune paragrahv ja kas see üldse sisse lülitada. Kordan veel kord: Põhiseaduse Assamblee ei võtnud endale julgust lülitada see paragrahv põhiseaduse rakendamise seadusesse ega võtnud endale ka julgust teda sealt välja jätta. Niisiis, küsimus saab olla ainult selles, kas rahvas soovib selle lülitada kõnesolevasse seadusesse või mitte. Palun sel teemal läbi viia hääletus!

Juhataja

Ühtlasi tuletan meelde, milline otsustus on meil täna peaaegu samas küsimuses juba tehtud.

Konkureerivalt me hääletasime kolme küsimust: piirduda eelnõu põhitekstiga §-des 6, 7 ja 9; lisada § 8 sellise tekstiga, nagu on apellatsioonis; ja panna § 8 eraldi rahvahääletusele. Teises voorus sai kolmas ettepanek – panna § 8 eraldi rahvahääletusele – 23 häält.

L. Vahtre

See hääletus, mida ma praegu palun, täpsustab seda eelmist otsust. Me otsustasime, et § 8 pannakse eraldi rahvahääletusele. Nüüd tuleb otsustada, mida see rahvahääletus võib otsustada, juhul kui see on positiivne selle paragrahvi suhtes: kas see tähendab seda, et võetakse vastu üks üksik paragrahv, või see tähendab seda, et rahvahääletuse otsuse põhjal lülitatakse see paragrahv põhiseaduse rakendamise seadusesse.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Härra Talvel on protest. Palun!

J. K. Talve

Mul on niisugune arusaam, et kolm või neli nädalat tagasi, kui see küsimus oli meil esimest korda päevakorras, hääletas assamblee selle teksti põhimõtte sissejätmise poolt. Nii et küsimust, kas see tekst kui niisugune sisse jätta – see on siis XVI peatükk –, on juba üks kord hääletatud.

Juhataja

Tänan, härra Talve! Härra Korrovits, palun!

V. Korrovits

Lugupeetud härra juhataja! Head kolleegid! Ma natuke täiendan härra Talve mõtet. Nimelt seisnes härra Saatpalu kartus selles, et tolle § 8 pärast võidakse põhiseadus jätta vastu võtmata. Kuid see kartus ei ole põhjendatud. Muidugi me peame ümber tegema klausli § 8 kohta, et tuleb § 8 ja pärast seda läheb senine eelnõu § 8 §-ks 9 jne. Muidu võib tekkida väike segadus, et see paragrahv läheb eraldi referendumil hääletusele. Sellega ei saagi niisugust küsimust tekkida. Me oleme aga hääletanud, et ta läheb ja et me ta vastu võtame. Seda üle hääletada ei ole mingit mõtet. Tänan!

Juhataja

Kallid kolleegid! Kui me oleksime hääletanud, et ta läheb, ja me oleksime ta vastu võtnud, siis me oleksime kõik juba kodus, aga me oleme siin saalis ja hulk tööd on veel tegemata. Palun kuulame ära härrad Salumi, Sirendi ja Raigi! Hääletamise teel väljendavad lugupeetud kolleegid oma suhtumist küsimustesse, mis tunniajalise töö tulemusena on formeeritud. Need küsimused teeb juhatus teatavaks ja palub hääletada poolt või vastu. Sõna on härra Salumil. Palun!

V. Salum

Siin on erinevad arusaamad eraldi hääletamisest. Kuna assamblee hääletas selle põhimõtteliselt sisse, siis me jätame rahva otsustada, kas ta hääletab selle välja, aga mitte rahvas ei hääleta seda lisana sisse. Nii et see § 7a või § 8 on ikkagi tekstis sees. Rahvas otsustab, kas ta hääletab selle tekstist välja või mitte. Mina saan nii aru. Tänan!

Juhataja

Härra Salum! Ma olen sunnitud tegema märkuse, et ei jääks kõlama väärinformatsioon. Täna on hääletatud konkureerival hääletamisel järgmist varianti: lisada nn. § 8 eelnõusse pärast § 6 ja § 7. Selle variandi poolt oli esimeses voorus 15 assamblee liiget ja see langes välja juba esimeses voorus. Seega sellist otsustust, härra Salum, tehtud ei ole. Härra Sirendi, palun!

A. Sirendi

Austatud kolleegid! Mu arusaamine muutub õhtu eel järjest viletsamaks. Kui presidendiks ja Riigikokku valitakse just nimelt ja ainult need isikud, kes ei tohi sinna tööle asuda, kuidas me siis lahendame selle küsimuse? Hääletused toimuvad ju ühel ja samal päeval.

Juhataja

Suur tänu! Härra Raig, palun!

I. Raig

Täna, härra juhataja! Austatud kolleegid, mul on protseduuriline ettepanek. Kuna väga mitmed meie hulgast on väljendanud väsimuse tundemärke ja tõepoolest see nii on, siis on mul ettepanek pidada veel diskussiooni ja teha tööd kuni 20 minutit. Kui me selle aja jooksul ei suuda otsust vastu võtta, siis järgmine ettepanek on suunata kõnealune küsimus ekspertiisi ja pärast ekspertiisi tulemuste ärakuulamist otsustada asi järgmisel istungil. Tegemist on tõepoolest väga keeruka küsimusega ja me ei saa pimesi otsustada. Ekspertiis võiks meile anda mingisuguse lahenduse, kui me ise väsinuna ei suuda seda teha. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli ja alustame siis hääletamist. Kohaloleku kontroll, palun! Kohal on 33 assamblee liiget. Küsimus, millele tuleks hääletamise teel vastata, on järgmine. Kes on selle poolt, et esitada rahvahääletusele koos põhiseaduse eelnõu ja selle juurde kuuluva põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga järgmine küsimus: kas te peate vajalikuks, et põhiseaduse rakendamise seadusesse lülitataks §-na 8 järgmine tekst? Seda teksti meil veel ei ole, kuid küsimus, mille juhatus esitab, võimaldab hääletamise tulemusena leida raami, milles me suudame tööd jätkata. Ma loen veel kord ette küsimuse, mille juhatus esitab.

Palun tähelepanu! Kes on selle poolt, et esitada rahvahääletusele koos põhiseaduse eelnõu ja selle juurde kuuluva põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga järgmine küsimus: kas te peate vajalikuks, et põhiseaduse rakendamise seadusesse lülitada §-na 8 järgmine tekst? Kordan veel kord, seda teksti meil veel ei ole. Kui võimalik, siis me jõuame täna selgusele, milline see tekst peab olema. Kui ei, jääb see töö edaspidiseks.

Kes on selle poolt, et esitada rahvahääletusele koos põhiseaduse eelnõu ja selle juurde kuuluva

põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga järgmine küsimus: kas te peate vajalikuks, et põhiseaduse rakendamise seadusesse lülitatakse §-na 8 järgmine tekst? Hääletame, palun! Loevad nii poolt- kui ka vastuhääled.

22 poolthäälega on assamblee otsustanud, et rahvahääletusele esitatakse koos põhiseaduse eelnõu ja selle juurde kuuluva põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga järgmine küsimus: kas te peate vajalikuks, et põhiseaduse rakendamise seadusesse lülitatakse §-na 8 järgmine tekst? Lugupeetud kolleegid! Kas pärast selle otsustuse tegemist on meil võimalik viia läbi lõpphääletus Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu osas? Sellisel juhul on meil vaja vastu võtta otsus selle kohta, et me kiidame heaks Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu ja esitame selle põhiseaduse eelnõu juurde ülemnõukogule ja Eesti Kongressile. Palun, kas küsimus on selge? Härra Jürgenson, palun!

K. Jürgenson

Üks hetk, see asi jäi äkitselt pooleli. Ma vabandan, aga ma sain aru, et jätkub nimetatud paragrahvi alternatiivide hääletamine, mille ettekandmist alustas Lauri Vahtre. Võib-olla võiks seda jätkata ja otsuse vastuvõtmise kõige lõpuks jätta? Aitäh!

Juhataja

Härra Jürgensoniga saab ainult nõus olla, kuid ma kordan veel, et me äsja võtsime teiega koos vastu otsuse, mille sisu on minu meelest kõigile arusaadav. See seisneb selles, et § 8 esitatakse koos põhiseaduse eelnõu ja põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõuga rahvale otsustamiseks. Nii jääbki. See otsus on tehtud. Langetamata on meil hinnang põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõule ja minul kui Põhiseaduse Assamblee juhatajal on ettepanek see küsimus ükskord ära otsustada. Kell on pool kaheksa. Härra Korrovits, palun!

V. Korrovits

Lugupeetud kolleegid! Me oleme praegu samasuguses olukorras nagu eelmine kord, kui meile pakuti kiita heaks või mitte 15 peatükki ja XVI peatükk välja jätta. Praegu meile pakutakse töötada edasi §-ga 8. Mispärast me ei saa siis tööd lõpetada, vajaliku ära formuleerida ja siis otsustada kõige kohta? Selge on, et püütakse jälle see tükk ära hakkida, ehk siis saab temast midagi. Ma ei usu, et on arukas minna seda teed. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Et teil oleks selge, milles on küsimus, loen teile ette kolm minutit tagasi vastuvõetud otsuse. "Esitada rahvahääletusele koos põhiseaduse eelnõu ja selle juurde kuuluva põhiseaduse rakendamise eelnõuga järgmine küsimus: kas te peate vajalikuks, et põhiseaduse rakendamise seadusesse lülitatakse §-na 8 järgmine tekst?" Nii me otsustasime ja me oleme jäänud

selle otsuse juurde. Otsustamata on meil põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu küsimus. See otsus oleks vaja meil vastu võtta ja jätkata tööd § 8 kallal, mis läheb iseseisva küsimusena rahvale otsustamiseks. Sellise lahendi me võtsime koos teiega vastu viis minutit tagasi.

V. Salum

Ma võiksin oma juttu ka neli või viis korda korrata, kuid minu arusaamise järgi võeti tund aega vaheaega selleks, et viimistleda § 8 ja hääletada selle teksti. Kas oli nii? Tänan!

Juhataja

Ja mul on hea meel, et see töö on tehtud koos härra Salumiga.

J. K. Talve

Lugupeetud kolleegid! Mul on täpselt sama arusaam, mis härra Salumil. Me läksime ju seda redigeerima selleks, et tuua siia saali võimalikud alternatiivid, mis härra Vahtre juba ette kandis. Ma ei saa tõepoolest aru, miks me peame siia uuesti kokku tulema selleks, et seda pooletunnist tööd teha, mis meil veel oleks ees nende alternatiivide läbihääletamiseks.

Juhataja

Me ei tule selleks eraldi kokku. Pärast põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu hääletamist me jätkame kohe vaheaega tegemata. Nii nagu rahvahääletusele, pannakse ka assambleele hääletamisele eraldi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu ja võimalus liita selle eelnõuga § 8. Samamoodi esitatakse küsimus ka rahvale.

K. Jürgenson

Me püüame siin üksteisele tõestada seda, millest kõik on väga hästi aru saanud. Korrutamine ei vii mitte kuhugi. Ma arvan, et loogika ütleb siiski järgmist. Meil on kõige lihtsam hääletada läbi Lauri Vahtre esitatud alternatiivid, kinnitada lisaparagrahvi tekst ja seejärel võtta kõik see korraga vastu. Ma ei saa aru, miks lugupeetud juhataja järjekindlalt nõuab, et rakendusotsuse ülejäänud keha oleks tingimata enne vastu võetud.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Juhataja nõuab seda sel põhjusel, et põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu saaks täna siin saalis heaks kiidetud. Mis puutub asja tehnilisse poole, siis ma püüan veel kord seletada, millisest loogikast ma lähtun. Me võtsime äsja vastu otsuse, mille sisu on selles, et rahvas otsustab eraldi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu saatuse ja §-s 8 nimetatud teksti saatuse. Sama loogikat püüan ma üle kanda meie saali ja läbi viia hääletust eraldi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu kohta ja § 8 teksti kohta. See on täpselt sama loogika, mille alusel me vähem kui veerand tundi tagasi võtsime vastu otsustuse anda rahvale võimalus eraldi hinnata rakendusseaduse eelnõu ja § 8. Kas kellelegi on veel asi segane? Härra Korrovits, palun!

V. Korrovits

Lugupeetud härra juhataja! Niisugune loogikate võrdlemine ei vii meid kuhugi. Seepärast, et rahvas otsustab eraldi põhiseaduse kohta, kus on ka rakendusseadus sees, ja eraldi § 8 kohta. Rahvas teeb kaks otsustust. Ja meil ei ole mingit põhjust siin sellega vassida. See on selge vassimine, mida praegu tahetakse ette võtta. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Palun teilt kergemat karistust, kuid lubage, et me hääletamise teel lahendame küsimuse, mida ma olen veerand tunni jooksul püüdnud selgitada. Ma loodan, et suur osa kolleegid on mõistnud, millest käib jutt. Palun, kas on proteste? Ma soovin panna küsimuse hääletamisele. Ei ole.

Kes on selle poolt, et kiita heaks Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu ja esitada see põhiseaduse eelnõu juurde ülemnõukogule ja Eesti Kongressile? Hääletame, palun! Poolt 28, vastu 3.

Nende reeglite järgi, mis assamblee tööks on kehtestatud, piisab sellisest häälteenamusest, et seda otsust teha. Formaalselt on vaid ülemnõukogu põhiseaduse eelnõu puudutava otsuse kohta märgitud, et on vaja 31 häält. Muidugi on kahju, et me seda piiri ei suutnud selle hääletamisega saavutada, kuid tulemus 28 poolt ja 3 vastu lubab siiski väita, et assamblee kohalolevad liikmed valdavalt toetavad valminud põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu. Tänan teid! Me jätkame tööd, palun veel teie tähelepanu! Sõna on härra Lauri Vahtrel. Palun!

L. Vahtre

Lugupeetud kolleegid! Need küsimused, mis nüüd hääletusele tulevad, hõlmavad mõnigi kord üksteist, seetõttu päris loogilist järjekorda nende esitamiseks ei ole võimalik konstrueerida. Ma loodan teie heasoovlikkusele ja võtkem need nüüd lihtsalt ükshaaval ette. Nii nagu ma juba ennist jõudsin öelda, redaktsioonitoimkond soovib esimesena panna hääletusele Leissoni-Salumi ettepaneku, mille kohaselt ametite loetelu, mille kohta kehtib piirang, lõpeb sõnadega "Eesti Panga presidendi, kaitseväge juhataja või ülemjuhataja ametikohale". Palun panna see hääletusele!

Juhataja

Härra Kohal on protest. Palun!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Ma palun panna need ettepanekud konkureerivalt hääletusele, muidu me ei saa ära otsustada, missugune ettepanek läheb läbi. On olemas piiratud, ammendav loetelu, siis on ettepanek laiendada ringi aktsiaseltside juhatuste liikmetega, samas on ettepanek võtta piiratud loetelust mõned ametikohad välja.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Tund aega tööd, milleks me tegime vaheaja, viis selleni, et kaks toimkonda teevad assambleele ettepaneku hääletada kõiki neid küsimusi eraldi. Juhatajana ma ei võta endale vastutust muuta seda seisukohta, mis tunniajalise töö käigus tekkis. Mul on palve neid esitatud ettepanekuid hääletada nii, nagu tegi ettepaneku kolleeg Lauri Vahtre.

V. Saatpalu

Kas see, mis me hääletasime sisse – ELKNÜ liikmed või linnakomitee sekretärid –, on juba sees? Ja kas 20. august 1991 on ka juba sees?

L. Vahtre

Oleksin väga tänulik, kui kõik, keda need küsimused huvitavad, püüaksid kuulata natuke tähelepanelikumalt. Ma kõnelesin sellest esimene kord ja ütlesin, et nende inimeste loetelu, kelle õigusi piiratakse, tuleb lõpuks eraldi otsustamisele. Otsustamisele tuleb, kas ELKNÜ läheb sisse, kui palju ELKNÜ-d, kui palju komparteid. 20. augustit ei ole toimkonnas keegi vaidlustanud, see on jäänud ühes ettepanekus sisse ja Kalju Koha omas välja. See on küsimus, mille juurde me jõuame. Väga kena oleks, kui me saaksime küsimusi lahendada ükshaaval.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Varugem töötahet, palju ei ole jäänud enam teha. Ma arvan, et vähem kui tunni ajaga me jõuame lõpetada. Palun teie heatahtlikku suhtumist ja valmisolekut tööd teha! Härra Lauri Vahtre, palun veel kord ette kanda küsimus, mida me asume kohe hääletama. Palun tähelepanu!

L. Vahtre

Selgitan: ettepanek on jätta ametikohti puudutavast piirangust välja kõik nn. mis tahes muud valitud või nimetud ametikohad riigi- või kohaliku omavalitsuse organites ja lõpetada loetelu kaitsevää juhataja või ülemjuhataja järel. Selle ettepaneku on teinud Enn Leisson ja Vello Salum. Kui see ettepanek läbi ei lähe, ei välista see veel selle lause lõpuosa redigeerimist. Küsimus on praegu selles, et meil on olemas põhitekst ja on tulnud ettepanek sealt lõpp ära raiuda. Ja selle poolt või vastu peaks olema võimalik hääletada igal ajal.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kes on selle poolt, et vastavalt härrade Leissoni ja Salumi ettepanekule jätta eelviimasest ja viimasest reast välja tekst "või mis tahes muule valitud või nimetatud" ja viimasest reast jätta välja "riigi- või kohaliku omavalitsuse organites"? Hääletame, palun! Poolt 18, vastu 11. Härrade Leissoni ja Salumi ettepanek leidis toetust, me võime eelviimasest ja viimasest reast maha tõmmata "või mis tahes muule valitud või nimetatud" ning viimasest reast "riigi- või kohaliku

omavalitsuse organites". Tänan!

L. Vahtre

Nagu ma ütlesin, ei ole küsimused võib-olla lõpuni loogilises järjekorras. Kuigi me nüüd hääletasime välja kõiksugused muud valitud või nimetatud ametikohad, siis sellegipoolest on redaktsioonitoimkonnal ettepanek hääletada läbi härra Talve ettepanek, mille kohaselt kehtiks piirang ka riikliku aktsiaseltsi juhatuse ja riigiettevõtte haldusnõukogu liikmeks olemise kohta. See ettepanek pole varem tekstis olnud. Me oleme nüüd üht-teist ära võtnud, aga praegu tahab redaktsioonitoimkond teada, kas me mitte ühte asja sinna kompensatsiooniks asemele ei pane.

Juhataja

Niisiis on härra Talvelt ettepanek lisada §-s 8 nimetatud isikute hulka riiklike aktsiaseltside juhatuse ja riigiettevõtete haldusnõukogu liikmed. Härra Talve, palun!

J. K. Talve

Seal läksid vist suure kiiruga sõnad lauses segamini. Ettepaneku sisu oli selline: nii riiklike aktsiaseltside ja riigiettevõtete juhatuse kui ka haldusnõukogu liikmed.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Meil ei õnnestu seda sõnastust päris täpselt lihvida põhjusel, et kindlasti on aktsiaseltsid ettevõtted. Sellepärast ma kordan, mis täpselt läheb hääletusele. Palun teie tähelepanu! Paragrahvi 8 soovitakse lisada: riigiettevõtete juhatuse ja ka haldusnõukogu liikmed. See on härra Talve ettepaneku sisu. Aktsiaselts on kindlasti üks ettevõtte vorme. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

See tähendab siis seda, et meil ei ole praegu vaja hakata vaidlema selle üle, kas riiklik aktsiaselts on riigiettevõtte. Meil on stenografeeritud, et kui me praegu otsustame, et paragrahvi lõpus peavad olema sõnad "või kuuluda riigiettevõtete juhatusse või haldusnõukogusse", siis me mõtleme selle all ka riigi kontrolli all olevaid aktsiaseltsi. Kui keegi ei protesti, siis me mõistame seda küsimust just nii.

Juhataja

Niisiis käib jutt riiklikest ettevõtetest, sealhulgas aktsiaseltsidest. Piirang kehtib riiklike ettevõtete, sealhulgas aktsiaseltside juhatuse ja ka haldusnõukogu kõigi liikmete kohta. Palun, kas kõigile on selge? Asume hääletama.

Kes on selle poolt, et vastavalt härra Talve ettepanekule lülitada §-s 8 nimetatud isikute hulka riiklike ettevõtete, sealhulgas aktsiaseltside juhatuse ja haldusnõukogu liikmed? Hääletame, palun!

15 poolthääle ja 14 vastuhäälega otsustas assamblee härra Talve ettepaneku kasuks, s. t. § 8 teksti täiendatakse riiklike ettevõtete, sealhulgas aktsiaseltside juhatuse ja haldusnõukogu liikmetega.

Tänan! Me jätkame. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Järgneb väga lühike ja kahtlemata väga lihtne küsimus, millele igapähele peab sisimas vastus juba valmis olema. Kas piirangute hulka peab kuuluma ka presidendiks kandideerimise õiguse piirang? Mart Laari ettepanek on jätta sõna "presidendi" tekstist välja.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kes on härra Laari ettepaneku poolt jätta neljandast reast välja sõna "presidendi"? Hääletame. Poolt 5, vastu 21.

See ettepanek ei leidnud toetust.

L. Vahtre

Nüüd järgmine, Riigikogusse kandideerimise õiguse küsimus. See on meil tegelikult juba otsapidi lahendatud sellega, et me paragrahvi lõpu raiusime ära ja praegune tekst ei keela kandideerida Riigikogusse. Kui keegi sellise olukorra vastu ei protesti või kui keegi soovib, et see pannakse hääletusele – kui me nüüd tahame, et õigus Riigikogusse kandideerida oleks mõnedel inimestel piiratud –, siis me peaksime selle juurde kirjutama. Kui keegi seda nõuab, siis tuleb hääletada, kui keegi ei nõua, siis jääb nii, nagu on.

A. Erm

Lugupeetud assamblee liikmed! Me piirasime õigust kandideerida presidendiks. Ma arvan, et peame sama piirangu kehtestama ka õigusele kandideerida Riigikogusse ning minu meelest me peaksime selle küsimuse otsustama hääletamisega.

Juhataja

Me viime selles küsimuses samuti läbi hääletamise. Härra Vahtre, palun formuleerida küsimus, mida me hääletame.

L. Vahtre

Me peame vastu võtma otsuse küsimuses, kas kõnealusel paragrahvis loetletud ajutiselt piiratud õigustega isikud on piiratud ka õiguses kandideerida Riigikogusse. Kes on selle poolt, et piirata loetletud isikute õigust kandideerida Riigikogusse?

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Kui võimalik, siis palun panna ettepanekud hääletusele nii, nagu assamblee liikmed on nad esitanud.

V. Salum

Minu ja härra Leissoni ettepaneku erinevus oli selles, et minu ettepanek oli piirata nende isikute õigusi ka Riigikogu töös. Tänan!

Juhataja

Protest on härra Kohal. Palun!

K. Koha

Ma tahan täpselt teada, kas ettepanek piirata Riigikogusse kandideerimist on kirjalikult esitatud või ei, sest enne lükati tagasi protest härra Korgi ettepaneku suhtes. Oleme siis lõpuni korrektsed. Kui see ettepanek on kirjalikult olemas, palun see meile ette lugeda ja hääletame neid ettepanekuid.

L. Vahtre

Ettepanek on jätta Mart Laari ettepaneku lõpust välja sõnad "valitud või". Kuna see lõpp jäi meil tervikuna ära, siis tuleb see teises sõnastuses panna eraldi hääletusele. Sõnastuse ma praegu formuleerin ja selle sisulise mõistmisega ei tohiks olla raskusi.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Täiesti mõistes väsimust ja pinget, teen ettepaneku olla siiski valmis koostööks, olla valmis hääletades väljendama oma suhtumist nendesse probleemidesse, mis on meie ees. On ju teada, et me ei ole kõigis asjades üht meelt. Seda on võimalik hääletamise teel väljendada.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kui otsustati välja jätta lõpuosa, siis sellega langetati ka otsus Riigikogu kohta. Kes seda hääletamisel ei mõistnud, ei ole midagi teha. See küsimus on lahendatud selle ühe hääletamisega, mis läbi viidi. Tänan!

I. Raig

Ma teen ettepaneku, mille ma palun ka hääletamisele panna: lõpetada täna töö, sest me nagunii peame veel kokku tulema, ja mitte ainult üks kord. Teen ettepaneku see küsimus anda ekspertiisi ning jätkata järgmisel plenaaristungil.

Juhataja

Suur tänu, härra Raig! Aga tegelikult ettepanekuid, mida tuleb hääletada, polegi väga palju alles jäänud. Kui assamblee on sellega nõus, siis juhatus on küll valmis jätkama. Ma palun veel varuda kannatust! Härra Raigiga me sõidame Tartusse koos, enne mind ta niikuinii ära sõita ei saa. Nii et palun jätkakem tööd. Härra Vahtre, palun ette lugeda küsimus, mida me hääletame!

L. Vahtre

Küsimus on selles, kas vaidlusaluses paragrahvis sätestatakse siis loetletud isikutele kõikide muude keeldude kõrval ka keeld kandideerida Riigikogusse.

Juhataja

Kes on selle poolt, et §-s 8 nimetatud isikuil keelata kandideerimine Riigikogusse? Hääletame, palun! Poolt 15, vastu 13.

Assamblee otsustas, et isikutel, kes on olnud EKP KK büroo liikmed või liikmekandidaadid, EKP linna- või rajoonikomitee sekretärid jne, on keelatud kandideerida Riigikogusse. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Nüüd järgneb siis küsimus, kes peaksid nende piirangute ohvriks langema, juhul kui rahvahääletus nii otsustab. Me kipume aeg-ajalt ära unustama, et otsuse teeb alles rahvahääletus. Meie vaidleme selle üle, mida rahvahääletusele esitada, mitte ei otsusta, kuidas elu Eestis käima hakkab.

On tulnud ettepanek kolleeg Korgilt, et oma õigustes piiratud isikute hulka lugeda need, kes – ma tsiteerin – on pidanud loenguid või on võtnud vastu eksameid järgmistes õppeainetes: marksistlik-leninistlik filosoofia, sotsialismi poliitiline ökonomia, teaduslik kommunism. Küsimus: kas oma õigustes piiratud isikute hulka peaksid kuuluma nimetatud isikud? Palun panna see hääletusele!

Juhataja

Kes on selle poolt, et täiendada §-s 8 piiratud õigustega isikute loetelu järgmistes isikutega: kes on pidanud loenguid või on võtnud vastu eksameid järgmistes õppeainetes: marksistlik-leninistlik filosoofia, sotsialismi poliitiline ökonomia, teaduslik kommunism? Hääletame, palun! Poolt on 8, vastu on 16.

See ettepanek ei leidnud toetust. Jätkame. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Jääb üle valida kahe variandi vahel. Ühe esitas meile kiirredaktsiooni toimkond: kuni 31. detsembrini 2000. aastal on piiratud õigused isikutel, kes on olnud EKP või ELKNÜ Keskkomitee büroo liikmed või liikmekandidaadid, EKP või ELKNÜ linna- või rajoonikomitee sekretärid ja kelle volitused algasid enne 20. augustit 1991. aastal. See on üks variant. Teise variandi on esitanud Kalju Koha. Selle järgi on piiratud õigustega need isikud, kes on olnud EKP või ELKNÜ organite liikmed ja EKP või ELKNÜ algorganisatsioonide valitavatel kohtadel. Edasi läheb juba samamoodi.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Küsimus, millele tuleb vastata, on järgmine. Kolleeg Koha teeb meile ettepaneku formuleerida § 8 tekst järgmiselt: kuni 31. detsembrini 2000. aastal on isikutel, kes on olnud EKP või ELKNÜ organite liikmed ning EKP ja ELKNÜ algorganisatsioonide valitavatel kohtadel, keelatud asuda presidendi, peaministri, ministri, Riigikohtu esimehe, Riigikohtu liikme, kohtuniku, õiguskantsleri, riigikontrolöri, Eesti Panga presidendi, kaitseväge juhataja või ülemjuhataja või mis tahes muule... Vabandust, selle lõpu me juba hääletasime! Seda ei ole vaja lugeda.

L. Vahtre

Jaa, täpselt nii oligi. Seal loetelus sisaldub nüüd juba ka Riigikogu.

Juhataja

Kes on härra Koha ettepaneku poolt? Palun hääletada! Poolt on 12, vastu on 16.

Härra Koha ettepanek ei leidnud toetust. Sõna on härra Vahtrel järgmise ettepaneku ettelugemiseks.

Palun tähelepanu!

L. Vahtre

Selle tunniajase toimkonna ühise töö tulemusel on valminud ettepanek sätestada paragrahvi algusosa järgnevalt: "kuni 31. detsembrini 2000. aastal on isikutel, kes on olnud EKP või ELKNÜ Keskkomitee büroo liikmed või liikmekandidaadid, EKP või ELKNÜ linna- või rajoonikomitee sekretärid ja kelle volitused algasid enne 20. augustit 1991. aastal."

Juhataja

Kes on esitatud ettepaneku poolt? Palun hääletame! Poolt on 20, vastu 4.

Assamblee on võtnud omaks teksti, mille luges ette härra Vahtre. Lugupeetud kolleegid, kas on ettepanekuid, mis jäid hääletamata? Härra Kork, palun!

T. Kork

Ma loodan, et härra Vahtre leiab oma paberitest veel ühe minu ettepaneku. Ja kuna see on kirjalikult vormistatud, siis palun tungivalt panna see hääletamisele.

Juhataja

Härra Vahtre, palun! Kolleegid, palun tähelepanu, meil on jäänud üsna vähe veel tööd teha. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Jah, mõrle kohale peab järgnema hüva magustoit. Vabandust, ettepanek! On ettepanek lisada Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse §-s 8 toodud isikute loetelusse järgnev tekst: oma õigustes on piiratud need isikud, kes on sooritanud marksistlik-leninistliku filosoofia, sotsialismi poliitilise ökonomia, teadusliku kommunismi või NLKP ajaloo eksami enne 1991. aasta 20. augustit vähemalt rahuldavale hindele. (Naer saalis.) Ma palun see hääletamisele panna!

Juhataja

Kes on härra Korgi ettepaneku poolt? Palun hääletame! Poolt on 7, vastu on 15.

Härra Korgi ettepanek on tagasi lükatud. Härra Raig, palun!

I. Raig

Austatud kolleegid! Kuna sai sisse hääletatud uus kuupäev, siis peaksid selles nimistus, mis äsja ette loeti, olema ka NLKP ja ÜLKNÜ juhid, sest väga paljud Eesti Vabariigi kodakondsuse saajad võisid kuuluda nendesse organisatsioonidesse ja organitesse. Tänan!

Juhataja

Ma palun härra Vahtrel lugeda kirjalikult esitatud ettepanek ette nii, nagu see on meie ees laual.

Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Ma pean väga vabandama, aga kuna härra Anton käskis mul ette lugeda selle nii, nagu ta on minu ees laual, siis ma loengi. See kõlab: miks ei ole nimistus NLKP ja ÜLKNÜ liidreid? Teen ettepaneku lülitada nimistusse. Tähendab, me üldiselt saame aru, mida sellega on mõeldud, ja me võiksime hääletada läbi põhimõtte, et ainult viimased ettepanekud on selles mõttes raskesti allaneelatavad. Kas me peame seda käsitlema nii, et jutt on sama tasandi, s. t. siis NLKP ja ÜLKNÜ vabariikliku keskkomitee büroo liikmetest, linna- ja rajoonikomiteede sekretäridest? Kas nii? Sellisel juhul oleks seda võimalik hääletada küll.

Juhataja

Härra Raig, palun!

I. Raig

Ma tänan härra Vahtret, sellise redaktsiooniga võiks tõesti nõus olla. Ma vabandan, et ma ei vormistanud korrektselt. Tänan!

Juhataja

Ma palun härra Vahtrel veel kord ette lugeda redaktsioon, millega härra Raig nõustus ja mida me kohe hääletame. See on viimane ettepanek. Palun tähelepanu! Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

See tähendaks seda, et teksti tuleb lisada lõik, kus on loetletud EKP ja ELKNÜ Keskkomitee büroo liikmed ning liikmekandidaadid, EKP või ELKNÜ linna- või rajoonikomitee sekretärid, edasi NLKP ja ÜLKNÜ vabariiklike keskkomiteede büroo liikmed ning liikmekandidaadid. Nagu lugupeetud Ivar Raig näeb, ei ole päris hea tulla välja küll hea mõttega, aga ilma sõnastuseta. Kas on konstruktiivseid ettepanekuid? Seda saab muidugi ka öelda niimoodi: NLKP ja ÜLKNÜ Keskkomitee, samuti vabariiklike algorganisatsioonide keskkomiteede, linna- ja rajoonikomiteede sekretärid. Me ei jõua üles lugema hakata: Leedu kompartei keskkomitee, Läti kompartei keskkomitee, Gruusia oma jne. Need on kõik NLKP vabariiklikud keskkomiteed ja nende hulka kuulub ka Eesti oma. Eesti oma sai nagu tutvuse poolest eraldi nimetatud.

Juhataja

Palun ette kanda tekst, mida me hääletame!

L. Vahtre

Loetelus, kus on kirjas EKP ja ELKNÜ funktsionäärid, nii nagu see on nüüd otsustatud, peaksid

olema ka NLKP ja ÜLKNÜ Keskkomitee, samuti EKP ja ELKNÜ vabariiklike keskkomiteede büroode liikmed või liikmekandidaadid, NLKP ja ÜLKNÜ linna- või rajoonikomiteede sekretärid.

Juhataja

Hääletame, palun! Poolt on 11, vastu on 6. Assamblee on näidanud oma valmisolekut teha § 8 üha paremaks. Paragrahviga 8 on otsustatud liita see tekst, mille esitas kolleeg härra Raig. Palun, kas on veel ettepanekuid, mis on käsitlemata ja hääletamata? Ei ole. Mul on palve kolleeg Vahtrele ja kolleeg Jürgensonile formeerida viie minuti jooksul § 8 kujul, nagu see nende hääletamiste tulemusena otsustatud sai. Viie minuti pärast teeme lõpphääletuse. Vaheaeg viieks minutiks.

Vaheaeg

Juhataja

Kolleegid, kell on pool üheksa ja meil on jäänud vaid mõni minut tööd teha. Palun istuge oma kohale ja viime läbi kohaloleku kontrolli! Kohaloleku kontroll, palun! Meid on saalis 28. Härra Vahtre loeb ette §-s 8 nimetatud teksti ja pärast seda me hääletame, kas me kiidame selle heaks ning esitame ülemnõukogule ja Eesti Kongressile. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Kuni 31. detsembrini 2000. aastal on isikutel, kes on olnud EKP või ELKNÜ Keskkomitee büroo liikmed või liikmekandidaadid, EKP või ELKNÜ linna- või rajoonikomitee sekretärid, samuti NLKP ja ÜLKNÜ Keskkomitee või vabariiklike keskkomiteede büroode liikmed või liikmekandidaadid, NLKP ja ÜLKNÜ oblasti-, linna- ja rajoonikomiteede sekretärid ning kelle volitused algasid enne 20. augustit 1991, keelatud kandideerida Riigikogusse, asuda presidendi, peaministri, ministri, Riigikohtu esimehe, Riigikohtu liikme, kohtuniku, õiguskantsleri, riigikontrolöri, Eesti Panga presidendi, kaitseväge juhataja või ülemjuhataja ametikohale ja kuuluda riigiettevõtete, sealhulgas aktsiaseltside juhatusse või haldusnõukokku.

Juhataja

Härra Talve, palun!

J. K. Talve

"Aktsiaseltsi juhatus" peaks olema täpsustatud. Mitte iga aktsiaseltsi, vaid riikliku aktsiaseltsi juhatusse. Sellises aktsiaseltsis on riigil häälteenus.

Juhataja

Täna! Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Vabandust, see oli mul koos esialgse tekstiga sisse kandunud. See on täiesti ülearune ja segadust tekitav lisand, too "sealhulgas aktsiaseltsid". Me rääkisime siin juba läbi, et siin on mõeldud ka riigi

kontrolli all olevaid aktsiaseltse. Ma loen selle nüüd uuesti otsast lõpuni ette.

Juhataja

Üks hetk, palun! Proua Pärnaste, palun!

E. Pärnaste

Kui ma õigesti aru sain, siis see 20. augusti piirang kehtib praeguses sõnastuses ka NLKP ja ÜLKNÜ kohta. Kas poleks mõistlik see piirang panna EKP puhul ja NLKP puhul jätta see lahtiseks, määramatuks?

Juhataja

Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Ma arvan, et meil ei ole õigust sekkuda teise riigi siseasjadesse. Tulevikus, kui NLKP on olemas Nõukogude Liidus, s. o. ajal, kui Eesti on iseseisev, ei ole meil põhjust välistada teoreetilist võimalust, et sealt tulnud isik teeb Eesti riigis kõrget poliitilist karjääri. Küsimus on ikka ajas, mil Eesti oli Nõukogude Liidu valduses.

Juhataja

Suur tänu! Proua Pärnaste soovib jätkata. Palun!

E. Pärnaste

Ma tahan tõesti täpsustada. See annab võimaluse kuni 2000. aastani tulla siia mingil kõrgel parteitegelasel, saada kuidagimoodi kodakondsus ja asuda nimetatud ametipostile. Samas praegusel Eesti Vabariigi kodanikul on see piiratud.

Juhataja

Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Ma arvan, et see mure on teoreetiline, pealegi saab see 2000. aastal otsa. Nii et eelistan jääda selle teksti juurde.

Juhataja

Ma palun kolleeg Vahtrel veel kord ette lugeda tekst, mida me hääletama asume. Palun tähelepanu!

Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Kuni 31. detsembrini 2000. aastal on isikutel, kes on olnud EKP või ELKNÜ Keskkomitee büroo liikmed või liikmekandidaadid, EKP või ELKNÜ linna- või rajoonikomitee sekretärid, samuti NLKP või ÜLKNÜ Keskkomitee või vabariiklike keskkomiteede büroode liikmed või liikmekandidaadid, NLKP ja ÜLKNÜ oblasti-, linna- või rajoonikomiteede sekretärid ja kelle volitused algasid enne 20.

augustit 1991, keelatud kandideerida Riigikogusse, asuda presidendi, peaministri, ministri, Riigikohtu esimehe, Riigikohtu liikme, kohtuniku, õiguskantsleri, riigikontrolöri, Eesti Panga presidendi, kaitseväge juhataja või ülemjuhataja ametikohale ning kuuluda riigiettevõtte juhatusse või haldusnõukokku. Et segadusi vältida, pean avalikult ütleva, et see 20. august kehtib loomulikult kõigi loetletud parteifunktsionääride kohta, mitte ainult lõpuosas mainitud NLKP ja ÜLKNÜ funktsionääride kohta. See on terve esimese poole kohta käiv tähtaeg.

Juhataja

Proua Hänni, palun!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Mulle jäi kõrva üks kummaline kombinatsioon, mille tõlgendamisega võib hiljem raskusi tulla. Seepärast tahaksin, et härra Vahtre annaks meile siin saalis kohe tõlgenduse. Nimelt on mitmetel partei- ja komsomolitöötajatel keelatud kandideerida Riigikogusse ja samal ajal on neil keelatud asuda Vabariigi Presidendi ametikohale. Kas need isikud võivad kandideerida Vabariigi Presidendi ametikohale? Milleks on vaja selline vahe sisse teha, et ühel juhul on keelatud kandideerida ja teisel juhul keelatud asuda? Mõlemad või kõik ametikohad on ühtviisi valitavad.

Aitäh!

Juhataja

Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Märkus on õigustatud. Selle põhjuseks oli lihtsalt see, et keeld kandideerida Riigikogusse otsustati viimasel hetkel sisse panna. Kui me jõuaksime kokkuleppele, et me lihtsalt lepime selle seletusega ja nimelt sellise seletusega, et mõeldud on seda, et ka presidendiks kandideerida ei tohi, siis me võiksime sätte vastu võtta. Kandideerida Riigikogusse või presidendi ametikohale, asuda peaministri, Riigikohtu esimehe jne. ametikohtadele – see on täiesti võimalik, see vastab sellele, mida on sisuliselt tahetud öelda.

Juhataja

Nüüd peaks asi küll päris hea olema, aga ma palun, et kolleeg Vahtre loeks veel kord selle teksti meile ette. Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Kuni 31. detsembrini 2000. aastal on isikutel, kes on olnud EKP või ELKNÜ Keskkomitee büroo liikmed või liikmekandidaadid, EKP või ELKNÜ linna- või rajoonikomiteede sekretärid, samuti NLKP ja ÜLKNÜ Keskkomitee või vabariiklike keskkomiteede büroode liikmed või liikmekandidaadid, NLKP ja ÜLKNÜ oblasti-, linna- või rajoonikomiteede sekretärid ja kelle

volitused algasid enne 20. augustit 1991, keelatud kandideerida Riigikogusse või presidendi ametikohale, asuda peaministri, ministri, Riigikohtu esimehe, Riigikohtu liikme, kohtuniku, õiguskantsleri, riigikontrolöri, Eesti Panga presidendi, kaitseväge juhataja või ülemjuhataja ametikohale ning kuuluda riigiettevõtte juhatusse või haldusnõukokku. Kõik.

Juhataja

Härra Käbin, palun!

T. Käbin

Lugupeetud härra Vahtre, mul on küsimus. Kas riigi aktsiaseltsid jäid nüüd välja? Need hääletati ju sisse.

Juhataja

Härra Vahtre, palun!

L. Vahtre

Me otsustasime siin saalis avalikult ja üheskoos, et riigiettevõtete all me mõistame ka riigi kontrolli alla kuuluvaid aktsiaseltse. Ma väga palun küsida enne lauanaabri käest ja alles siis täiskogu käest.

Juhataja

Proua Hänni, palun!

L. Hänni

Lugupeetud juhatus! Ma palun, et enne lõplikku hääletust te lisaksite teksti veel ühe sõna, nimelt "vabariigi" sõna presidendi ette. Muidu võib juhtuda, et need isikud ei saa kandideerida näiteks ka jalgpalliliidu presidendi ametikohale. (Naer saalis.)

Juhataja

Suurepärane! Härra Koha, palun!

K. Koha

Lugupeetud juhatus! Ma julgen ka teha väikese täpsustuse. On olemas riiklik aktsiaselts. Selle kohta on olemas vastavad põhimäärused ja normatiivaktid, mis reguleerivad riiklikku aktsiaseltsi puutuvat. Nii et riigiettevõtte all ei saa mõista riiklikku aktsiaseltsi. See tuleb täiesti normtehniliselt välja kirjutada: riikliku aktsiaseltsi juhatusse. Nii on see praegu meil ka normatiivaktides kirjas: riiklik aktsiaselts. Nii et palun lõiku ikkagi täiendada selle sõnaga. On olemas riigiettevõtte ja on olemas riiklik aktsiaselts.

Juhataja

See parandus on teksti tehtud. Ka sõna "presidendi" ette on kirjutatud "vabariigi". Kuid vahepeal on härra Vahtre ära väsinud ja keeldub seda teksti 27. korda ette lugemast.

Lugupeetud kolleegid, kes on selle poolt, et kiita § 8 heaks kujul, nagu see teile ette on loetud, ning

anda see üle ülemnõukogule ja Eesti Kongressile? Hääletame, palun! Loevad nii poolt- kui ka vastuhääled. Poolt on 20 ja vastu 8.

Assamblee on võtnud vastu otsuse kiita heaks §-s 8 nimetatud tekst ning anda see üle ülemnõukogule ja Eesti Kongressile.

Lugupeetud kolleegid! Juhatus tänab teid selle pika ja minu arvates viljaka tööpäeva eest, kuid täna ei ole põhjust minna laiali tundega, et assamblee enam ei kogune. On ilmne, et nii ülemnõukogu kui ka Eesti Kongress vaevad meie töö resultate ning meil on põhjust kokku tulla, et teha vajalikke parandusi või selleks, et tunda rõõmu oma töö heast kvaliteedist. Sellepärast nägemiseni ja head õhtut!